

భారత గ్రంథమాల

సం. ౮

గుంటూరు - 1

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

వి రా ట ప ర్వ ము

మధ్యశ్రీ పల్లెపూర్ణ ప్రజ్ఞాచార్య విరచిత

లము టీకా వ్యాకరణవిశేష సహితము

Acc. NO. 2401

ప్రకాశకుడు

చతుర్వేదుల పార్థసారథి

గుంటూరు

గుంటూరు లకా ప్రింటింగ్ అండ్ బైండింగ్ వర్క్స్ ప్రైవేటు లిమిటెడ్

ముద్రింపబడినది

1972

సర్వస్వామ్య సంకలితము

చందాదార్లకు రు. 5-00

ఇతరులకు రు. 7-00

A.L.C. NO. 2401

2014.05.02
12.1

సంపాదకమహోదయులు :

కవిశేఖర మధ్వశ్రీ సశ్చెహర్ ప్రజ్ఞాచార్యులు గారు

దర్శనాచార్య శ్రీ జమ్మలమడక మాధవరామశర్మగారు

కరుణశ్రీ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి గారు

శ్రీ వంగల వేంకటరామశాస్త్రి గారు

శ్రీమాన్ కోగంటి సీతారామాచార్యులు గారు

సంస్కృతోపాధ్యాయులు

గ్రంథ పరిశీలక మహోదయులు :

శ్రీ చతుర్వేదుల అమరేశ్వరశాస్త్రి గారు

శ్రీ ఆచార్య 'ధనకుధరం' గారు

విషయ సూచిక

~*~*~*~

విరాటపర్వము - తృతీయాశ్వాసము

ఉపకీచకులు ద్రౌపదిం దమయన్మశవంబుతోఁ గట్టి దహింపఁ గొనిపోవుట	1
భీముఁ డుపకీచకులం జంపి ద్రౌపదిని విడిపించుట	5
ద్రౌపది యరునునితో సలాపంబు సేయుట	9
దుర్యోధనునివేగులవారు పాండవుల వెదకి కానక వచ్చుట	14
భీష్ముఁడు దుర్యోధనునితో ధర్మరాజుసుగుణంబులఁ జెప్పుట	19
సుశర్మదక్షిణగోగ్రహణంబు సేయుట	25
విరాటుండు సుశర్మమీఁద యుద్ధము సేయఁ బోవుట	27
విరాటసుశర్మల సైన్యంబులు సంకులంబుగాఁ బోరుట	32
విరాటుఁడు సుశర్మమీఁదఁ దనరథంబుఁ దోలించి పోరుట	38
పాండవులు సుశర్మ నోడించి విరాటుని విడిపించుట	42
ధర్మరాజు సుశర్మను నపరివారంబుగా విడిపించుట	48

విరాటపర్వము - చతుర్థాశ్వాసము

భూమింజయుఁడు గోవుల విడిపింపఁ గొరవులతోఁ బోరుటకు పోనెన్నుట	49
ఉత్తరుఁడు బృహన్నలను దనకు సారథిగాఁ జేసికొనుట	55
ఉత్తరుఁడు కురు సైన్యంబు గనుంగొని భయభ్రాంతుం డగుట	59
అరునుఁ డుత్తరునిఁ దనకు సారథిగాఁ జేసికొనుట	65
అరునుఁడు శమీవృక్షనిక్షి పం బైన గాండివంబు గొనుట	69
అరునుఁ డుత్తరునకుఁ దన్నెఱింగించుట	73
ఉత్తరుఁడు బృహన్నల వర్జునుఁగా నెఱుంగుట	78
అరునుఁ డుత్తరసారథికం బైనరథం బెక్కి దేవదత్తంబు పూరించుట	82
దుర్యోధనుఁడు ద్రోణాచార్యుల నధిక్షేపించుట	85

కడుండు కృపాచార్యు నధిక్షేపించి జలుకుట	82
భీష్ముఁ డరును నజ్ఞాతవాసవత్సరపర్యాప్తి నిష్కర్షించుట	95
ద్రోణాచార్యుఁ డరునుం జూచి ప్రశంసించుట	100
యుద్ధారంభము	102

విరాటపర్వము - పంచమాశ్వాసము

అరునుఁ డు తరునక : గౌరవపీఠము వేలువేలు నిరూపించి చెప్పుట	106
అరునుఁడు కౌరవసైన్యంబుల నులుమాడుట	112
అరునుఁడు చిత్రాంగద ప్రభృతికుమారుల నిర్జించుట	122
కరారునుల ద్వంద్వయుద్ధము	126
అరునుఁడు ద్రోణాచార్యులతో యుద్ధము సేయుట	131
అరునుఁ డశ్వత్థామతో యుద్ధము సేయుట	134
అరునుఁడు కృపాచార్యునితో యుద్ధము సేయుట	135
అరునుఁడు భీష్మునితో యుద్ధము సేయుట	138
అరునుఁడు దుర్యోధనునితో యుద్ధము సేయుట	143
అరునుఁడు దుర్యోధను నుపాలంబించుట	146
దుర్యోధనుఁడు పరాజితుఁ డై మరలి తనపురంబునకుఁ బోవుట	150
విరాటుఁ డుత్తరుఁడు కురుసైన్యంబు గెలువఁబోవుట విని చింతించుట	154
విరాటుఁడు కంకుని సారె గొని వేయియుట	158
విరాటుఁ డుత్తరుని సమరప్రకారం బడుగుట	162
అరునుఁ డుత్తరునకు బొమ్మపొత్తి కలుగాఁ గురువీరులశిరోంబరంబు లిచ్చుట	167
అరునుఁడు విరాటునకుఁ దమ్మెఱిగించుట	170
విరాటునకు భీముఁ డరును నెఱిగించుట	172
విరాటునిమంత్రులు తరసు బాండవులయొద్దకుఁ దోడెచ్చుట	176
శ్రీకృష్ణుఁడు బలదేవాదులతోఁ బాండవులఁ జూడవచ్చుట	180
అభిమన్యుని వివాహమహోత్సవము	183

శ్రీ

హరిహరనాథాయనమః

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

విరాటపర్వము - తృతీయాశ్వాసము

—అ—

త్వశివాత్వాలంబన

తత్త్వాశేషా త్తశబల • తానంగతర

1 త్తృత్వాదికలీలా త్తమ

2 హత్తాహంకారభావ • హరిహరనాథ.

1

— • ఉపకీచకులు ద్రౌపదిం దమయన్నశవంబుతో,

గట్టి దహింపం గొనిపోవుట . —

వ దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియెఁ బవనతనయుం
డట్లు నని మహానసమందిరంబుపరిసరంబున శరీరప్రక్షాళనంబు సేసికొని
యనులేపనంబున క్షనస్రగంధం బుడిపికొని కృతకృత్యుండై శయ్యా
తలంబున గూర్చుండె నిట యాజ్ఞసేనియు భీమసేనుం డింతకు 4 వంట
యింటికిం బోయి నిశ్చితంబున నుండునని నిశ్చయించి నర్తనశాల
వెలువడి కావలివారలం బిలిచి.

2

క. నాపతు లగుగంధర్వుల

చేపడి మృతిఁ బొందె వీఁడె • సింహబలుం డీ

1 క. గ. త్తృత్వాదివిలాసాత్త. 2 చ హత్తాత్వాలంకార.

3 జ. విస్రగంధం, 4 గ. వంటకంబునింటికిం.

పాపాత్మునిఁ జూడుఁడు దు

రవ్యపారఫలంబు గాంచె . నని బలుకుటయున్. 3

ఆ. వారు సంభ్రమించి . వడిఁ గోలదివియలు

గొనుచు నులివు యిగులఁ . గూడఁబాటి

నృత్తశాలఁ జొచ్చి . రత్తటి నాకల

కల మెఱింగి కీచ . కవ్రజంబు. 4

చ. కడువెసవచ్చి రూపఱిన . కాయము నున్న తెఱంగుఁ జూచి బి

ట్టడలు మనంబులం గదిరి . హ యనువారును జోద్యమంది మా

నృడియేడువారు సగ్రజుని . పైఁ బడి మూర్ఖులఁ బొందువారు న

య్యెడ కరుగంగ నోర్వక మ . హిం బెఱచోఁ బలవించువారు నై. 5

వ. ఉన్నంత బంధుజనంబులు గూడంబాటి కీచకశవంబుఁ గనుంగొని. 6

ఉ. మానవకోటి నిట్టివిను . మానవుఁబీనుఁగు లైనవారి నెం

దైనను గంటిమే యకట . యాటడి వమ్మయి పోయె దుర్జయం

బైనబలంబు గావి తెరు . వై తన కిత్తటిఁ దోడు ²గాద యు

క్కినిమనంబు గీడు పరి . కించునె క్రొవ్విసఁ జేటు దప్పునే. 7

తే. కరము రెయ్యవి శిరమేది . గాళు రెచట

జొచ్చెగంధర్వవరులచేఁ . జచ్చువార

రెల్ల నిట్టుల యగుదురో . యితనితోడి

యలుకఁ జేసిరొ యిది గడు . నక్కజంబు. 8

వ. అని వెండియు బహుప్రకారంబులం బలుకుచు శోకవిస్మయపరీతచేత

న యున్నంత నొక్కయుపకీచకుండు నిజసహోదరులం జూచి.

క. మన మంత తనని పిలిచిన

విన నేర్చునె. సింహబలుఁడు . వేగమ యితనిం .

గొనిపోవఁగ వలయుంగా

కని యందఱఁ దేర్చె ననున , యాలాపములన్ .

10

ఉ. సూతులు దాని కియ్యకొను , చుం దమయన్నకు నగ్ని యేర్చువా
రైతగ వాచరించునెడ , నల్లన ద్రౌపది వీరిచందముల్
సూతముగాక యంచు నొక , చోఁ దమచేరువనున్నఁ గాంచి నం
జాతమహోగ్రకోపు లయి , చారునిలోచనఁ బట్టి క్రూరతన్ .

11

క. పెడగేలు గట్టి పాపపుఁ

బొడ వగు నిదీ గాదె యితనిఁ , బొడ వడఁగించెన్

గెడగూడ దీని నీతని

యొడలిపయిం బెట్టి కాల్చు , టుచితం బరయన్ .

12

వ. అని విరాటుని కెఱింగించిచేయువారై యంతకు మున్న యీవృత్తాంతం
బంతయు విని సంక్షుభితహృదయుం దై యున్నయతనిపాలికిం బోయి.

తే. ఎల్లభంగుల సైరంద్రుఁ , నేము సింహ

బలునితోఁ జంపువారమై , తలఁచి నీకు

నెఱుఁగఁ జెప్పంగ వచ్చితి , మీవు నింత

వట్టు మున్నన మాకు నీ , వలయు ననిన .

14

వ. ఆతండును దనమనంబున నయ్యుపకీచకులచందంబు సూడ నేను వారిం
చితి నేనియు నుడుగం గలవాడు గా రని యూహించి వారలం గలయం
గనుంగొని యట్లకాక మీకుం బోలినతెఱంగు సేయుం దనిన నదియ
యనుమతిగాఁ గైకొని సరభసంబునం జనుదెంచి .

15

ఉ. అంగజరాగమత్తుఁ డగు , నన్నకు నిమ్మెయి నైనఁ బ్రీతి సే
యంగలవార మీజబ్బి , యాతనితోడన తీఱుఁగాక యం

- చు గొనిపోయి దైన్యమున • సూతునిసీనుఁ గుమీదఁ బొందువు
త్త్రాంగనఁ బెట్టి కట్టిరి ద • యూషరివర్జితచి తవృత్తులై . 16
- చ. అశుచియుఁ గష్టుఁడు¹ లఘువు • నై ననిజాగ్రజునిమేనితోడ ని
త్యశుచియుఁ బుణ్యశీలయు నుదాత్తయు నాఁ జనునింతిఁ గొంచుఁ గ
ర్కశమతిఁ గీచకుల్ బహుము • ఖంబుల బాంధవవిప్రలాపముల్
దిశ లద్రువం జెంగఁ గర • దీపనికాయము ప్రజ్వరిల్లఁగన్ . 17
- క. పితృవనముదెసకుఁ జన స
య్యతివ భయభ్రాంతచిత్త • యై బాష్పజల్
దగ్గతి మొగముఁ గప్ప నిట్లని
యతిరావముగా నొనర్చె • నాక్రందనమున్ . 18
- ఆ. అనద నై తి నిచట • నాలికుయ్యాలింపుఁ
డకట మీరు గలుగ • నాక్రమించి
నన్నుఁ గట్టి సూత • నందను లిమ్మెయి
వెఱపు లేక² భంగ • పఱుచువారు . 19
- ఉ. అనతనైరి యోజయ సు • హద్భుతవిక్రమ యోజయంత దు
ర్మానవిఘ్నార్థ మానరిపు • మర్దన యోవిజయబాధాన తే
జోనిహతాహతప్రకట • భూరగుణప్రతిభాన యోజయ
తేన విరోధిబాహుబలి • జృంభణభంజన యోజయద్బలా . 20
- సీ. తొడఁగినపని చలం • బెడపక యతిదుష్క
రం బైనఁ గడతేర్పు • ప్రభువులార

పెనఁగిన వైవస్వత • తుని నైసఁ గడిమిమై
 వ్రేల్మిడిఁ బరిమార్చు • వీరులార
 శరణార్థి యగుదుష్ట • శాత్రవు నై నను
 గరుణ రక్షించుర • త్పురుషులార
 యర్థికిఁ బ్రాణంబు • లై నను డాపక
 తమకించి యిచ్చు ను • దారులార

తే. నాథులార గంధర్వర • త్పంబులార
 నన్ను నుపకీచకులు దమ • యన్నశవము
 నందు బంధించుకొని వెన • నరుగుచున్న
 వారు రక్షింప వేగ రా • వలయు మీరు.

—• భీముఁ గుపకీచకులం జూపి ద్రౌపదిని విడిపిండు • —

చ. అని పరిచించునయ్యెలుఁగు • లాపవమానతనూజుఁ డేర్పడన్
 విని మది నాడువల్లభకు • వీండ్లును గ్రమ్మట నింత సేసిరే
 యనుచు సరోషసంభ్రమత • నాయిత మై వెరఁ బాటి వప్రలం
 ఘన మొనరించె గుప్తముగ • గ్రక్కున ముట్టెడువానికిం దగన్. 22

తే. ఇట్లు లంఘించిపోయి ప • రేతభూమి
 యొద్ద నలుదిక్కులును జూచి • యొక్క యున్న
 తావనీజంబు వెటికి రొ • ద్రాతిరేక
 మడర భుజశిఖరంబున • యం దమర్చి.

23

మ. వికటభూపతిహారఘ్న • కలితస్వేదోద్భటుండుం జల
 ద్వికృతోష్ణద్వయుండుం బ్రమర్దనదళా • విర్భావనంభావితాం

1. ఘ. ఘటితస్వేదోద్భవుండున్, 2. చ బ్రహత్తన.

గకుఁడుం జిత్తవిదాహదోహాలసమ • గ్రక్రోధవేగుండు నై
బకవిధ్వంసకుఁ డయ్యెదన్ నిలిచె కుం • భనూర్తివిస్ఫూర్తితోన్. 24

వ. తదనంతరంబ.

25

ఆ. సూతుశవముతోడ • నేతెంచు నెరవులు
దవ్వుదవ్వులవ యు • దగ్రరూప
కలితుఁ డైనభీముఁ • గనుఁగొని నడవక
నిలిచి రంతనంతఁ • కలఁగఁజాటి. 26

మ. ఇదె గంధర్వులు వచ్చి ముట్టికొని రిం • తెల్లెక్కొ యంచు భయం
బొదవం బల్లములందు డాఁగియు సమీ • పోర్వీజముల్ వ్రాఁకియుం
జెదరం బాటియు నీరు సొచ్చియును ని • శ్చేష్టం బదద్వంద్వముల్
గుదివడ్డం బెగ దొందియున్ భరితసం • ఙ్గభాత్ము లైర తటిన్. 27

ఉ. సూతులు భీతు లై ద్రుసద • సూతిసమేతము గాఁగ నగ్రజ
ప్రేతము వైచి వీటిదెసఁ • బెల్లుగఁ జాఱి దొడంగినన్ వడిన్
వాతసుతుండు ముట్టికొని • వారి బశల్పడ వ్రేసి యందఱం
జేతులతీఁట వో నులుము • సేసె విశృంఖలవిక్రమంబునన్. 28

వ. ఇవిధంబున నూటయేపు రుపకీచకులను సమయించి శమితక్రోధుం
డై వచ్చి పాంచాలీబంధమోక్షంబుగావించి యింక శ్శీతంబున సుధేష్ణ
మందిరంబునకుం జను మని యవ్వెలంది వీడుకొలిపి తానును వేతొక్క
మార్గంబున మహానసగృహంబున కరుగుదెంచెం దత్సమయంబున
విరాటుండు గీచకానుజులు గంధర్వులచేత నిరవశేషంబుగా మృతిం

1. ఖ. కీచకుల్. చూడు 'నెరవుల' (విరా. ౧-౨౪౫) 'నెరవొంది'
(విరా. ౩-౧౦౮).

బొంది రని విని చకితచేతస్కుం డగుచు సహోదరమరణశోకాయత్త
చిత్తయయినజీవితేశ్వరి నుచితాలాపంబుల ననునయించి యిట్లనియె

ఆ చంద్రవదన యింద సై • రంధ్ర నిచ్చోటు
వాప వలయు నేమి • భంగి నై సఁ
గాన నాదుపలుకు • గాఁ జెప్పు వెడలుట
కనుగుణముగ నమ్ము • గాక్షితోడ.

30

ఆ. పురుషు లాలతాంగి • పౌరువునఁ బోయినఁ
జేటు వచ్చుఁ గాన • చెప్ప నేను
వెలుతు నాడువారు • వెరవుతో మృదువచో
రచనఁ జెప్పటరయ • నుచితవృత్తి.

31

ఉ. ఆకమలాక్షిరూపసుహి • మాతీశయంబు మనోహరంబు భో
గై కపరాయణుల్ పురుషు • లంగజుఁ డప్రతికారచేష్టిత
స్వీకృతలోకుఁ డట్లగుటఁ • జేటు పురంబునవారి కెప్పుడుం
గా కెటు లుండు నిట్టియవ • గాథపుఁబొత్తు మనంగ వచ్చునే.

32

క. అని నిశ్చయించి పలికిన
విని కేకయరాజపుత్ర • విభుతలఁపు మనం
బునకుఁ బ్రయిం బగుటయుఁ గై
కొని యాపని యట్లచేత • కుం బూనెఁదగన్.

33

క. అంతం గుంతీనందన
కాంతాచింతామహాంధ • కారముతో న
త్యంతంబు ముచ్చరించెనో
సంతమనం బనఁ బ్రభాత • సమయం బయ్యెన్.

34

వ. పదంపడిఃద్మీనీప్రమోదసంపత్కరుం డగు నరుణకిరణుం డుదయించె
 నటమున్న పాంచాలి సచేలస్నానంబు సేసి రాగాదివికారనిరాసంబునం
 బ్రసన్నయంబున బుద్ధియుంబోలెసింహబలప్రభృతికీచకవిధ్వంసనంబునం
 దెలి వొంది మందాచూనంబునం బురంబు సొచ్చి రాజవీధి నరుగుదెంచు
 నప్పుడు. 35

సీ. మనకీచకుల కెల్ల , మారి యై పుట్టిన
 సుదతి వోయెడు నని , చూచువారు
 నద్దిరా నీకుఁ గ్రొ , వ్వలుగదేఁ జూతుగాఁ
 కని తల నూక , యడఁగువారు
 నలవోక గనుఁగొని , యంతరంగము బిట్టు
 బెదర మాటుమొగంబు , వెట్టువారు
 నెదురుగా వచ్చిన , నెంతయేనియు దవ్వు
 గలుగ వేటొకత్రోవ , చొలఁగువారు

తే. ముట్టఁబడి మేనఁగంపంబు , పుట్టనొడిఁగి
 యుండువారుఁ గరంబున , నుదర పుష్ప
 శించి యమ్మర్కొరక్కెర , యంచుసుల్ల
 ములుకువారునై పురజనం , బులు దలంకి. 36

చ. పులిఁ గనుఁగొన్న లేడులును , బోలె విభీతిఁ గలంగఁ బాట న
 న్నెలఁతుక యంతరంగమున , నిండినహస్యరసంబు మోముపై
 వెలివిరియంగ నీక చని , వేచి మహానసశాలవాకిటన్
 నిలిచినభీమసేనుఁ గని , నెయ్య మెదం జిగురొత్తు చుండఁగన్. 37

క. తనయంతన యటు వలుతుమఁ

జనువిధమున నతనిదిక్కు • చక్కనిచూడ్కిం

గనుఁగొనక ద్రుపదనృపనం

దన యిట్లను నిజరృతార్థ • తం దెలుపుటకుఁ.

38

తే. కీచకులదెసఁ బుట్టిన • కిల్పిషంబు

పాచి నన్ను రక్షించిన • పరమధర్మ

రతికి గంధర్వపతికి ని • రంతరంబు

భక్తియు క్రిమిఁ బ్రణమిల్లి • బ్రదుకుదాన.

39

వ. అనిన విని యనిలనందనుండు నిగూఢవచనచాతుర్యధుర్యుండై యిట్లనియె.

40

చ. అతివ యపాయముం బొరయు • నప్పుడు గానర తక్కినేని యీ

పతి పతియే కలంప మగ • పాడియె లోకముపాడియే భవ

త్పతు లిటు లాచరించుట గ • దా భవదీయచునోనువర్తన

స్థితి కుచితంబు వారల్ల ను • తింపఁగ నేల నిసర్గవృత్తులఁ.

41

—, ద్రౌపది యర్జునునితో నల్లాపంబు సేయుట • —

తే. ఇట్లు దమ్ము నిరూపింప • నితరజనము

లకు నశక్యంబుగాఁగ న • ల్లాపరసము

ననుభవించుచు నల్లన • ల్లన లతాంగి

యరిగె నర్తనమండపో • పాంతమునట.

42

వ. చని విరాటకన్యకలయాటఁ జూచుచందంబున నందుఁ బురంగరనంది

1 చ జ. యుచితంబు వారికి. 2 క. వారం....నిసర్గవృత్తముల్:

అ గ చ. వారికి....నిసర్గవృత్తముల్.

నుం గనుంగొనునప్పొంచాలి నాలోకించి యతండును దారును దదఖ
ముఖంబుగా వచ్చి యక్కన్నియ లిట్లనిరి. 43

ఉ. కీచకకోటిచేతనొక , కీడును బొందక వచ్చితమ్మని
న్వేదినదు ర్మదుండు జము , నిం గొలువం జనెనమ్మ యంతఁబో
కేచివసూతు లీయొడలి , కింతయపాయ మొనర్తురమ్మ వే
కాచి విరోధులం దునుమఁ , గా నిటు ముట్టుదురమ్మ నీపతుల్. 44

వ. అవి తాను మున్ను విన్నకీచకవృత్తాంతంబున కనుగుణంబుగా నుపచా
రంబులువలుకు చుండ నాబృహన్నల సైరంద్ర కి ట్లనియె. 45

క. ఆపాపాత్ములనీచ
వ్యాపారక్రమము వార , లందఱు మృత్యు
ప్రాపితు లై నతెఱంగును
నీపలుకుల నెఱుంగ వలయు , నెలఁతుక చెప్పమా. 46

వ. అనిన విని సైరంద్ర సాఖిప్రాయంబుగా బృహన్నల కి ట్లనియె. 47

తే. కన్నియల కాట గఱపుచు , నున్ననీకు
నకట సైరంద్ర యిప్పుడే , మయ్యెనేని
భేద మెద నించుకయు లేమిఁ , గాదెనస్మి
తాననగబుతో నన్నిటు , లడుగుపెల్ల.

వ. అనిన బృహన్నల యి ట్లనియె. 49

క. నీ వలుగులపడుటకు దుః
ఖవేశము వొందనే ని , రర్థక మగుని
య్యేవపుఁ బుట్టువు పుట్టిన
నావగ పెవ్వరికి నెక్కు , నళినదళాక్షి. 50

క. నీతోడిపరిచయము లే

1 దే తలపోయఁగ ననింద్య • వెందును నీ వి

ట్లాతురవగుటకె నాచుది

నేతాపము లేదు నై జ • మెఱుఁగవు గంటే.

51

వ అని తాను నిజనహోదరులయట్లపోలే వేషాంతరంబు దాల్చినయంతియ
రాక యూర్వశి యిచ్చినశాపం బనుభవించుటకు శరీరాంతరపరిగ్రహంబు
సేయుటంజేసి రిపుమర్దనంబు తనకు వెరవు గాకునికి గుప్తసాఖిజ్ఞానం
బుగాఁ దెలిపిన బలసూదనసూనుపలుకులు విని పొంచాలి యంతస్మృత
కమనీయకపోల యగుచు నిట్లనియె.

52

అ అట్ల కాక యింత • యన నేల నీచుది

తెఱుఁగు గొంత యేను • నెఱుఁగ తున్న

దానఁ గాను నగరఁ • దగవుమైనీవు వ

ర్తించుటయ కరంబు • ప్రియము నాకు.

53

వ. అనుచుం గన్యకాపరివృత యై యరిగి యంతఃపురంబు సొచ్చి నహోదర
మరణశోకాతుర యగు కైకేయికడకుం బనునప్పుడు.

54

సీ 2 ముదమున నెలమిసొం • పొదలి నెమ్మొగమునఁ

దోషంగ వచ్చినఁ • ద్రోచితోచి

లలి నుల్లసిల్లుచు • లలితలోచనదీప్తు

లదర నుంకించిన • నాఁగి యాఁగి

సంతనంబునబాలి • శము లగుచెయ్యులు

దొడరఁజూచినఁ జేయ • తుడిగి యుడిగి

మనమున నుబ్బుమై • మాట నాలుకకు రాఁ

గడఁగిన నాడక • కడపి కడపి

- తే ధీర యైయిట్లు సమ్మద • పూరముసకు
గఱువతన మనుబలితంపఁ • గట్ట వెట్టి
వెలఁది యెఱుఁగనియదివోలె • వికృతిలేక
యల్లనెప్పటియట్టుల • యరుగుటయును. 55
- క. భయశోకఁబులు దనదుహృ
దయమునఁ బిరిగొన విరాట • ధరణీనాథ
ప్రియసంభావన సేసె వి
నయపూర్వము గాఁగ ద్రుపద • నందనకుఁడగన్. 56
- వ. ఇట్లు సంభావించి యత్తరుణిందన పరిసరంబుననునిచికొని తదీయవద
నంబవలోకించి. 57
- తే. నీవు చక్కనిదానవు • నెలఁత దైర్య
రహితచిత్తులు మగవారు • రాజు దీనిఁ
దలఁచి భయమంది నిన్ను నీ • వలచునెడకు
నరుగునట్లుగఁ బ్రార్థించి • యనుపు మనియె. 58
- వ. అని తనమనంబునం గదిరినయనుజవియోగతాపం బుత్కటం బగు
టయు వెండియునిట్లనియె. 59
- క. బిరుదు గలమగలు గల రవి
తరమిడి చంపింపఁ జూచె • దివు జనములు నీ
పొరుపునఁ బోవెఱుతురు మా
పురమును రాష్ట్రంబు వెడలి • పొమ్మొందెనఁ. 60
- వ. అనిన విని విరాటవల్లభకు నైరంధ్రి యిట్లనియె. 61

ఉ. ముందటియుట్ల యింతఁ బదు • మూఁడుదిశంబుల మాత్రకున్ భవ
న్మందిరవాస మియ్యకొని • నం గడతేలు మదీయవాఁడ యం
తం దగఁ దోచి మత్సరు లు • దా తమతిన్ భవదీయవా. చితం
బుం దలకొల్పఁ జాలుదు ర • పూర్వమునఁ బ్రసదంబు సేకులున్. 12

క. కృత మెఱుఁగుదు రుపకార
ప్రతమున వ ర్తింతు రెప్పుడు • పదలరు కరుణా
న్విత లీనరపతికి శుభ
ప్రతిపాదకు లగుదు రేమి • శంకుల నైననా. 63

వ కావున 64

ర. సైరంద్ర యిట్లు లనుటకుఁ
గారణము దలంప నేమి • గా నోషనా యం
చారసి బహు ప్రకారవి
చారములకుఁ జొచ్చు టుడుగు • సరసిజవదనా. 65

క. ఇదియేమి యైన నే మగు
మది నా కిం తేలయనుచు • మన్నన యెల్లం
దుదిఁ జెఱుపక ప్రార్థన సే
యుదుఁగా కని నిశ్చయించు • టుచితము నీకున్. 66

చ. అనిన సుదేష్ట యిట్లనియె • నం తవునంతకు మద్గృహంబునం
దునికికి నమ్మతించితి ని • జోచితవృత్తిఁ జరింపు నాదునం
దసుల మదీయువల్లభు ను • దా తమతిం బరికించికొమ్మునీ
మనమున కెట్టు లూటట న • మస్తము నట్టుల చేసెదం దగన్. 67

క. అని యూఱడిల్ల బలికిన

ఐని తొల్లిటియట్ల యుచిత • వృత్తి గ్రుహదనం

దన యుండె నట్టియెడ ని

ట్లని మ్రోసిరి జనులు పురము • నందును భూమిన్.

68

చ. విరటుమణుండి కీచకుఁడు • విక్రమదుర్దముఁ డన్యనై న్యభీ

కరమహానీయమూర్తి బల • గర్వసముద్ధతచిత్తుఁ డెందు నె

వ్వరు సరిలేరు వీని కన • వాలినవండిచుగండు సూడ న

చ్చెరు వగుచావు సచ్చె నటు • సేసినవారటె యెట్టివీరులో.

69

తే. సింహబలుఁడు గంధర్వుల • చేత నొక్క

సతికిఁగా నిట్లు ఘోరంపుఁ • జావు సచ్చె

నకట రిత్తకు రిత్త మ • త్యావనీశు

లావు గోల్పోయె సూతకు • లంబు వొలిసె.

70

వ. ఇవ్విధంబునం బ్రవర్తిల్లుజననాదంబు గ్రమక్రమంబున సమస్తదేశం

బుల నెరసి చెల్లుచుండె నట్టియెడ.

71

• దుర్యోధను నివేగులవారు పొడవున వెదకి కానక వచ్చుట •

ఉ. పాతకి యై సుయోధనుఁడు • పాండుతనూజులు నల్పు చున్నయ

జ్ఞాత విధివ్రతంబు గలు • వంబుగఁ జేయఁ దలంచి పంచినన్

భూతల మెల్లఁ జూచిమును • వోయెడునప్పుడు సెప్పుకొన్నచం

కేతపుఁజోటఁ గూడఁబడి • భేదముఁ బొందుచుఁ జారు లందఱున్.

72

వ. మగిడి వచ్చి హస్తీపురంబుసొత్తెంచి.

73

సీ. వరున నేనుంగులు • గురిసినదానధా

రావలి దగుకల • యంపి గాఁగ

రాజుల సందడి • రాసినతొడవులు

మరిసి రాలినపొడి • మ్రుగ్గుగాఁగఁ

గాంతలసంపల • గతిఁ ద్రెస్సి తొరఁగిన

హారముల్ పుష్పోప • హారములుగ

నే మేమ యని యోలి • నెత్తినపరదేశి

చొరలపావడములు • తోరణముగ

తే. నహజమైన యలంకార • మహిమ నతిశ

యిల్లి మహనీయ వైభవ • మెసక మెసఁగ

వటలు నరపతిమందిర • ద్వారభూమి

సేర నరిగి యావేగుల • వారు ప్రీతి.

74

వ. సముచితంబుగాఁ బ్రవేశించి.

75

తే. ద్రోణగాఁగేయభానుమ • స్పృను కృపను

శర్మదుశ్శాసనులు సర్వ • సైన్యపతులు

నార్యజనములుఁ గొలువమ • హర్షకాంచ

నోన్నతాసనమునఁ గొలు • వున్నవాని.

76

నగర, మౌళినక్పంగరంగ • నృదుకరపటలీ • మానసాకృష్టివిద్యా

శాలిస్ఫారాబ్జరేఖాం • జలి పుటఘటనా • చారుఫాలస్తలక్ష్మి

పాలశ్రేణీవిశాలాం • బకకుముదవనీ • బాంధవాయత్తచంద్ర

శ్రీలీలాగాఢకాంతి • స్మితవదనరుచి • స్పృతు నాగేంద్రకేతున్. 77

వ. తని జయజయశబ్దపూర్వకంబుగా సాష్టాంగదండప్రణామంబు సేసి. 78

క. మొగిచిన చేతులు ముందల

నిగిడించి నితాంతవినయ • నిరతిం జారుల్

దగ విన్నవించి రిట్లని

జగతీశ్వరునకు నిజప్ర • చారం బెల్లన్.

79

క. దేవరచూనతిఁ బాండవు

లేవురు ద్రౌపదియు నున్న • యెడ యే సురయం

గా వెడలివారు సనినమ

హా విపినంబులకుఁ దొలుత • నరిగితిమి వెనక.

80

వ. అందు.

ఆ. 2 పరఁగుపొదరు పొదరు • పల్లంబు పల్లంబు

మ్రాను మ్రాను దుర్గ • మంపుఁజోటు

దుర్గమంపుఁజోటు • దొన దొన గుహ గుహ

యాది గాఁగనెందు • నరసి యరసి.

82

వ. ఒక్కయెడ నరదంబు లరిగినచొప్పు గాంచి దానివెంబడిం జని చని 83

క. కేవలసూతులతోడన

పోవుట గని వారిఁజేర • బోవక యది యిం

కేవంకఁ బోవునొకొ యను

భావనఁ బోయితిమి దాని • పజ్జన యేముక.

84

వ. అదియును ద్వారకానగరంబున కరిగిన.

85

క. అందుల నుండుదు రనునా

సం దెల్లముగాఁగఁ బెక్కు • చందంబుల ము

ట్టం దిరిగి తడవి కుంతి

నందమలం గాన లేక • నానభంగిక.

86

వ. విచ్చి పోయి సమ సదేశంబులుం గలయం గ్రుమ్మరి కొందొకయు
 నుపేక్షలేక పరువుతోడిద కాఁ బరికించుచు బయలను నాలస్యంబుదక్కి
 యోలంబునట్ల శోధించుచుఁ జగి డయిన నుదాసీనత యుడిగి
 మేలుచందంబున బావించుచు వివిధ ప్రకారంబు లయినబహు
 ప్రదేశంబులు రోసి కొంతేయులం గానక సంకేతస్థలంబునం గూడికొని
 మావ ర్తించిన తెఱంగు దేవరకు నెఱింగించి యట దివ్యచిత్తంబున
 నవధరించినభంగి సేయువారమై చనుదెంచితిమి మాకుం జూడఁ
 బాండవులు పొడవడంగి లేకపోయిరి గాని యీలోకంబున నునికిఁ
 గలిగిననగపడకుండ నేర రిది యిక్కార్యంబునున్నరూపు మఱి యొక్క
 విశేషంబునం బ్రయం బంది పచ్చితిమి చిత్తగింపుము.

సీ. మత్స్యదేశాధీశు • మఱఁదిఁ గీచకునిఁ బు,

జ్యోజ్జ్వలాకృతి యగు • నొక్కపనిత

రతమున నడు రేయి • గంధర్వు లతిరహ

స్యప్రకారంబునఁ • జంపి రదియు

నక్కజం బాయుధ • త్తవ్యవహార మేమియు

లేదు శిరంబు గా • లేలు దొక్క

లోనికిఁ జొరఁ ద్రోచి • పీనుంగుముద్దగాఁ

జేసి వైచిరి దుష్ట • చిత్తులై న

తే. యతనితమ్ముల నొక్కరి • నైనఁ దప్పి

పోవ నీక యారాత్రియ • పొదివి చిత్ర

నిహతిఁ దెగఁ జూచి యనిరూప • జీయదుర్ని

శార వృత్తిమై నరిగిరి • కౌరవేంద్ర.

88

వ. విరాటుండు పగతుండు గావునఁ దదీయవ్యసనం బెఱిగింప వలయునని

విన్నవించితి మది యట్లుండె బాండవుల నన్వేషించుపని యిటమీ
దం జిత్రగించు తెఱం గన తిచ్చునది యనిన విని యట్ల చేయుదము
గాక, యని వారలఁ బోవంబనిచి కొంతసేపు చింతాత్రాంతుం డె
యమ్మహికాతుండు మంత్రులం జూచి యిట్లనియె 89

తే. సమయసముచితకృత్యంబు • చక్కఁజేసి

పాండవులు రాజ్యమున కాస • పడక మున్న
యరసి యెఱిగి యరణ్యంబు • నందుఁ దొంటి
యట్ల యిడుమలఁ గుడువఁబో • నడువవలయు. 90

క. ఎఱుఁగుట దుర్లుటమెవ్విది

నెఱుఁగంగా వచ్చు మీర • తెల్లను మీ మీ
యెఱిగినచందంబున నా
కెఱిగింపుఁడు వారి వెదకి • యెఱుఁగుతెఱంగులే. 91

వ. అనిన రాధేయుం డిట్లనియె. 92

ఆ. వివిధదుర్నిరూప • వేషముల్ గైకొని

నిఖిలదిశలయందు • నిపుణవృత్తి
నెఱుఁగునట్లుగా న • నేకులఁ బుచ్చిన
నెల్లి నేటిలోన • నెఱుఁగఁబడరె. 93

క. అనుపలుకులు విని దుశ్శా

ననుఁ డేమియు సరకుగొవక • సమద₄ విలాసా
ననుఁ డై నిజాగ్రజన్మునిఁ
గనుఁగొని యిట్లనియె గాఢ • గర్వస్ఫూర్తికా. 94

చ. వలవదు రోయఁ బాండవుల • వా రొక్క యూటట లేని శ్రీశ్ముటన్
బల మఱి వన్యసత్త్వముల • పొల్పడి చచ్చినచోటఁ బూరియు
న్మోలవదె యింత కీం కిట మ • నోమున మన్థరితంబు గాఁగ వి
చ్చలవిడి రాజ్యలక్ష్మిఁ దగు • చందమునం గొనియాడు మున్నతిన్.

వ. అనిన విని దరహాసితవదనుం డగుచుఁ గుంభసంభవుం డిట్లనియె. ౪౪

ఉ. క్షత్రసమగ్రు లార్యనుత • గౌరవదీప్తులు వర్తనీయసౌ
భ్రాతృలుదాతదైవబల • భవ్యులు దివ్యసమాను లా పృథా
పుత్రులు వారి నాపదలు • వొందునె యోపన నింక నైన నీ
దాతఁ గడంగి మూరయువి • ధంబులు సెప్పుడు నేర్పులేర్పడవ్.

-భీష్ముడు దుర్యోధనునితో ధర్మరాజు సుగుణంబులఁ జెప్పుట-

వ. అనిన నాతనిమాట లాదరించి భీష్మం డిట్లనియె. ౪౫

ఉ. నల్లవొ నిక్క మాడె నృప • నందనుముందట ద్రోణుఁ దొక్కఁడుం
దెల్లము వారు బాహుబల • ధీబలదై నబలంబు లొప్ప క
ర్తిలుడు రమ్మహాత్ముల క • రిష్టము లేమిట నెందు నేల పా
టిలెడు వారిఁ త్రాగన్నను గ • డింది తదీయమహానుభావతన్. ౪౬

క. వారలును వీరలును నా
కౌరయఁగా నొక్కరూప • యైనను గార్యం
వీ రెఱిఁగింప వలయు నని
కౌరవపతి నన్ను నడిగె • గాన నితనికిన్. 100

క కలరూ పెఱిఁగింపంగ
వలయుం జెప్పెద మదీయ • వచనములు హితం

1 క గ. యాఁకువ, యుద్ధువ, 2 క. సిమ్మటన్. 3 క. గంబుట.

బలు గాఁగ నిశ్చయస్థితిఁ

దలఁచి యనుష్ఠింప బుద్ధి • దలకొను నేనిన్.

101

సీ. బ్రాహ్మణ భక్తియుఁ • బరహిత శక్తియు

నిర్వలమతియును • నీతిరతియు

సత్యభాషణమును • సాధుప్రోషణమును

జిరవితరణమును • సేవ్యగుణము

సన్మార్గరక్షయు • నున్మత్తశిక్షయు

నంచితోదయము గృ • పాతిశయము

బంధుసంప్రీతియు • భవ్యవిభూతియు

౧ శాస్త్రోపగమము న • స్థలితదమము

తే. సజ్జన నవనీయసౌ • జన్యములును

ధర్మసంచితబహుధన • దాన్యములును

గలుగు వక్షీణపుణ్యదో • హలుఁడు ధర్మ

సూనుఁ డున్న దేశంబున • మానవులకు.

102

క. మఱియును నొక్కవిశేషం

బెఱిఁగించెద నతనియున్న • యెడ గోధనముల్

మెఱుఁ గెక్కి పాడి నేమిం

గొఱతపడక యుండఁ జేపు • కురియుచునుండున్.

103

వ. కావున నిట్టిదేశం చిప్పు డెయ్యది యగు నందుఁ గుంతి తనయుల వర

యం బనువవలయు ననినఁ గృపాచార్యుం డి ట్లనియె.

104

క. అరయఁగ నయ్యెడు తెఱఁగుల

నరయుట కార్యంబు వారి • నాలస్యము లే

1 చ జ. యుక్తియు, 2 జ శాస్త్రానుగమము.

కరయునది పెక్కుభంగుల

నరసిని దోచెదరుగాక • యది యట్లుండెన్.

105

ఉ. వారలు పూనినట్ల వస • వాసము సల్పిరి పీఠ వేచి త
మ్మారయఁగా బయల్పడని • యట్లుగ నుండెడువత్సరంబునుం
జేరువచేరువల్ గడచె • జితములుం గలుషంబు లమ్మహా
వీరుల కీన్పపాలునెడ • వీరికి సూరక యున్ని గర్జమే.

106

క. అలు చె నను బగతునిదెసఁ

దలఁపు గలుగవలయు వనిన • దర్శింజ్జ్వలదో

ర్పలు లగుకొంతేయుల మన

మెలమికలిమి నచ్చి యిట్లు • లేమట నగునే.

107

చ. మనబల మెంత యంతయు స • మగ్రనముద్యమదుర్దమంబుగా
మునుమును గూర్చి తోడుకడు • మూకలకుం దగుమై గ్రమక్రమం
బున నెఱిగించి రాఁ బనిచి • భారినముజ్జ్వల నై న్యజ్జంభణం
బున నెర వొంది యున్ని కురు • భూపతి కిప్పటి కార్యమారయక.

అ. పాండురాజసుతులు • బాసమై నడవడి

గడచి కయ్యమునకుఁ • గాలు ద్రవ్య

కున్నయట్లు లైన • నిన్నరనాథుతో

నంది సేయు బొప్పు • సముచితముగ.

108

క. ఏచి చలంబున నొంటికిఁ

జూచిన నప్పటికి మనకుఁ • జూడం గార్యం

1 ఘ. వెరులేచి... నుండిరి, వత్స, 2 క గ. జేరువచేరువం.
3 గ. వెరవొంది. 4 చ. నేటికి.

జేచందంబునఁ దెలుఁ గగు

నాచాలుట కోర్వవలయు • నది యట్లుండెన్.

110

క. వారలు తేరఁబె పో పెలు

వారలఁ దగుభంగి మనకు • వశ్యులఁ జేయఁ

భూరిబలయుతుల మగుటయ

కారణ మనుటనుమతంబు • గాదే మనకున్.

111

తే. ఇవ్విధంబునఁ నమతమ • యెఱుఁగు తెఱఁగు

లందఱును జెప్ప విని కురు • నందనుండు

దగ విచారించి కార్యంబు • తెగువ గాంచి

యెలమి వారలఁ గనుఁగొని • యిట్లు లనియె.

112

ఆ. సింహబలుఁడు భీమ • సేనుండు శల్యుండు

హలధరుఁడు సమాన • బలమువార

లొందొరులను నెలుచు • నుత్సాహమునుగల

యైద్యతులునుబాహు • యుద్ధపరులు.

113

క. ఈనలుపురభుజశక్తుల

తో నెనేయఁగ జాలునట్టి • దోర్బల మెందుం

గావము గావున వీరల

లోనన యొందొరుల కని గె • లుపు నమకూరున్

114

ఉ తక్కినవార లాతనికి • దవ్వులచోటులవారు వాయుఁజాం

దొక్కఁడ యొక సింహబలు • నుద్ధతి మాన్పిన యాన్మువాఁ దతం

దక్కఁడ నిల్చెఁ గావలయు • నానతి ద్రౌపది గాఁగ నోపు వే

తొక్కరుఁ డాఱిఁ గీచకుల • నోర్వఁగఁ జాలమి మీరెఱుంగరే. 115

1 జ. వేఱఁబ పో. 2 గ. యుద్ధతులును.

చ. గంధర్వు లనునెపంబున

నంధతమసగూఢవృత్తి • ననిలసుతుఁడు గ

ర్వాంధమతి యైనసూతు న

బాంధవముగఁ జంపెఁ గాక • పులకు వళమే.

116

వ. పితామహుం డుసదేశించినలక్షణంబు లద్దేశంబునం గలిగియుండు సేవి
విందుము పాండవులు ప్రచ్ఛన్న వేషంబున విరటుర్రోల వసియించివ
వారు గావలయునతండును బ్రతిభటుం డు భంగించుండుం గావున
నతనిపయి నెత్తిపోయి తదీయ గోధనంబుల గ్రహించిన ధర్మతన
యుండును దమ్ములు నడ్డపడం బఱతెంతు రయ్యవసరంబున మనము
సమయభంగంబు నెప్పి వారలం గ్రమ్మఱం బంద్రెండు పత్నరంబులు
వనవాసంబు సలుపం బుత్తమిపైన నప్రతిహతంబుగాఁ జతురంత
భూచక్రం బాక్రమించి కీర్తనీయులమై వర్తిల్లుదుము పుంతీనందను
లందు లేకతక్కిన మత్స్యపతిసమస్తవస్తువులును జూఱకొంద పుచ్చి
యును లాభంబు యెల్లభంగుల నప్పటి కిచ్చియే కార్యంబు ముప్ప
నందఱకుం జూడఁబోలునేని దీని కనురూపం బగునుద్యోగంబు
నేయుం డనినఁ ద్రిగర్తాధీశ్వరుం డగుసుశర్మ దొలుతఁ గర్ణ దుశ్శాశ
నులతో. గొందొక ప్రశంగించి వారలయనుమతి నవనీపతితో
విట్లయె.

117

క. కేకయ్యసాల్వులు దోడుగ

నాకీచకుఁ డాజి నన్ను • నపజితుఁ జేసెం

రా పుండ మున్న యొక్క పరి

నా కాతనితోడ భండ • నము లే దయ్యెన్.

118

ఉ. భంగముతోడ నున్నననుఁ • బంపు విరాటునిమీఁద భూమికిం
తెంగట నుండు నా దయిన • జీతపుటాళ్ళులు సంతతంబు వా
నిం గడు గాసిజేయు నత • నిం తెలుసం దళి యయ్యె ముట్టి స
ప్తాంగముఁ జూతదెచ్చెద న • హంకృతి యెల్ల నడంచి వచ్చెదన్ 119

అ. ఉద్ధవిడిన పసుల • నూచముట్టుగఁ దెత్తు
నతఁడు వెనుక వచ్చి • యద్దపడిన
చోటఁ బాండురాజ • సూనుల నరయుదు
నెల్లభంగి దీని • కేన తగుదు. 120

వ. అనవుడు. 121

క. బరవసముమైఁ ద్రిగరై
శ్వరుఁ డిట్లను టుచిత మింక • జననాయకుఁ డె
ప్పరుసున నానతియిచ్చెను
వార లే మని రట్ల చేయఁ • దుదిఁ గార్య మగున్. 122

చ. అనునివసూనుమాట విని • యందఱఁ గన్నొని పెద్ద రెల్ల ని
వ్వునుమతి పేయ నై న్యముల • నన్నిటఁ బన్నఁగఁ బంపు రెండు మే
ల నడత మీత్రిగర్తులఁ • లంబుల ముందటఁ బంచి వానిపో
యినమఱునాఁడు పోద మని • యెం గురునాథుఁడు దుస్ససేనుతోన్.

చ. అనుటయు పారభాగకలి • తాంజలి యై యతఁ డట్ల చేయువాఁ
డ ననిన మేదిసీకుఁడు దృ • థం బగు విశ్వయ మెల్లవారుఁ గై
కొనుటకుఁ గార్యబోధమున • కుం దగఁ జాట్టల నున్నవారలం
గనుఁగొని యాదరాధికన • గౌరవ భావనతోడ నిట్లనున్. 124

- ఉ. మున్ను సుశర్మ దాను బల + ముం జని గోవులఁ బట్టువట్టినన్
వెన్నడి , వచ్చు మత్స్యపృథి + వీపతి సేనల నెల్లఁగొంచు శా
ర్యోన్నతి నూపువాఁ డయి న + ముద్ధతిమై నిట వేట కొరవుల్
గొన్నిటిఁ బట్టఁ గయ్యమున + పం బటతెంతురు పాండునందనుల్
- ఉ. కందువ సెప్పి యొక్కెడఁ ద్రి + గర్తులు జదాడికిఁ గూడువారు మీ
రందఱు వేట యొక్కయెడ + నాజికి సేనలఁ గూర్పుఁ డెల్లవాఁ
డుం దనవారిఁ దోకొని క + డున్ రథసంబునఁ గూడి వా రకున్
ముదఱఁ బోయి గోధనము + ముట్టుకొనన్ వలయున్ మహాగ్రతన్
- వ. అని చెప్పి వెండియు సుశర్మం జూపి. 127
- క. బహుశాష్టమి నీతఁడు న
న్నహనముతోఁ బసులఁ బట్టు + నవయిని మనగో
గ్రహణ మని నిశ్చయించిన
నహికేతనుసలుకులకు మ + హాహ్లాదమునన్. 128
- వ. సమస్తపరిజనంబులును సముద్యుక్తులై రట్టినమయంబున. 129
- అ. పాండురాజసుతులుఁ + బాంచాలియునుదమ్ము
నొరులెఱుంగకుండఁ + దిరుగవలయు
దుష్కరంపుపేఁడు + దుది సేరఁ బాటె నె
వ్వరును దీనిఁ దలఁప + సలను లేర. 130

— సుశర్మ దక్షిణగోగ్రహణంబు సేయుట —

- వ. సుశర్మయు నేలినవానిపనిఁ బోనిజోడుపక్కెరకై దువు విడుదు రవణంబు
మొదలై నసవరణంబులం జూడనక్కజంబుగాఁ గూడి పరదేశం బాపో

శనంబు గొనం దమకించుతనబలంబుగజిబిజి యుడిపికొని గోగణంబుల
యటపా టూహించి జతనంబుతో నడచుచుండియు వెసగుందక
నేగిరంపుఁబయనంబు లయ్యును బ్రజల నోలాటపడనీక యెత్తెడు
చోటను విడువలలయందును లోనుగా నిస్సాణాదులైన యుద్ధట
చిహ్నంబులు ప్రకటింపక దాడిమెయిం జని వేగులవారివలన విరాటు
తొట్టు లున్నయెడ యెఱింగి కదుపులం గార్చిచ్చుచందంబునం బొదివి
విలిచిన.

131

శా. కూడం బాటి సముద్ధతిం గడఁగి త , ద్గోపాలకుల్ మూఁరల
ల్లాడం దాకి నిశాతసాయక పటు , వ్యాపారఘోరంబుగా
నీడం బోక పెనంగినం గని త్రిగ , రేఖుండు చే వీచుడుం
గ్రీడాఘాతనిరూఢి నాశ్వికులు వా , రిం దున్ని తూటాడినన్.

132

వ. వారలలోన.

133

చ. అనదుగఁ దాకి మేనఁ దట , చై పొరి నెత్తురుగ్రమ్ముపోటులన్
వస మఱి తూలు చుండియును , వారనిభీతిఁ బవంబులం గడున్
వెన్నకలిమిం బురంబునకు , వేగమె కొందఱు వారి మత్స్యనా
థుసభకు నేఁగి దీనదశ , తోఁ బ్రణమిల్లుచు నార్తమూర్తులై.

134

క. కారణ మెయ్యది యగునొకొ

వీరలదురవస్థ కనుచు , నెఱఁగందెడునా

భూరమణుఁడు సభయును విన

నీరెఱుఁగు దలంకఁ బల్కి , రిట్లనిగోపుల్,

135

1. గ. గాంతారంబుఁ గార్చిచ్చుపొదువుచందంబున 2. క. వార లాలోన,
3. చ. జ. కడిమిం

చ. హయరథదంతిసంతతి ని • రంతరదుర్దమలేలఁ బేర్చి నే
లయవిసి మూఁగినట్లగుట • లంబులతోడఁ ద్రిగర్తు లెంతయున్
రయమున గోవులం బొదివి • రక్షకు లొక్కట నార్చి తాఁకినన్
భయదమహాస్త్రిశస్త్రిపలు • పాతపరంశరఁ దున్ని యుద్ధతిన్. 136

క. గోవులకు వెనుక యై వెరఁ
బోవుచు నున్నారు గడవఁ • బోవక యుండం
బో వలయు నడ్డపడియెడు
దీవన మెదఁ గలిగినేని • దేవర కడఁకన్. 137

ప. అనిన విని విరాటుం డదరిపడి. 138

శా. ఏమీనిక్కమె ము న్నెఱుంగఁడె త్రిగ • రేకుండు ముద్ధోధన
స్తోమంబుం గొనిపోవుతెంపునకు ను • ద్యోగించెనే మేలు మే
లామైతోడనె పోవుఁగాక యని వీ • రాలాపముల్ వల్కియు
ద్దామక్రోధశిఖాకలాపవికటో • ద్యద్భూకుటిస్ఫూర్తి యై. 139

— విరాటుఁడు సుశర్మఁమీద యుద్ధము సేయుఁబోవుట —

చ. సచివులఁ జూచి యిప్పుడ వె • నన్ మన మెయ్యక తక్కినం బకు
ప్రచయము దప్పి పోవుఁ దుది • భంగము నేగియు వచ్చుఁ గాన మీ
రుచితవిధాన్త సత్వరత • నుద్ధతయోధనమగ్ర వాహినీ
ప్రచలితభూమిభాగముక్తగఁ • బర్షణగఁ పంపుఁడు దండనాథున్. 140

ప. అని నియోగించి. 141

శా. యానప్రక్రమసూచకంబు లగుతూ • ర్యంబుల్ దిశాపాటన
ధ్వనస్వైరవిహారకల్పితసము • ద్రక్షోభముల్ గా ధరి

త్రినాథుండు రణోచితోద్యమము సం • ధిల్లంగ శస్త్రాస్త్రవ
ర్యానీతిక్రమదక్షులం బనిచె న • య్యైవారికిన్ గ్రక్కునన్. 142

- ఉ. సారధిఁ జూచి నీవు రథ • సంబునఁ బూన్పుఁము మోటకంబులం
దేరఁ దదీయవర్మము ల • తిస్సుట్ బంధము గాఁగఁ బెట్టు నీ
వీరవచోవిలాసములు • విందుము మున్నిదె వచ్చెఁ గయ్య మే
పారఁగఁ జూపు నీ దగున • హంకృతికిం దగుదైర్య మియ్యెడన్.
- వ. అని పనిచి తానును యోధవీరోచితప్రకారంబున సింగారంబు సత్వరం
బుగాఁ జేసికొని ఖచితకాంచనబిందుసందోహం బగు సన్నాహంబు వెట్టి
కొని విరచితాలంకారచక్రంబును బద్ధపరికరకూబరాక్షయుగాద్యవయ
వంబును బ్రతికల్పితతురంగంబును సన్నివేశితవివిధాయుధంబును
సన్నద్ధసారధికంబును నైనరథం బెక్కి గోగణహరణప్రదేశంబు పశు
పాలకులం దెలియ నడుగుచు వెడలునప్పు డమృతవృషతియను
జన్ముండు. 144

- శా. లోకస్తుత్యవిభూతి నన్యవృతనా • లుంటాకబాహుబల
శ్రీకల్మిన్ రథదంతిమోటకభట • శ్రేణీసముద్ధాంత సే
న్మాకల్పధ్వజవిభ్రమంబున క్షుహృ • ద్యప్రోద్యముం దై శత
నీకుం దుద్ధతి నేగుదెంచె నఖిలా • నీకంబు నుప్పొంగఁగన్. 145

- ఉ. ఆతనితమ్ముఁ దై నమది • రాశ్వుఁడు కర్ణయుశంరుశాసము
ద్భూతబలోత్థరేణుపరి • ధూసరితాంబర మైనవారణ

1. జ. బద్ధము గాఁగ. 2. క. గ. ఖచిత .... సందోహనుందరంబగు
మైమలువు వెట్టుకొని 3. గ. బ్రకల్పిత, 4 క.ఖ. కల్పోజ్జ్వలవిక్రమంబున
5. గ. చ. మహోద్య త్పోద్యముందై.

వ్రాతము గొల్చి రాఁ గడఁగి • వచ్చె సముజ్జ్వల హేమవర్మని
ర్యాతరుచిచ్చటాపటల • రంజిత హేతిమహోగ్రస్థైర్యుఁ డై. 146

తే. అతనియనుజుండుసూర్యుఁడ • త్తాహ్వాయుండు
సమద సైనికనానాశ్రు • శస్త్రబహుళ
దీప్తిజాలకప్రతిహత • దినకరాంశు
రాజియై చనుదెంచె నం • రంభ మెసఁగ. 147

ఉ. తెల్లనిజోడు వెట్టుకొని • తీవ్రగతిం జనుదెంచె మత్స్యభూ
వల్లభునగ్రసందనుఁడు • వై రిమనాపహవిక్రమ ప్రభా
1 శోల్లసితుండు పన్యబల • ముద్దతిఁ గొల్పుచు గేంద్రరేఖ శో
భిల్లుచు నుండ శంఖుఁడు వి • భీషణశంఖనినాద మెప్పుఁగన్. 148

వ. మఱియు ననేకయోధవీరులు వివిధవాహనారూఢులై గాఢసన్నాహంబు
లగు నిజస్థూహంబులతో నేతెంచు చుండిరి విరాటుండు బలగంబుల
గూర్చికొనుతలంపునం బురబహిరంగణంబునం గొండ్రికసేపు నిలిచె
నట్టిసమయంబున ధర్మతనయుం డనిలతనయమాద్రీతనయుల నంతఃతం
బొడసూపి నిలువుం డని నిపుణంబుగా నియోగించి తానును మత్స్య
మహీపల్లభు నల్లనచేరి యిట్లనియె. 149

చ. ఒకఋషిచేత నాయుధర • ముక్కర మెల్లను సప్రయోగమం
త్రకముగ నభ్యసించి సమ • రంబునటం గొల్లయైనవాఁడ గో
ప్రకరములన్ మరల్చుటకు • బంధులు నీవు ప బోవ నాకు నిం
టికడన యున్కి పాడియె ఘ • టింపఁగఁ బంపు రథంబు చయ్యనన్.

క. అనిన విని యియ్యకొనున
మృనుజాధీశ్వరునితోడ • మఱియు నతం డి

1 ఘ. శోల్లసితుండు. 2 గొల్వ మృగేంద్రరేఖ. 3 క. సప్రయోగ.

టనుఁ బవనతనయుఁ గవలం

గొని సమరంబునకుఁ బోవఁ , గోరెడుమదితోన్.

151

సీ. మనవలలుండు లా , వున బంటుతనమున

జను లెఱుంగఁగ నడి ♦ సన్నవాఁడు

మంచిమగండు దా , మగ్రంథి యనమనం

గ్రామకేళీగాఢ , కౌతుకుండు

వినుము తంత్రీపాలుఁ , డును దుర్దమారాతి

మర్దనచాతుర్య , మహితభుజుఁడు

మున్నును వీరలు , మువ్వరకడఁకల

కొలఁడు లే నెఱుఁగుదుఁ , గొంతకొంత

తే. యెక్కఁదగునట్టియరధంబు ♦ లిచ్చి వీరి

నవికిఁ దోకొనిపోక కా , ర్యంబు నాచుఁ

జూడ ననవుడు ఘేదినీ , శుండు హర్ష

నిర్పరాత్మకుఁ దై శతా , నీకుఁజూచి.

152

వ. కంకవలలదామగ్రంథితంత్రీపాలురం జూపి యిట్లనియె.

153

మ. రథముల్ మంచివి గాఁగ నాలుగతి శీః ప్రువ్యాప్తిసన్త్వంబులం

బ్రథితం బైనతురంగమోత్కరము నం , గ్రామార్హచాతంబు ల

శ్లథవర్మంబులు వీరి కిమ్ము రణశీ , లాదక్షతన్ మన్మనో

రథముం దీర్పఁగ వీర లోపుదురు దో ♦ ర్గర్వం బఖర్వంబుగన్, 154

వ. అనిన నతం డట్ల చేయుదు నని వారలం దోడ్కొనిచని సమన్తంబును

సన్నద్ధంబుగావించి యంగరాగమాల్యాభరణంబుల నలంకృతులం

జేసినఁ గైకొని తమతమయంతపట్టునుం గూడుకొని సూత్రకృత్యంబు
లకుం దార చాలి రథంబులు దోరికొని చనుదెంచిరి తదనంతరంబ.

సీ. గంధదంతావళ • కరమారుతహతిఁ

గాంతారములు చాఁచ • కట్టు పడఁగ

రథహోషమునఁ బ్రతి • రవ ముచ్చునద్రులు

భయమున వాపోవు • భంగి నుండఁ

దురగఱురోద్ధూత • ధూళి ద న్నొరసిన

పననిధి పిండలి • పండుగాఁగ

బహుళపదాతిదు • ర్భరభార మడరిన

నురగకూర్మంబు లొం • దొంటిఁ బొంద

తే. సైన్యముల సడపించె ను • త్సాహలీల

యతిశయిల్లంగ సంరంభ • మగ్గలింప

బరవసము మిక్కుటంబుగఁ • బయలుసన్న

జాడగైకొని యమ్మత్య • జనవిభుండు.

156

వ. ఇట్లు చని కూడముట్టిన.

157

క. విరటుబలంబు త్రిగరే

శ్వరుబలముం జెలఁగ నార్చి • వడిఁ దాఁతె భయం

కరనాదమేదురము లగు

శరనిధు లొందొంటిఁ దాఁచు • చందం బమరఁ.

158

మ. గుణరావంబుఁ గృపాణమట్టనరవ • క్షోభంబునుం గింకిణీ

క్వణన్ వ్యావృతహేషితస్వనములు • ఘంటానిరాదాత్తపో

షణనానాపటుబృహంతధ్వనియు శ • శ్వద్గాథమై పేర్చినఁ
రణనం బించుక దోఁప లేద బహుతూ • ర్యశ్రేణినా సేనలఁ. 159

— విరాటసుశర్మల సైన్యంబులు సంకులంబుగాఁ బోరుట —

వ. అట్టిసమయంబున. 160

సీ. ఒండొంటితోఁ దాకి • మందెడునవియును
జిందముల్ పొడి పొడి • సేయునవియు

గట్టిమెఱుఱువులు • దట్టముల్ గావించు
నవియును నెఱుఱు నో • నాడునవియు

1 నెట్టుపైఁ బడి మేని • 2 నెగయించునవియును
దలనేల దొల్లంగఁ • దాఁకునవియు

నిరుమెయిఁ దొలిచి బె • ట్టిలఁ 4 దూఱునవియును
నలుపుర నేపుర • నాటునవియు

తే. నై నశరములు 5 గనుఁగొని • యాడి యాడి
నారదుఁడు పిచ్చలింపంగఁ • వీరకేళి
సలిపె నుద్ధతిమై ధను • ర్భలము లడరి
లావువెరవును నెఱయఁ జ • లంబు మెఱయ.

161

వ. అప్పుడు సుభటులు గడంగి.

162

ఉ. వీటుల మ్రొగ్గువారిఁ గని • యించుక కొంకక్కయర్ముపెంపునం
బోటులవాతఁ బోవుభట • పుంగవులఁ మది మెచ్చుచు వడిఁ

1 గ. నేటుపై. 2 చ. నెరియించునవియును, 3 గ. గెలిచి,
4 ఖ. దూలు, 5 క. గై కొని, 6 ఘ. యమ్ము.

ప్రేటులఁ గ్రీడ నల్పి పృథి • విం బడువీరులఁ ద్రొక్కికొందు నె
 చ్చోటుల నైన నగ్గలకఁ • జొత్తురు నెత్తురు వట్టు సేయుచు॥. 163

సీ. ఒక్కఁడు పెక్కండ్ర • కెక్కిన విచ్చియుఁ
 బొదివి వేటొకపోటు • వొడుచునెడలుఁ
 బలువు లొక్కనిమీఁదఁ • బలుపిస సైరించి
 నళికి పైఁబెట్టక • నిలుచునెడలు
 దళము దళంబుతోఁ • దాకి యగ్గరికమై
 నీడఁబోవక ప్రేటు • లాడునెడలు
 నోహరిసాహరి • నుయ్యాలచేరుగా
 వెనుకొంచుఁ దెరలుచు • వెనఁగునెడలు

అ నై యనేకభంగి • నాశ్వరసేసలు
 బొమ్మలాడినట్లు • పోరు చుండె
 సమరగణము సిద్ధ • సమితియు వేడుకఁ
 జదల నిలిచి చూచి • సంస్తుతింప. 164

వ. ఒక్కయెడ. 165

ఉ. ఒండొరు మీటుకోర్కె మెయి • నొక్కట దాసలవారు సొచ్చినన్
 రెం డయి పాయ యిచ్చినయ • రిప్రకరంబులు వేటు వేటు యు
 ద్దండభుజాబలం బలరఁ • దాకిన సంగడిఁ బాటు చుండఁగా
 గం దమరంగ నిల్చి చెలి • కాండ్రయి ప్రమ్మట వత్తు రిద్దఱున్.

సీ. కరళీకరంబులు • కరటగళద్దాన

తోయంబులును ధరా • ధూళి మ్రొంగఁ

1 బొడవులసడి సన్న • యొడశుల 2 దెంచ న
 మ్ములపెంపు గగనంబు • గొలఁదివెట్ట
 బృంహితధ్వనులును • బృథులఘంటావలీ
 రవములు దిట్కల • నవులఁ ద్రోల
 రోషారుణాక్షుల • రుచులును సిందూర
 కాంతియు రవిదీప్తి • గ్రమ్మఱింప

తే. జోదులొక్కటవాలంప • సోనగురియ

రౌద్రరసమాకృతులఁదాల్చి • రణమొనర్చు
 కరణీ నత్యుగ్రముగఁ గరి • ఘటలుగడఁగి
 కలను పీనుంగుపెంటగాఁ • గలయబెరసె.

167

ఉ. అక్కజ మైనశౌర్యమును • నద్భుతసంపద నొందుశక్తులుం
 జిక్కనిమేనులుకా మొనకుఁ • జెల్వగుత్తెదువులుం దగంగ ను
 క్కెక్కినయట్టిమేటిమగ • లించుకవారణ లేక భేచరు
 ల్వెక్కస మంద నొచ్చియుఁ జ • లింపక పోరిరి పెక్కుభంగులన్.

సీ. నొగ నొగతోఁ దాకిఁ • పగులంగ్మ నరదంబుఁ

బఱపి యాతేరిపై • కుటుకువారు
 రత్యముల్ వడ్డ వి • రథు లయ్యు నసిముద్గ
 రాదుల నడరి పో • రాడువారు

సారథి నొచ్చినఁ • దేరును గడపుచు

నేయుచుఁ గయ్యంబు • నేయువారు

1. క. బొడువుల. 2. గ. దెంచి యమ్ముల. జ. దెక్కియమ్ముల

క. బెడిదంబు

నరదంబుపై వ్రాలి • యాలోనఁ దెలిసి త
న్నేసినాతనిఁ బడ • నేయువారు

తే. నగుచు రథినికాయంబు • లడరి యప్ర
మ త్తనిజచి త్తవృత్తులై • మగతనంబు
ఘోరమూర్తులు గైకొని • పోరునట్లు
సలిపె సంగ్రామ కేశం • పులము గాఁగ. 169

వ. ఇ ట్లీరువాఁగును నరవాయి గొనక పెనంగుచుండ. 170

ఉ. భీకరబాణవర్షముల • పెల్లున వైరులు పెల్లగిల్ల మా
ర్వీకృతగర్జితంబు పృథి • వీవియదంతర మెల్ల నిండ ను
గ్రాకృతిఁ గల్పసంక్షయను • హాభ్రముచందము నొందుచున్ శత
నీకుఁడు దాఁకెఁ గంకటకు • జీమ్యుతివిమ్యునుసాంతకాంతి యై. 171

తే. ఆతఁడు నానాప్రకారశ • స్త్రాస్త్రనిహతి
నతులవిక్రమవిభవ మ • సర్గముగ
యోధసారదియుగ్యసం • యుతము గాఁగ
నూలురథములు వ్రేల్చిడి • సుగ్గుసేసె. 172

మ. మదిరాశ్యుండు గడంగి యన్నకు బలో • న్మాదంబు రెట్టింప న
ప్రవరజ్యాలతికాక్రిమాసమభిహ • ర క్రీడనం బప్పుడొ
ప్పిద మై యోగవిసంధులు నిరూ • పింజంగ రాకుండఁ గ
ర్ణదళోపాంతము వింత సేయ నడరెఁ • రాద్రంబు శోభిల్లఁగఁ, 173

క. అడరి పడి రథచతుశ్శతి
పొడసేసి పరాక్రమం బ • పూర్వం బై యే

ర్పడఁ గరిహయవరనికరము

బడలువడం దటిమె నలి న • భశ్చరు లార్వన్

174

ఉ. మండలచారి యై రథ మ • మానుషవిక్రమలీల నొప్ప ను
ద్దండభుజాబలంబు ప్రధి • తంబుగ నత్తఱిఁ దాకి సూర్యద
త్తుం దనివార్యశౌర్యగుణ • ధుర్యుడు వీడ యనంగఁ బేర్చి వే
దఁడఘటానిపాటనవి • దగ్ధతఁ బొల్చె రణాంగణంబునన్

175

ఉ. అప్పుడు శంఖుఁ డెంతయుఁ బ్రి • యంబునఁ బెండ్లికిఁబోవునట్లు మో
మొప్పఁగ నప్తశత్రుముల • యుల్లసనంబున శత్రునేత్రముల్
గప్పఁగఁ జీకటుల్ రణము • ఖంబు సమస్తముఁ దాన యై రథం
బుప్పురవీడిఁ దోటకొని • యుగ్గగతిం బటతెంచి తాకినన్.

176

తే. మందరాచలచటల • విమర్దనమున

ఘూర్ణమాన మై గాఢసం • క్షోభ మెసఁగఁ

దలఁకుజలనిధి నాఁ ద్రిగ • రక్షితీశు

బలము దిరుగుడువడియె సం • కులముగాఁగ

177

వ. అయ్యవసరంబునం దక్కినదొరలును దలపడి యతిభీమంబుగా సంగ్రా
మంబు సేయం దొడంగిన.

178

చ. అనుజతనూజమంత్రిసుభ • టాప్తజనంబులపోరు సూచి నె
మ్మనమునఁ బొంగి మై పెనిది • మత్స్యమహీరమణుండు సారథిం
గనుఁగొని యల్ల గట్టిమొనఁ • గ్రాలుచు నున్నత్రిగర్తనాథుకే
తనమున చక్కటి మనర • థంబు వెసం జననిమ్ము నావుడున్,

క. అగ్గలిక నతఁడు హయముల

పగ్గంబులు నడల విడిచి • పటురయమున నా

మొగ్గరము దళియఁ బఱసిన

ప్రమగ్గెను రథపంచశతము • మత్స్యధిపుచే॥.

180

మ. అవసీనాయకుఁ జూచి యేచి నలి పీ • రానేశచుర్దాంత మై

రవిసే॥ గుంతభుకుంకితోమరగదా • ఖడ్గాదిశస్త్రాస్త్రతీ

ప్రవిహారంబు వికోధిదుర్విషహానం • రంభంబుగా నొడ్క పె

ట్ట వడిఁ దప్పల మెల్ల నారమఁడు వే • డ్కం గుంచె సారింపగఁ॥.

వ. ఇన్విధంబున విరాటులడు దానును సేనయుం జేయుం గలవారును బర

వనంబుసేసి యొక్కమ్మడి నడచుటయుం దెరలి మరలినెనిజసైన్యంబు

దైన్యంబు గలయుం గనుంగొని కోపాబోపంబునం గెంపు గదురుతో

చనంబులుం బెం పొలయుభుజ శిఖరంబులుం గలిగి సుశర్మ దానుం

దమ్ముండు నంగడంబుగాఁ గోల్లల సేసి రథ సమూహంబుతో విరాట

వ్యూహంబు నెదురుకొని.

182

క. బలవిక్రమములు మెఱయఁగఁ

దలపడి రథదంతిహయస • దాతచయంబుల్

గలను సుచివడఁగఁ దామర

కొల నేనుఁగు సొచ్చినట్లు • గురువుగఁ • జొచ్చె॥.

183

ఉ. వీలినవానిఁ గాంచి మొన • లెల్లను నెంతయు దర్ప మెక్కి యా

భీలనిశాతహేతిరుచి • భీతరలీల నెదిర్చి మత్స్యభూ

పాలకసైన్యరాజిఁ దల • చడ్డ మహోగ్రతఁబేర్చి యానమి

క్కేళి వియచ్చర ప్రతతి • కి॥ వెఱఁ గందఁగ జేసె నెంతయు॥.

తే. కడిమి మెఱయంగబోరుత్రి • గర్తనాథు

రథముఁగనుఁగొనికడఁగి వి • రాటవిభుఁడు

1. పరువునకు నల్గినట్లుల • సరకుగొనక
యతులరభసాతిరేకత • నతనిఁ దాకె

185

— విరాటుఁడు సుశర్మమీఁదఁ దవరథంబు తోలించి పోరుట —

వ. ఇట్లు దలపడి

186

మ. పటువేగం బగుశాతభల్లవమృతం • పాతంబునఁ మింట మీ
క్కుట మై మంట ధగద్ధగద్ధగ యనం • గోపంబు రూపంబు లై
చటుల క్రీడఁ జరించునట్లీరువురుఁ • శౌర్యోన్నతిం బోరి రు
త్కటదర్శోద్ధతు లై పరస్పరజయా • కాంక్షం బ్రచండంబుగఁ.

క. తదవసరంబున నొక్కటఁ

బదియమ్ములు దొడి త్రిగర్త • పతివక్షంబుఁ
వదనంబు నేసి విరటుఁడు

మదమునఁ దురగముల నేసె • మఱియుఁ బదింటఁ.

188

క. ఇంచుకయు నీడఁ బోవక

కొంచనపుంఖ ప్రకాండ • కాంతిస్ఫాయ

త్పంచాశద్బాణంబులు

నించె నతఁడు మత్స్యమేడి • నీపతిమేనఁ.

189

తే. దొరలు దలపడ్డనాహవ • దోహలమున

నుభయబలములుఁ దమకించి • యోర్వలేక

కలయబెరసి భూరేణువు • కతన రాత్రి

గాకమున్న యొందొరువులఁ • గానరైరి.

190

క. క్షతములఁ బెల్లు దొరఁగుశో

జీతము రజఃపటల మడఁచి • నెఱసిన సరుణ

ద్యుతిఁ గమము వాపువేకువ

గతిఁదత్సమయం బతిప్ర • కాశత నొప్పెన్.

191

ఉ. దానికిఁ జిత్తవృత్తులు ఘ • దంబునఁ బొందఁగ మేను లుబ్ధఁగా

సేనలు రెండు సుదృఢవి • జృంభణతన్ వివిధాస్త్రశుట్టన

ద్వానము దిక్కులం బరఁగఁ • దాకి రణం బొనరించె నత్తఱిన్.

భానుఁడు పశ్చిమాద్రిఁ గను • పట్టెఁ దలిర్చినమావిమోహనన్. 192

క. సమరంబున భటులు గడు

న్య్రమ మొందిరి తమము గవిసి • నం గాని సము

ద్యమనంరంభ మడుగ రిది

సమయం బని తొలగినట్లు • సవిత్పఁడు గ్రుంకెన్.

193

వ. తదనంతరంబ.

194

క. ముఱిముఱిచీకటియప్పుడు

నఱిముఱి భటు లుడుగ కడరి • యని సేయంగా

నెఱసి తమ మెల్లయెడఁ గ్రి

క్కిఱిసిన మఱి పాసి నిలిచి • లింతను నంతన్.

195

వ. ఇట్లుభయనై నికులు సాంద్ర సంతమసంబునం జేయునది లేక సంగ్రా

మంబు దక్కి తమకం బెక్క నొక్కింతసే పూర మన్నంత. 196

క. తనమనుమలు పొందుతనయు

లని సేతకు వేడ్కసేయు • టాత్మఁ గని తమం

జన వారు మెఱయ రని వ

చ్చినక్రియ శశి పూర్వశైల • శిఖరం బెక్కిన్.

197

క. వెలుగు గని కడఁగి యిరువా

గులుఁ బోరికిఁ జొచ్చె మత్స్య • కుంజరుఁడును న

గల్గ మగుమగఁటిమిసొంపునఁ

దలపడియె సుశర్మతోడఁ • దదనుజుతోడన్.

198

చ. తలపడి పోర వారియర • దంబు లనేకము లొక్కపెట్ట యి

ట్టలపురయంబునం బొదివి • దాసె గడంగి వడిం ద్రిగర్తనా

థులు నిరుదేరుఁ దద్రథము • తోఁగడియించి తదీయసారథిన్.

బలువిడిఁ గూల్చి రథ్యముల • ప్రాణములుం గొని యగ్రమూర్తులై.

వ. ఇవ్విధంబున విరాటుండు విరథుం డగుటయు.

200

చ. అతిరథనంబుమై నడరి • యాతనిఁ బట్టి సుశర్మ బెల్చ నా

ర్చి తనరథంబుపై నిడి య • శేషబలంబులు నల్లెసన్ భయ

ద్రుతగతిఁ బాఱినన్ విజయ • దుందుభు లొక్కట మ్రోయ విక్రమో

ద్ధతివిభవంబునన్ పుడి ము • దం బొలయన్ మరలెన్ మహోద్ధతిన్.

వ. అట్టియెడ ధర్మతనయుఁ డనిలనందను సవలోకించి సత్వరం బగుచి తం

బుతో మత్స్యవిభునివలను సూపుచు నిట్లనియె.

202

తే. ఇతని యాశ్రయమున మన • మెల్ల బ్రదికి

యున్నవారము గావున • నుగ్గరిపుల

పాలువడకుండవిడిపింపఁ • బాడియితనిఁ

నెయిదుమెయిదుము రథరయ • మెసక మెసఁగ.

203

చ. అనవుడు మేను వెంచుచు మ • హాబలనందనుఁ డప్పు డన్న కి
 ట్లను నిదె సాలవృక్షము ర • యంబువ దీవి వరాతిసేన డొ
 ల్ల నడచి యీసుశర్మునిబ • లంబుజలంబును మాన్పి యవ్వీరా
 టుని విడిపించెదన్ రజప • టుత్వము వై రులు పిచ్చలింపఁగన్. 204

తే నీవుఁ దమ్ములు నొక్కెడ • నిలిచి చూచు
 చుండుఁ డని పల్కుటయుఁ బుయి • లోటప్రోడఁ
 గీచకారాతిఁ దప్పక • చూచి నగుచు
 నతని కి ట్లని చెప్పె ధ • ర్మాత్మజుండు. 205

క. తరువు వెఱఁ బెఱికికొని నీ
 పురవడిమైఁ గవిసితేని • నుభయబలమున
 చె్చెరు వందుచుఁ జూచి వృకో
 దరుఁడ వగుట యెఱుఁగకున్నె • తద్విధ మేలా. 206

వ. కవలునీకుఁ జక్ర రక్షకులుగా లోకసామాన్యంబు లై నచాపకృపాజగ
 దాడులగు నాయుధంబుల విరోధివధం బాపాదించి వేసేగ విరాటు
 విడిపింపుము. 207

చ. అనుపలు కంటకంబునక్రి • యం గుదియించిన నిల్చి భూరుహం
 బునదెస వోక మత్తగజ • పుంగవుచందమునన్ నమీరనం
 దనుఁడు శరీర దోశనవి • ధాపరిశోభిత చిక్రమోద్యమం
 బున విలసిల్లి యిట్లు లను • బ్రూకుటి ఫాల ముదరికరింపఁగన్. 208

క. మీపనిచినట్ల చేసెద

నేసారినవై రిబలము • నెల్లను బాహ

టోపము నోర్చి మత్స్యమ

హీపతి విడిపించి తెచ్చి • యిచ్చెద మీకున్.

209

వ. అనిన విని కౌంతేయాగ్రజుండు సంతసిల్లి తమయంతవట్టునుం
గూడుకొని.

210

— పొండవులు సుశర్మ నోడించి విరాటుని విడిపించుట —

తే. తాను మున్నుగ శాత్రవ • సేనమీద

రథము లొక్కటఁ బఱపిరి • బృథివి యద్రువ

నుఱక యేచి త్రిగర్తులు • నుద్ధతముగఁ

జెలఁగి మార్కొని పొదివి సఁ • కులము గాఁగ.

211

క. ఏయుచుఁబొడుచుచువేయుచు

దాయుచునుద్వృత్తిఁదఱుము • టయుఁ బొడిసేసెన్

వాయుసుతుఁడు రథముల నిరు

వేయిటి రథిరథ్యసూత • వితంబులుగాన్.

212

తే. ఏడునూఱురథంబుల • నేపుమాపె

నకులుఁ డప్పుడు మున్నూటి • నామమడఁచె

నతనియనుజుఁడుకుంతీసు • తాగ్రజుండు

రథికముఖ్యుల వేవురఁ • బృథివిఁగూల్చె.

213

1. క. ... పడిఁ జేసెన్ .... నిరువేయిటిని రథ్యసూతవీతంబులుగాన్.

వ. అతండు మణియును.

214

చ. తటిమి సుశర్మఁ గిట్టి యతి • దారుణభంగి రణంబు సేయ వాఁ
దురుక నిశాతసాయకము • లొక్కమొగిం బది మేనియందుఁగ్రి
క్కిటియఁగఁ జేసి నాలుగిట • నేనెఁ దురంగములన్ యుద్ధిష్ఠిరుం
డటిముఠిఁ జంపె సారథిఁ ద • దశ్యములన్ వరబాణపాణియై 215

ప. ఆయ్యవసరంబున మత్స్యమహీనాథుండు జనితోత్సాహుండై. 216

ఆ. ఆ సుశర్మ తేరి • యం దున్నఘనగదా
దండ మెత్తికొని యు • దగ్రవృత్తి
జరతదేహుఁడయ్యు • దరుణవయస్కు న
ట్లవని కుటికి పోయి • యతని వ్రేసె. 217

క. అట్టిసమయమునఁ గరువలి
పట్టి త్రిగ ర్తేశురథము • పై కుటికి వెసం
బట్టికొని యతనిఁ బెడగే
లట్టి పెలువ నార్చెఁ దద్భ • లము పెల్లగిలన్. 218

వ. ఇట్లు సుశర్మం బారాజితుం జేసినఁ జక్రరక్షకుం దైనశోణాశ్వుండు
మొదలుగా నా పృథ్వీత్యవర్గంబు ననుజుండైన సువర్మలోనైన బంధు
జనంబులు నాదిగాఁగల పరివారంబు పలాయన పరాయణం బగుటయు
వెనుకొని యెయిది గోధనవర్గంబు మరల్చి కరితురగరథంబులం దల
మీటి పొదివి తెచ్చి యన్నపాలికి వచ్చి తాను మున్ను త్రిగ ర్తేశురథం
బుకడ నిలువ నియోగించి యున్నతమ్ములం గూర్చుకొని తమయంత
వట్టును నొక్కట విరాటునకుం బొడసూపిన. 219

క. ఆదరము సంభ్రమంబును

మోదంబును దనమనమున , ముప్పిరిగొన నా
భూదయితుఁడు వివిధప్రియ
వాదంబుల గారవించె , వారల నెల్లఁ.

220

వ. ఇట్లు సంభావించి పాండవాగ్రజు నవలోకించి.

221

క. మానముఁ బ్రాణముఁ గాచితి

దీనికి సరిగాఁగ నీమ , దికిఁ బ్రయమెసఁగం
గా నాకుఁ జేయ నయ్యెడు
దాని నెఱుఁగఁ గాన మత్స , దము గైకొనవే.

222

తే. ఒడలు సిరియును నాకు నీ , యొసఁగినవియ

కొన దగ నమర్పించెనఁ , గరుణనీపు
సమ్మతించి యిమ్మత్య దే , శంబుఁ గాపు
పంచి పనిగొని నన్ను ర , క్షింతుకొనుము.

223

వ. అనిన విని యజాతశత్రుం డతని కిట్లనియె.

224

చ. మనుజువరేణ్య నావలని , మన్నన యట్టిద కాదె శత్రుమ

ర్దన మొనరించి మత్స్యవగ , రంబున కుత్సవ ముల్లసిల్ల నీ
చనుటయ నాకుఁ దేజమును , సంపదయున్ గరిమంబుఁ గాక యి
ట్లనఁ దగునయ్య యే నిచట , నై నది యేటిది యింత యేటికిఁ.

క. అనుసలుకులను విస్మయ

మును సంతోషమును జిత్త , మునఁ బెనఁగొన వా
జనపతి తర్కతనూభవుఁ
గనుఁగొని యిట్లనియె మఱియు , గౌరవ మెసఁగన్.

226

క. ఉపకౌరమో బంటుతనమో

కృపయో పెంపొ సమగ్ర • కీర్తిప్రియమో

రిపుదుస్సహ మగునీరణ

నిపుణతకుం గారణంబు • నెయ్యమొ యెఱుగఁగా.

227

ఉ. మంటయుఁ బోనిశాత్రవస • మాజము నించుకయేని శంక లే

కంటఁగఁ దాకి వెండి తెగ • టార్చె మహద్భుతశక్తిశాలి యీ

2 వంటలవానిచేసినయ • వార్యపరాక్రమ మొండుదోటులం

గంటిమె వింటిమే యితఁడ • కాడె వెనన్ గెలిపించె న న్ననిగా.

క. కంధరములు దెగి తలలు వ

సుంధర నతిపక్వతాల • సుభగఫలాళీ

బంధురత రాలు దామ

గ్రంధి పగఱిమీదఁ గినిసి • కవిసినయెడలన్.

229

క. ఎక్కడఁ జూచినఁ దానై

యక్కజ మగుకడిమి కలిమి • నరిసేనఁ గరం

బుక్కఱఁ దంత్రీపాలుం

దొక్కఁడ పొలియించె నీర • ణోత్సాహమునన్.

230

క. ఈనలుపురు దక్కఁగ మన

పేనల నొక్కరుపి నై నఁ • జేడ్పడనిభటుం

గానం జెలి తెడ రై నం

ఱువి తలఁగునతఁడ చూపె • పురుషుం దెందువ్.

231

ఉ. కావున మీకు దంతిహయ • కాంచనరత్నవిభూషణంబులున్
 దేవనితంబినీజనన • దృక్షమృగాజ్ఞలు నాది గాఁగ నా
 నావిధవై భవంబులు మ • నంబులవాంఛలకుం దగంగ నీ
 కేవిధి నీగువాడ బుజ • మెయ్యది యేనియు వేడుఁ దిచ్చెదన్.

క. అనవుడుఁ బాండుతనూభవు

లనఘా యిల్లెంతయుం బ్ర • యంబున సంభా
 వన సేసితి మా కిదియే

ధనము వడయుదానికంటె • దక్కువె చెపుమా.

233

— • ధర్మరాజు సుశర్మను సపరివారంబుగా విడిపించుట • —

వ. మమ్మెరవుగాఁ దలంచి యియ్యెడ నిట్టట్టన వలవదు పురంబున కరిగి
 యయ్యెడ నీకెట్లుప్రియం బట్లు మన్నింపు మని రందుఁ గంకుండు
 మఱియు నిట్లనియె.

234

క. తగ నొక్కటి వేడెద నిను

జగతీశ్వర యిచ్చు బొప్పు • పరథగజాశ్వం
 బుగ విడిచి పుచ్చు మిప్పుడ

త్రిగర్తపతి నిదియ నాకుఁ • బ్రయ మెబ్బంగిన్.

235

వ. మననగరంబునకు జంఘాలురం బంపుము పురంబున వారలు వోయి
 భవద్విజయఘోషంబాచరించి శోభనధ్వజోన్నయనంబును మంగళతూ
 ర్యనాదంబులును బరస్పరగంధసలిలసేవనంబును గీతవాద్యనృత్తంబు
 లును నాదిగాఁ గలవివిధకుభాచారంబులం బ్రవర్తింపనియోగింపవలయు
 ననిన విరాటుండును బనిచినం గాలరులు వేగునంతకు వీటికిం జని

గెలుపు ప్రకటించి పట్టణాలంతరణ ప్రముఖనిఖిలభద్రవిధానంబులు
 సేయించిరిట పాండవులును మత్స్యమహీవల్లభుండును సమస్తసేనా
 సమేతులై విభవం బెసఁగ విలసిల్లుచు లజ్జావనతాసనుం డగుసుశర్మ
 సహరిచ్ఛదంబుగా విడిచి పుచ్చి గుత్తులకొలందికిఁ గృత్తంబు లయి
 పడి యున్నపాదంబుల వలనం గెందరుల నెజ్జలచందంబు లగుచోట్లును
 దునిసి చిట్కవడి యున్నయూరుకొండంబులవలన మదగజంబులు
 సొచ్చినకదలీపనంబులం బోనియెడలును బ్రోవులు గొని యున్న
 ప్రేవులవలన లావు గలయంచపిండు పేరాఁకలి సక్షిముక్షిం బెఱికినఁ
 గుఱుకులు గట్టినమ్మణాశనాశంబుల నొప్పుకమలాకరోద్దేశంబులఁ
 గ్రేణి సేయుప్రదేశంబులును నంగుళియకరుచు లడర నెఱిం జాఁగిపడి
 యున్న బహుదండంబులవలన నురగనివాసంబుల ససుకరించుతలంబు
 లును గీలాలజలంబులపయిం దేలుచు నవ్విన ట్లున్నశిరంబులవలన
 వికచారవిందదీర్ఘ కల విడంబించుతావులును నవయవభేదంబు లడంగు
 నట్లుగాఁ దుత్తునియలై పడియున్నగాత్రఁబువలనం గృతాంతమహావ
 సశాలపగిది నొప్పునట్లును గలపొలిగలను గలయంగనుంగొనుచు వెడలి
 చంద్రికానుందరం బగునొక్క నైకతస్థలంబున నారాత్రి పుచ్చి రని
 చెప్పిన విని మఱునాఁటివృత్తాంతం బెట్లయ్యెనో యని సాదరంబుగా
 నవలోకించిన.

236

1. అహరిమిత ప్రకార విని • రస్తసమస్తవికార షట్పుమా
 జపరిమదూర గాఢభజ • నక్రమగత్యనుభావసార దే
 వపితృపథప్రవర్తన వి • పర్జననిర్మలచిత్తచోరా కాం
 తిపరమహాత్మసంసరణ • తీర నిరంజన భక్తరంజనా.

237

క. విజ్ఞానానందరసా

భిజ్ఞ హృదయకమలహంస , భీమదురితమ

ర్మజ్ఞవివిధాభిధానా

యజ్ఞాత్మకరూప విశ్చ , లావ్యయదీపా.

238

మాలిని. త్రిజగదవననిత్య , క్రీడనోద్యత్ప్రమోదా

రజనిచరవిఘాతా , రంభలీలావినోదా

భజననిరతిసౌఖ్య , ప్రాప్తిజాగ్రత్ప్రసాదా

విజతనువిభవత్వో , స్మిలనాచ్ఛిన్ననాదా.

239

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధన

విరాజి తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బయిన శ్రీమహాభారతంబున విరాట

పర్వంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

హరిహరనాథాయనమః

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

విరాటపర్వము - చతుర్థాశ్వాసము

మదరేఖ విషాదవి

రామాహితగాఢశమధు • రానిర్భరని

ష్ఠామర్దితవివిధవికా

రామలచేతోనివాస • హరిహరనాథా.

1

భూమింజయుఁడు గోవుల విడిపింపఁ గౌరవులతోఁ

బోరుటకుఁ బో నెన్నుట.

వ. దేవా వై శంపాయనుండు జనపేజయున కిట్లనియె.

2

క. సూర్యోదయావసరమున

దుర్యోధనుబలము ప్రబల • దోర్బలలీలా

ధుర్యగతి నడచె భీష్మా

చార్యరవిసుతాదియోధ • సంఘోద్భట మై

3

వ. నడచి మత్స్యనగరంబున కనతిదూరంబున విరాటపశుగణంబులం
బొదివె నట్టియెడ మ్రుక్కడమూఁరలు నని యెక్క డెక్కడ నని
తలపడినం గృపాశ్వత్థామ శకుని దుశ్శాసన కర్ణ దుర్యుధ ప్రముఖరధిక
జనంబులు గోపాలవర్గంబు నవర్గ ప్రసారం బగుశరాసారంబునంగప్పి

నం గని కౌరవబలం బగుట యెఱింగి బెగ్గించి గవాధ్యక్షుండు రథంబు
దోలికొని యాక్రోశించుచుం బురంబున కరుగుదెంచి రాజమందిర
ద్వారంబుఁ జొచ్చి రథావతరణంబు సేసి యంతఃపురంబుననున్న
భూమింజయుం గాంచి ససంభ్రమంబుగా నిట్లనియె. 4

మ. ధరణీచక్రము సంచలింపఁగ నము • ద్ధాంతంబు లై గ్రక్కునం
గురుసైన్యంబులు వచ్చి ముట్టికొనియెన్ • గోవర్గమున్ వేగమై
మరలం దెచ్చుటకుం గదంగుము రిపు • జ్ఞేపాలలోకంబు నీ
శరజాలంబులపాలు సేయుము భుజో • త్సహంబు శోభిల్లఁగన్. 5

ఆ. తేరుఁ బూన్పఁ బంపు • తెప్పింపు దృఢతను

త్రాణ ముగ్రచాప • బాణపూర్ణ
తూణపునగ దాసి • తోమరచక్రదు
లనువుగా నొనర్పు • మతిరయమున. 6

చ. విరటుఁడు నిన్ను నెప్పుఁ బది • వేపురముందటఁ జెప్పు బాహుని
స్ఫురితుఁడు శౌర్యశాలి కుల • భూతివిశేషవిధాయకుండు భూ
భరణవికారదుండు జన • భవ్యతపఃఫలసంభవుండు గా
తరపరిరక్షకుం డనుచు • దానికి నీడుగఁ జేయు మిత్తణిన్. 7

క. అని కొంతాజనములలోఁ

దను నగ్గించుటయుఁ బొంగి • వర్షోద్ధతి ని
ట్లను నుత్తరుండు దనమన
మున సంగరకౌతుకంబు • ముడివడు చుండన్. 8

ఉ. ఎత్తునఁ గొండుఁ గౌరవుల • నెల్లను మార్కొనిరేని గోవులం
దెత్తు ముహూర్తమాత్రమునఁ • దేరికి సారథి లేమిఁజేసి నా

చి తమునన్ విచారదశ • సెందెడు నెవ్వఁడు గల్గునొక్కొ నా
కి త్తటి నేఁ గదా కడప • నెంతయు నేర్తు రథం బనం బురిన్ 9

క. తగుసారథి దొరకనినం

బగతుర భంజించు టెంత • పని కదుపుల ద

వ్యుగఁ గొని పోదురొక్కొ యి

టగునె కలందేని సూతుఁ • నరయుం డెందున్. 10

చ కురుపతిభీష్మకర్ణకృప • కుంభజముఖ్యులు మత్స్యముద్యమ

స్ఫురణము సూచి పార్థుఁ డను • బుద్ధిఁ గలంగఁగ బెట్టు నీట్టి నం

గరమున నోర్చి యేఁ బసులఁ • గ్రమ్మఱఁ దేరక యున్న సన్ను భా

వరుఁడు సుహృజ్జనంబుఁ బరి • వారముఁ జిత్తములందు మెత్తురే.

వ. అనునప్పుడు తత్ప్రదేశంబున నునికింజేసి. 12

క. విని ద్రుపదధరణిపతినం

దన సామర్థాపహాన • తరళహృదయ యై

చని తద్వృత్తాంతము జ్ఞమై

త్తనిపలుకులఁ జెప్ప నింద్ర • తనయునితోడన్. 13

వ. అతండు వజ్రాతవానవత్సరం బతీతం బగుట నిరూపించి పాంచాలి కి

ట్లనియె నీవు వోయి వారలతో నిట్లనుము మనబృహన్నలకుసారథ్యంబు

నేయుసామర్థ్యంబు గలదు దొల్లి భాండవదహానంబునం బాండవమధ్య

మునకు సారథి యై యతని చిత్తంబు వడసె మఱియుఁ బెక్కిడలం

దదీయం బగురథంబు గడపఁ దాన యై యుండు నేను నెఱుంగుదుం

దత్పాహయ్యంబునం గురుసైన్యంబుల జయింపవచ్చుటకు సంశయంబు

వలన దనుము వారే మనిరేని మఱియుం దగ నాడి నన్నుం బిలిపించు
నట్టి తెఱంగు గావింపు మన నట్లు చేయుదు నని సైరంధ్ర యుత్తర
యున్నయెడకుం బోయి. 14

చ. జనపతినందనుండు దగు • సారథి నారయు చున్నావాఁ డెఱిం
గినపని నెప్పుఁగా వలయుఁ • గ్రీడి మనంబున మెచ్చునట్టినే
ర్పును భుజశక్తియుంఁ గలిగి • రూఢికి నెక్కినసూతవృత్తిమై
నని సడి నన్నయే డెఱ బృ • హన్నలకుం గల దంబుజాననా. 15

తే. అరునునకు ఖండవదహ • నాదు లైన
విక్రమము లాబృహన్నల • వెరవులావు
గాదె జయ మొనరించే లో • కంబు లెఱుఁగ
నువిద దీని నెఱింగింత • ముత్తరునకు. 16

క. అని యమ్ముదీతయుఁ దానును
జని యతనికి న్ తెఱంగు • సముచితముగఁ జె
ప్పిన నక్కుమారవరుఁ డి
ట్లనియెం బాంచాలితోడ • నల్లన నగుచున్. 17

తే. అకట సైరంధ్రినను ని • ట్లాలిగొనఁగ
నేల చక్కఁగఁ గను విచ్చి • యేనుబేడిఁ
జూడ రోయుదు రణమున • సూతకృత్య
భరముదాల్చుట కెమ్మెయిఁ • బనుచువాఁడ 18

వ. అదియునుం గాక. 19

చ. కురుబల మేఁగుదెంచె నటె • గోవుల బిట్టఱ బట్ట దానిపైఁ
బరిగొని శౌర్యసంపదయు • బాహుబలంబును జూఁప బూని యే

నరిగెదన్ నట్టె తెరికి బృ • హన్నల సారథి యైన దీని న
వ్వరె పురిలోన నింతకఱ • వా రథచోదకు లింత యేటికిన్.

20

వ. అనిన విని నైరంధ్రి యతని కి ట్లనియె.

21

ఉ. కౌరవసేన గాదు త్రిజ • గంబులు నొక్కట నెత్తివచ్చినం
దేరు బృహన్నలావళగ • తిం జరియించిన గెల్వవచ్చుఁ ద
ద్వీరగుణంబుసొంపు పృథి • పీవరనందన ము న్నెఱుంగుదుం
గారణజన్మ మై తనువి • కౌరము వచ్చినఁ బెంపు దప్పునే.

22

వ. అనవుడు.

23

క. మన మురియాడుచు నుండఁగఁ

దన కొరు లప్పటికి లేమి • ధరణీశ్వరనం

దనుఁడు బృహన్నలఁ బిలువం

బనుచుట కొడఁబడినవలుకు • పలుకుటయుఁగగన్.

24

వ. నైరంధ్రిదెసఁ గనుంగొని యేను బోయి హోదోగ్గిని వచ్చెద ననిపూని.

సీ. అడుగులనునుఁగాంతి • నయ్యెడ

పద్మరాగంబుల నెలకట్టు • కరణి నొప్పఁ

బాలిండ్లు దను వెడ • వ్రాలింప జెన్నొందు

ననదుఁగొఁదీఁగెయ • ల్లాడుచుండఁ

దఱివేచివెనువెంటఁ • దగులు రామాంధకా

రములీలఁ గ్రొవ్వెద • గొచురుమిగులఁ

గర్జభూషణమౌక్తి • క ప్రభాదోలన

మీక్షణ క్షిప్తల • నిసుచుడింప

తే. నందియల మొరపంబున • కరుగుదెంచి

ప్రోది రాయంచ రయమునఁ • బ్రోవునవ్వి
ధంబు దగ నభ్యసించుచు • దమునఁ దోన
చనఁగ నుత్తర నర్తన • శాలకరిగె.

26

అ. మెఱుగు మొగిలిసొచ్చు • తెఱుగున నాట్యమం

దిరము సొచ్చితనదు • గురువుకడకు
నరిగి నెమ్మి నిశ్చి • లను నింతి ప్రార్థనా
వినయసంభ్రమములు • పెనఁగొనంగ.

27

క. ఇచ్చట నొకకయ్యంబున

జచ్చె మదీయాగ్రజన్ము • నేరథి తగువాఁ
డెచ్చోట లేమి నాతం
డచ్చపఱుపఁ డయ్యె నీక్రి • యకు నొందొకనిన్.

28

వ. అది యట్లుండె నేడు కౌరవులు పసులం బట్టి రని కూయి వచ్చిన
నన్నసన్నద్ధుండై వెనుకందగులసమకట్టి సారథ్యంబు సేయువాఁడు
నొందిన నీ కందువ సైరంధి సెప్పినం బ్రియం బంది నిన్నుదోడైర
నన్నుఁ బనిచిన నేనును నీపాల నాకుఁ జనవు గలుగుటంజేసి యెల్ల
విధంబులం దెత్తునని పూనివచ్చితి నీవును నాపలుకులు గుఱుచసేయక
నీపెంపునుం బ్రకటంబుగా నయ్యుత్తరకుమారునకు రధంబు గడప
నియ్యకొని యియ్యాపదఁ దలఁగవలయు నిట్లొడంబడక తక్కుట
నావలని వాత్సల్యంబు గొఱుంతపఱుచుట యనిన నమ్ముద్రియపలుకులు
ముద్దు సేసి.

29

క. నగుచు బృహన్నల యిట్లను

జగతీశ్వరపుత్రి నాకు • సారథ్యమునే

ర్పు గలదె నీమాటకు నే

మిగులంగా వెఱతుఁ బొదము • మీఁద ట్లుండెన్.

30

క. భవదీయప్రార్థనచేఁ

దివిరి పరమదుష్కరములు • దీర్చి యయిన ను

త్సవ మొనరించెద సార

థ్యవిధం బొకఁ డనఁగ నేల • యంబుజవదానా.

31

వ. అనుచు సంగీతనిలయంబు వెలువడినలీలంబుగా మెత్తమెత్తన నడ

తెంచుమత్త శుండాలంబునుంబోలె.

32

ఉత్తరుఁడు బృహన్నలను దనకు సారథిఁగాఁ జేసికొనుట

తే. ² అరుగుదెంచుబృహన్నల • సంతసంతఁ

గని నృపాలసుతుం డను • గారపమున

గౌరవులతోడఁ గయ్యంబు • గలిగెనాకుఁ

గడఁగి నేఁడు రథమ్మీపు • గడపవలయు.

33

క. ³ వే రమ్ము మైమఱువుఁ దొడి

తే రెక్కుము ⁴ దప్పఁ గ్రుంకఁ • దీటుదు నీటన్

1. దెట్లుండెన్. 2. చ. అరుగుదెంచునాబ్బ • హన్నల సంతసంతఁగ నిన్మ

పాలసుతుఁడు • గౌరపమునఁ గౌరవులకు నాకుఁ • గయ్యంబుగలదీపు

గడఁగి నేఁడురథము • గడపవలయు' అని కొన్ని ప్రతుల పాఠము.

3. మ. నేరిమ మైమఱువుం 4. క. గ. దడవు గ్రుంక.

పై రంధ్ర సెప్పె నీ దగు

వీరమ్మున పెంపు లావు • వెరవును మాకున్.

చ. అనుటయు నాటపాట గల • యప్పటికిన్ ననుఁ గోరి పిల్వఁ బం
చినఁ దగుఁగాక సంగరము • చేతఁ సారథి గమ్ము రమ్ము నీ
వను టుచితంబె యెల్లెడల • నారసి బాహుబలాధ్యుఁ డైనయొ
క్కని రథ మేఁదెఱుంగడవఁ • గా నియమింపు రాజనందనా

35

వ. అనిన విని వైరాటి కిరీటి కి ట్లనియె.

36

ఉ. ఖండవ మేర్చునప్పుడు ద • గణ రథచోదకవృత్తి నల్పి యా
ఖండలసూతికిన్ జయము • గల్గ నొనర్చినయట్టిబుద్ధియున్
దండితనంబు నీ యెడన • తక్కినె నాదెస మైత్తి పెన్పు మిం
కొండొకమాట దక్కుము ర • ణోత్సహనం బొనరింపు గ్రక్కునఁ.

తే. అనిన నాతనిమాటకు • నడ్డమాట

వెఱచినట్టితెఱంగు భా • వించి యల్ల

నియ్యకొనుటయు నమ్మను • జేంద్రసుతుఁడు

దృఢతనుత్రాణ మతనికిఁ • దేరఁబనిచె.

38

క. తెప్పించి తొడుగు మీ వని

యొప్పించిన నిట్టు నట్టు • వొటవలుగా మైఁ

గప్పికొని యాబృహన్నల

యప్పుడు నగుపించె నచట • యబలాజనముఁ.

39

క. ఉత్తరుఁడు సత్వరంబుగఁ

దత్తనువున మఱువు దొడిగి • తానును హృద్యో

దాతం బగుకంటక మిడి

చిత్తము పసిఁ గ్రమ్మఱింప • జిడిముడిపడఁగఁ.

40

వ. బృహన్నల నవలోకించి

41

క. హయములఁ బూన్పుము రథమున

రయమున సిదమెత్తుమిషడ • రావలయును గో

చయము గొని యన్మదీయ వి

జయ మభినందింపఁ బురము • జను లెదురుకొనఁ

42

తే. అనిన నీ వేమి పనిచిన • నల్ల చేయ

వలయు నీ వున్నయెడ నుడ • వలయునీవు

సన్నదెన జనవలయు నా • శక్తియెఱిగి

పంచి పనిగొనికడిమిమై • బగలుగెలుము.

43

వ. అని పలుకుచు మనంబున ముదల బొవవ నాధనంజయుండు.

44

క. కొంచనజాలాలంకృత

చంచత్తనులీల మెఱయు • జవనాశ్వములం

బూంచి రథంబున మణిమయ

పంచాననకేతు వెత్తె • బంధురభంగిఁ

45

వ. ఇట్లు సన్నాహంబు మెఱసినసారథిం జూచి యుత్తరయుం జెలులు

నిట్లనిరి.

46

క. కురువీరుల గెలిచి తదం

బరములలోఁ జిత్రవర్ణ • భాసురములుగాఁ

దర మెఱిగి లోచనోత్సవ

రరములుగా బొమ్మబొత్తి • కలహం దెండీ.

47

క. అనుడు బృహన్నల యిట్లను

జనపాలకనందనుండు • జయలక్ష్మిం జే

కొనునచే చీరలు దెచ్చుట

పనియే యటు సూడుఁ డెల్ల • భంగులఁ దెత్తున్.

48

వ. అనుచు ధనుస్సుజీరకృపాణముద్గరాదీవివిధసాధనంబులు రథంబుపైఁ
బదిలంబుగా నిడి నొగ లెక్కి పగ్గంబుఁ స్రుక్కు సక్కుంజేయ నుత్త
రుండును బసులం బట్టిన దెస గోపాలకు ² నడిగినవారు పితృవనంబు
వల నని చెప్పిన వినుచు రథారోహణంబు సేసి వెడలి పౌరవృద్ధపు
త్యాంగనాభూసురసమూహంబులు బృహన్నలం జూచి తొల్లి ఖండవ
దహనంబున నర్జునునకు నీకతంబున నయినమాంగల్యం బెట్టి దట్టద
భవత్సహాయ్యంబున భూమింజయున కయ్యెడు మని దీవించి సేసలు
సల్లంబుతంబు నిర్గమించినిరర్గళ పరాక్రముండయిన యాఫలునునై పు
ణంబున వల్గదశ్వంబగు రథంబురయంబునకు మెచ్చుచుం బరేతనిలయ
ప్రాంత ప్రదేశంబు సేరం జని.

49

సీ. అభినవజలధర • శ్యామంబు లగునెడ

లాకుజొంపంబుల • ననుకరింప

సాధ్యరాగోపమ • చ్చాయంబు లగుపట్టు

కిసలయోత్కరములఁ • గ్రేణిసేయ

రాజమరాళగౌ • రము లగుచోటులు

దటచుఁబూఁబొదలచం • దంబు నొంద

హరిద్రరుచినమా • కృతు లగుతావు

లడరెడు పుష్పౌడు • లట్లు మెఱయఁ

1. క. కొనుచే చీరలు, 2. జ. గోపాలకులనడిగినవారు. 3. చ. పుష్పౌళ్ళకడిమి

తే. గలయ నెగసి ధరాధూళి • లలితవనము

దివికి నలిగి గాఢ వోయెడు • తెఱగుఁ దాల్చి

గోగణము ముంగలిగ నేల • గోడివడఁగ

నడచుకొరవరాజునై • న్యంబుఁ గనియె.

50

ఉత్తరము కురుసై న్యంబు గనుంగొని భయభ్రాంతుం డగుట

క. కని యు తరుండు గరుపా

ఱినమేనును దలఁకుమనము • ఱిచ్చవడినచూ

పును నై తొట్రుపడుచు ని

ట్లనియె దిగులు సొచ్చి యాబ్బి • హన్నలతోడఁ.

51

శా. భీష్మద్రోణకృపాదిధన్వినీకరా • భీలంబు దుర్యోధన

గ్రీష్మాదిత్యపటుప్రతాపవిసరా • కీర్ణంబు శస్త్రాస్త్రజా

లోష్మస్పారచతుర్విధోజ్జ్వలబలా • త్యుగ్రం బుదగ్రధ్వజా

ర్చిష్మత్వాకలితంబు సైన్య మిది యే • జేరంగ శక్తుండనే.

52

క. అకృతాస్త్రిఁడ బాలుఁడఁగా

ద్యుకవిద్యాప్రౌఢిమై ని • రూఢు లయినయీ

శకుని జయద్రథ దుర్యుధ

వికర్ణ కర్ణాది యోధ • వీరుల కెదురే.

53

క. ఇట్టగు తెఱుఁగక వచ్చితి

మెట్టొకొ మనభంగి వీర • నిందఱును గడుఁ

బెట్టిదులు మనకు మార్కొను

నట్టికొలఁది గాదు భీతి • యడరెడుఁ దోడ్తోఁ.

54

ఉ. కౌరవసేనఁ జూచి వడఁ • కం దొడఁగెఁ మదితోన మేను నీ
వూరక పోవు చున్ని యిది • యొప్పునె యిప్పటిభంగిఁ జూచిన
స్వీరల నేను మార్కొనమి • నిశ్చయ మట్లగుటఁ రయంబునం
దేరు మరల్పు ప్రాణములు • దీ పన మున్ వినవే బృహన్నలా.

వ. అనిన దరహాసితవదనుం దగుచు శతమఖతనయుం దతని కిట్లనియె.

చ. అశవ్యశలీలఁ బొల్పురథి • కావలిమీదఁ జనంగ వెట్టినే
మసలక యామిషంబు గొని • మార్గము వట్టినతుచ్చసైన్యముఁ
వెఱఁ జని ముట్టి గోధనము • వేగ మర్తలముగాక యిమ్మెయిం
బసు లటు వోవఁగా మరల • బాడియె నీకు నరేంద్రనందనా. 57

ఉ. అంతిపురంబులోనఁ గల • యంగన లెల్లను నెమ్మనంబులన్
సంతస మందఁగా బనులఁ • జయ్యనఁ దెచ్చెద నంచుఁ బూని నీ
వెంతయుమేటి వై యరద • మెక్కి రయంబున వచ్చి యిచ్చటన్
దంతిపురంగశదృటక • దంబముఁ జూచి కలంగు తొప్పునే 58

అ. అనినపలుకులకు బృ • హన్నలఁ గనుఁగొని
యెలుఁగు వడఁక నాతఁ • డిట్టులనియెఁ
బనుల దయ్య మెలుఁగుఁ • బడతుంసంతోష
మేల నాకు నరికిఁ • జాల నేను. 59

వ. అనవుడు, 60

చ. తనభుజశక్తియున్ రిపుల • దర్పము నేర్పడఁ జూచిచూచి యె
ట్లును దెగ కున్నఁ బోక యిది • తోకముచక్కటి శూరు లైన దీ

నిని మది మెచ్చ రీబలము . నీ దెస దేటియుఁ జూడ దింతకు
మును భయహేతు వైనవిధ . ముం దగఁ జెప్పుము నాకు నితఱిన్.

సీ. చెసలు బీటలు వాట . దీవురు చిందములకో
లాహలంబులకుఁ గ . లంగబడక
యురవడి సేనలు . దెరలఁ బైఁ దోతెంచు
దూళి పెల్లడరినఁ . దూలపోక
చతురంగబల మతి . సాంద్రతఁ గవిసిన
యగ్గలికమునకు . దెగ్గడిలక
శస్త్రాస్త్రములు రథ్య . సారథివర్మాంగ
తతి నాటుతఱచునఁ . దల్లడిలక

తే. బహువిధంబులఁ బగతుర . బరవసమున
నితెఱంగునఁ గలుగుకం . దెల్లనోర్చి
నిల్చి గెల్చిన నత్కిరి . నెగడుఁగాక
దవ్వుదవ్వుల నై న . నవ్వరెట్లు.

62

చ. అసుదివిజేంద్రనందసున . కమ్మనుజేశ్వరసూనుఁ డిట్లనున్
వినుము త్రిగర్తవాహినులు . విక్రమసంపద సౌంపు మీఱ గో
దనములఁ బట్టినం బతి యు . దగ్రత సైవ్యము లేన్ని యన్నియుం
గొని యట వోయెఁ గన మన . కుం బురి బానట లేర యెవ్వరున్.

తే. ఒంటి దలపడి కురుసేన . నోర్చువాడ
నే యి దేటికి వెడఁపట . లిట్లు లాడ

1. క. చిందంబుల. కోలాహలములకుఁ గుదియడక. 2. క. గ, దెరలుపై
3. విరిగిన,

- వారు గానకముందట • దేరు దోలు
కొని రయంబునఁ బురి కరు • గుటయ నీతి. 64
- వ. అనినం బార్థుండు పార్థివనందసున కి ట్లనియె. 65
- క. వెగ దొందీ యిట్లు పలుకఁగ
నగునే పగతురు వ్రమోద • మందఁగఁ బసులన్
దిగ విడిచి పురజనంబులు
దెగడంగ మగిడి పోక • దీనత గాదే. 66
- వ. అట్లుం గాక. 67
- మ. నను సైరంద్రి గడంగి పేర్కొనియె దా • నం బెంపుమై బిల్చి తో
దని తోడెచ్చితి వీవు బంటుతన మ • ట్లగించి పౌరాలి దీ
వన నిచ్చెం దుడిఁ బోయి కౌరవులు గో • వర్గంబుఁ గొంపోవఁగాఁ
గని యేఁ గ్రమ్మటి రిత్తవోదునె భయో • త్కంపంబు నీ కేటికిన్.
- తే. చిత్తవృత్తి యొక్కించుక • చిక్కఁ బట్టు
మిపుడు కౌరవసైనికు • లెల్లఁజూచి
వెఱఁగుఁడ వేగమునులావు • వెరవుమెఱయఁ
గదుపుఁ బెట్టించిపోదము • గ్రమ్మఱంగ. 68
- వ. అనుచు వివ్వచ్చుండు గడంగి తేరు వోవ నిచ్చుటయు నాననంబు పల్ల
టిల్ల మాననంబు దల్లడిల్ల నాభూవల్లభకుమారుండు. 70
- క. దవ్వుల విఱిగివఁ బౌరులు
నవ్వుదురటె మేలు మేలు • నను నాఁగకు నీ

క్రౌవ్యుగదేనిఁ దలఁడు

మెవ్విధిఁ జనితేని ననుచు • నెత్తినభీతిన్.

71

క శరములు శరాసనము న

య్యరథముపై దిగ్గ విడిచి • యతిరథసమునఁ

ధరణికి లంఘించి వెళు

బురిదెసకును లజ్జ వీటిఁ • బోవం బాటెన్.

72

వ. ఇట్లు వాతీనం దనమనంబునం గుత్పించుచు బీభత్సండు యుగ్గంబుల
పగ్గంబులు నొగల ముడిచి రథంబు దిగ్గ నుఱికి లంబితేశభారుండును
నాందోళితరక్తాంబర యుగళాంచలుండును నగుచు నతనివెనుకం బఱచు
సమయంబున నిలిచి కనుంగొను కౌరవబంబునందు.

73

ఉ. అజ్ఞులు కొందఁ జప్పుడప • హాసము సేయుచు గూఢరూపరే
ఖజ్జిత తేమిఁ దద్వికృత • కాయముమీఁదను దృష్టు నిల్చిఁగాఁ
బ్రాజ్ఞులు మూర్తిసౌమ్యతయు • బాహులదీర్ఘతయుం బ్రబత్వత
త్తజ్జతయున్ గతిస్ఫురదు • దాత్తతయుం గని సంశయంబుతోన్.

తే. ఆఁడుఁ జందలబుఁ బురుషస • మాకృతియును
గలిగి యున్నవి యొప్పు నూ • ష్మలతసౌంపు
వికృత వేషాకృతంబు కై • వెలయ కితఁడు
నివులు గవిసిన మెలయని • నిప్పు బోలె.

75

ఉ. బాహులచాయయున్ గమన • భంగియు సర్జననట్ల దీన సం
దేహము లే దితండు దన • తేజము దాఁపఁగ మత్స్యభూమిభృ
దేహమునందుఁ బేడి యనఁ • గీడ్పడి యుండెనొ కాక యీకురు
వ్యూహముతోడికయ్యమునఁ • కొందొకరుం డిటు లొంటివచ్చునే.

క. దృష్టి. 2. క. గ. పటుత్వ. 3. క. నై • వెలయు నితఁడు.

చ విరటుఁడు¹ దక్షిణంబునకు • వీరుల సారథుఁడ² నిజాజితె
పురిఁ గలవారి నెల్లఁ గొని • పోయిన³ నొండులు లేమిఁజేపియు
తరుఁ డీట వచ్చు చుండి యర • దంబు దగం గడపంగ నెవ్వరుం
దొరకొన కున్నఁ దానితనిఁ • దోడ్కొని వచ్చినవాఁడు సూడఁగన్.

చ. పరి ననుదెంచి గోగణముఁ • బట్టి రనన్ విని పిన్న గాన మీఁ
దరయక రాజనందనుఁ డ • హాకృతిమై బటతెంచి సైన్యవి
స్ఫురణముఁ జూచి భీతిఁ దన • బుద్ధి గలంగినఁ బాటఁజొచ్చెని
ప్పుడుమనిశౌర్యసంపదయు • భూరిబలంబు నెఱుంగఁ దేమియుకా.

వ. అనుచు నిశ్చయరహితహృదయు లగుచుండ శుండాలరయశీలాసమ
రేఖం బగు గమనంబునం బురుహూతపుత్తుండు పదశతమాత్రప్రదేశ
పలాయితం దైన భూమింజయు నెయిది పట్టికొనిన నతండు.

సీ వెలవెలఁ బాటచు • వెగ దొందుఁ⁴ బెదవుల
తడి యాట నెంతయుఁ • దల్లడిల్లుఁ
జల్లన నంగంబు • లెల్లనిండఁ జెమర్చుఁ
బదములుఁ గరములుఁ⁵ గుడియ పడఁకు
హృదయంబు తటతట • నదరంగఁ బెనుకలు
దీనదృష్టులమోముఁ • దేటిచూచు
నెలుఁగు గద్గదికఁ దొ • ట్రెల నేడ్చు విడు మని
ప్రార్థించు మాటఁ గీ • డ్పాటు దోఁప

1. క. పట్టుదట్టముగ; ఇ. బెట్టుదిట్టముగ; ఘ. దండుదట్టముగ. 2. క.
నొండొరులేమి. 3. 'వెలువెల' యనియే ప్రతులం జూపబడి. 4. ఘ.
బెదవులఁ దడవుచు. 5. గ. పడఁగ; ఖ. గుడువ పడఁకు.

తే. నిష్కశతశుద్ధహేమంబు • నిర్మలోజ్జ్వ
 లాష్టవై ధూర్యములుఁ దుర • గాఢ్యరథముఁ
 గరటిదశకంబు నొకయూరుఁ • బురముసొచ్చి
 నపుడ యిచ్చెద నీ కను • నార్తుఁ డగుచు.

80

క. నాతోడిప్రేముడిం గడు

నాతుర యై యెదురుచూచు • సంబకు జేతః
 ప్రీతిగఁ జని యాయమఁ బొడ
 సూతుం బోనీఁగదే వి • శుద్ధచరిత్రా

81

— • అర్జునుఁ డుత్తరునిఁ దనకు సారథిగాఁ జేసికొనుట • —

వ. అని మఱియు నానావిధదీనాలాపంబులం బ్రార్థించు చుండఁ బార్థుండు
 నగుచు నతనిం దేరు పేరం దెచ్చి.

చ. వెఱవకు మన్న పోటు కురు • వీరులతోడ నశక్యమేని న
 తెఱఁ గది యే నీ కుడుగు • తేరికి సారథి గమ్ము నాచుఁ జి
 చ్చుటపడు గెట్టు లట్టడరి • శూరుల మొత్తము నుగ్గు సేసెదం
 బటపెద సేన రాజుధృతిఁ • బాపెద గోవుల గ్రమ్మఱించెదఁ.

83

క. అనుచు నొడఁబాటు లేకు

న్నను నయ్యుత్తరుని నొగల • నడుకొన నిడి తా
 మను రథ మెక్కి రథికుఁ డయి
 చనియె నరుఁడు జమ్మి సేర • సమ్మదలీలఁ.

84

వ ఇట్లుసవ్యసాచినిక్షిప్తాయుధం బై నశమీవృక్షసమీపంబున కరుగునవసరం
 బునం గీబరూపచ్ఛన్నం డయ్యును బ్రస్ఫురణవిశేషభీషణుం డగు

1. కుడుగు.

నతనిం గనుంగొని కౌరవ సైనికులు గలంగినమనఃబులతోడ నివ్వెఱపడి
యుండ వారలం గనుంగొని తోఁ చునుత్పాతంబుల నాలోకించి గురుం
డి ట్లనియె. 85

క. మాసె నభోమణి నక్కలు

గూసెం₁ గలయంగ దెసల • కుం బలుసాయల్

₂ సేసెం బఱమొయిశులడరి

ప్రమోసెం దమయంతఁ దూర్య • ము లపధ్వను లై. 86

క. ఇగ్గజములు మిన్నకయును

ప్రమోగ్గెడు నుత్తమతురంగ • ములు బాష్పజలం

బిగ్గలము విడుచుచున్నవి

₃ త్రగ్గెడుఁ గారణము లేక • తడఁబడి పడగల్. 87

క. దగ్గము లై నట్టులు స

మ్యగ్గైర్యము లెడలె మందె • నాయుధచయముల్

దీగ్గూమం బెనఁగె నసం

దీగ్గము మన కాజి యగుట • దీనికిఁ దగఁగఁ. 88

క. మొన లొఱపుగఁ దీర్చికొనుఁడు

దనతనవాహనము లాయు • ధము లెల్లజనం

ఋను ననువు సేసికొనుఁడో

పినయంతయుఁ గాచికొనుఁడు • బెదరక పసులఁ. 89

1. క. గ. జ. గలనెల్ల. 2. సేసెఁ బఱమొగులు గీడె : జ. సేసెఁ బఱ
మొగిళు లడరుచు, 3. ఘ. జ. త్రగ్గెడుకారణ .... తడఁబడెఁ; 'త్రగ్గెడు'
అనియే । నకులు పెక్కిటఁ జూపఁబడి.

వ అని చెప్పి తానప్పు డర్జును నెఱింగినవాఁడు గావున నతనికి నజ్ఞాతవాస
సమయ భంగం బగునో యనుభయంబున సురనదీసూనువదనంబు
వీక్షించి సన్నవాఱ ని ట్లయె. 90

చ. వెరవరి గాక వీఁడు కురు • వీరులకుం బొడసూపువాఁడె య
చెరు వొకమానిపేర నిట • పేరఁగ వచ్చుచునున్నవాఁ డహం
కరణమ కాని యొం డొకటి • గానఁడు మూర్తివిశేష మారయఁ
సురపతియట్ల వీనిమది • చొప్పది యెట్లో యెఱుంగ నయ్యెడున్. 91

క. అనిన విని యెఱిగికొనినూ
తనిమది సందియము మాన్పఁ • దలఁచి నరేంద్రుం
గనుఁగొనుచు నతననితోఁ జె
ప్పినభంగి నిగూఢవృత్తి • భీష్ముఁడు వలికెన్. 92

క. తలఁపఁగ రిపులకు సిమ్మగు
కొలఁదిఁ గడచి వచ్చితిమి య • కుంతితబాహు
బలము నెఱుపఁ దఱి యయ్యెను
జలింపవల దింక మనకు • శత్రులవలనఁ. 93

వ. అనవుడు నాచార్యుం డయ్యర్థంబు గనుఁగొని పార్థునకు సమయభంగం
బువలని సంకటంబు లే కునికికి మనంబునం బ్రయం బంది మొగంబునం
దోషనీక పుయిలోట దక్కి యిట్లనియె. 94

శా. సింగం బాకటితో గుహంతరమునం • జేడ్పాటుమై నుండి మా
తంగస్ఫూర్ణితయాధదర్శనసము • ద్యత్రోధమై వచ్చునో
జం గాంతారనివాసభిన్నమతి న • స్మత్యేనపై వీఁడె వ
చ్చెంగుంతీసుతమధ్యముండు సమర • సేమాభిరామాకృతిన్. 95

ఉ. ఈతనితోడికయ్యమున • కియ్యకొనం దగువార లస్మదీ
యాతతసేనలోఁ గలుగు • టారయ సంశయ మెల్లభంగిగో
వ్రాతనివ ర్తనంబు సుక • రంబ కిరీటి కితండు రుద్రునిం
బ్రీతునిఁ జేసె నా వినమె • పెం పెసలారెడుబాహుసంపదఁ. 96

వ. అనుపలుకు లాకర్ణించి కర్ణుండు కటకటంబడి కుంభసంభవున కిట్లనియె.

ఉ. పాండవపక్షపాతమునఁ • బల్కుదు నోరికి వచ్చినట్లు ని
న్నొండన రామిఁజేసి యిది • యొప్పునె కౌరవ సేన కెల్ల నా
క్కండవ మేటి వీరము • గర్వముఁ గుందఁగ నిట్లు శత్రువో
శృండిమ కోహటించితి ని • జంబునకున్ నరుఁ డింతయెక్కుడే. 98

అ. అతఁడు వచ్చెనేని • నస్మచ్ఛిలీముఖ
పాతచలితహృదయ • పద్మఁ జేసి
వెగడుపటిచి యో • ధవీరుల కెల్ల ను
త్సవ మొనర్తు బాహు • దర్ప మొప్పు. 99

వ. అనిన విని సుయోధనుండు రాధేయున కిట్లనియె. 100

అ. తప్పఁ బలికి తీవు • నెప్పెద విను మితఁ
డరునుండయేని • నడవి కేఁగి
భ్రాతృయుతము గాఁగఁ • బొందెండువత్సర
ములును నంద నిలువ • వలయు మగుడ. 101

క. ఒరుఁ డయ్యెనేని మామక
శరాసనక్షిప్తదీప్త • సాయకపంక్తి
బరిమార్చెద వ్రేల్మిడి న
చ్చెరువుఁ బ్రమోదంబునొంది • సేనలు వొగడన్. 102

క. అసుపలుకులకును భీష్ముం

డును ద్రోణుడు ద్రోణసూనుఁ • డును గృవుఁడును మే
లని యయ్యకొనిరి హృదయా

ననురూపములైన తెలివు • లానన్యముఁ బొందన్.

103

- అర్జునుఁడు శమీవృక్షనిక్షిప్తం బైన గాండీవంబు గొనుట -

వ. అట్టియెడ శమీవృక్షసమీపంబున నరదంబు నిలువం బంచి పార్థుం
డు తరున కిట్లనియె.

104

క. ఇన్నగమునందు గాండివ

మున్నది యది గాని మద్భు • జోద్రేకవిలా

సోన్నతి కోర్వవు పెద్దయు

నన్నువ లీ విండ్లు గుఱుచ • లలఁతిబలంబున్.

105

క. ఇవి నీ తెగకొలఁదివి వీ

రవినోదమునప్పు డధిక • రభసము లగుమ

ద్వివిధాబోపములకుఁ జా

లవు విల్లది నూఱువేల • లా వరయంగన్.

106

క. వీనిఁ గొని గట్టిమెనుఱు

వేనుంగును మఱియు నెట్టి • వేనియుఁ దునియం

గా నేయ నగునె కైడవు

లేని యలవుకలిమి పొర • తెస్సె యున్నే.

107

వ. కావున నిమ్మహీరుహం బెక్కి యమ్మహానీయచాపంబు దెచ్చి యమ్ము
ధర్మజ భీష్మార్జునకులనహదేవులు దమతమసమస్తాయుధంబులుఁ

గూడం గట్టి యిందుఁ బెట్టినవా రాకట్ట విడిచి యందు గాండీవంబు
పుచ్చికొని తక్కటియవి యెప్పటి యట్ల బంధింపు మని చెప్పి శవాకా
రంబున నున్న శస్త్రాస్త్రచంచయంబు సూపిన భూమింజయుం డతని కి
ట్లనియె. 108

క. పీనుఁగు నంటఁగ నగునే

భూనాథతనూజుఁ డనక • పుయిలోడక న

న్నీనీచపుఁబనిఁ బనుపం

గా నీకుం దగునె పాప • కర్మము గాదె. 109

వ. అనిన విని ధర్మనందనానుజుం డత్యాదరంబున 110

ఆ. మనుజు లంట కుండ • మఱువడఁ జేసిన

యత్తశస్త్రసంచ • యంబు గాని

శవము గాదు మత్స్య • జనపాలపుత్రయే

నట్టిదె నఁ బనుతు • నయ్య నిన్ను. 111

క. నమ్ముము కై దువుమో పగు

జమ్మి వెసం బ్రాకి విడిచి • చాపము నాకం

దీమ్మనుడుఁ జేయునది లే

కమ్ముగ్ధం డమ్మహీజ • మలసత నెక్కెన్. 112

వ. ఇట్లు తరుండు సమారూఢశమీవృక్షం డగుటయు నరదంబుపయి నిలు

చూడి పాండవమధ్యముండు వేవేగ విడువు మనవుడు నతండు నాయుధ

బంధం బెడలించిన. 113

క. మెఱసి యుదయించుగ్రహముల

తఱచుప్రభలఁ గ్రేణిసేసి • దళదిశలం గ్ర

క్కిఱిసి వెడలెనావిండ్ల

మెఱుఁగులు నృపతనయుద్భష్ట • మిఱుమిట్లు గొనన్.

114

వ. అట్టియెడ నయ్యాయుధంబులు.

115

క. పెనుపాములచందంబున

నునికికి ఖయ మంది వడఁకు • నుర్వీశసుతుం

గని తగుమాటలఁ గుంతి

తనయుఁడు వెఱ వాపుటయు న • తం డచలితుఁ డై.

116

వ. పొదువు విరియం దట్టి కనుంగొని నిరూపించి సారథి యని సవ్యసాచిం

బిలిచి యిట్లనియె.

117

క. ఇది యొకచాపము విస్మయ

మొదవించుచుఁ గొండచిలువ • యొకొనఁదగియు

న్నది ఖచితకనకకమలన

ముదయద్యుతినముపగూహ • నోజ్వల మగుచున్.

118

వ. దీనిం బాండవులయం దెవ్వరు ధరియింతురని మఱియు బహువిధంబు

లగు నాయుధంబు లుపలక్షించి వేఱువేఱు వానిచందంబు లుపన్యసించి

యివి యెవ్వరెవ్వరి వని యడిగిన నర్జునుం డి ట్లనియె.

119

తే. తొలుత నీవు న న్నడిగిన • దొడ్డవిల్లు

గాండివము ఫల్గునున కేడు • గడయునదియ

సమరమున దేవదానవ • సమితిన్ న

గెలుచు నశ్రమమున దాని • వలన నతఁడు.

120

క. ఆద్యపురుషోఽలాలిత

ఋద్ధ్యోతితరోచిరుద్గ , మోగ్రం బరిని

రేద్యము దివ్యజనన మన

వద్యం బధికార్ముకై క + వరము కుమారా.

121

వ. అమ్మహనీయచాపంబు బ్రహ్మశతసహస్రవర్షంబులు ప్రజాపతిచతుష్పది
సహస్రవర్షంబులు నిండ్రుండు పంచాశీతిహాయనంబులు సోముండు
పంచశతాబ్దంబులు వరుణుండు శతశరత్సమితియుఁ గ్రమంబునన్ ధరి
యించిరి వరుణచేత నగ్నిదేవుఁడు వేడుకపడి పుచ్చికొని పడంపడి
యద్భుతకర్మంబునకు మెచ్చి వివ్వచ్చున కిచ్చె నతండును నలువదే
నేండ్లు ధరియింపంగలవాఁ డిట్టిది త్రిలోకపూజ్యమహిమనొప్పు చుండు

సీ. నీలోత్పలచ్ఛాయ + నెరసి సౌవర్ణవృ

షావలి నొప్పుబా + ణాసనంబుఁ

దాశప్రమాణసుం + దర్శము నై భర్మకా

ఖామృగాంచిత మగు + కార్ముకంబుఁ

దీప్రకుశానల + దీప్తాకృతియుఁ గన

త్కనకమత్స్యంబులుఁ + గలుగుధనువు

మెఱుఁగారిసారంబు + మెఱయఁగాంచినమయా

రములకోభిల్లుచా + పమునువరుసఁ

అ. బండవాగ్రజుండుఁ + బవనపుత్త్రిఁడు నకు

లుండుఁ దదనుసంభ + పుండుఁ బట్టు

నవి కుమార యగ్గ + వాజినకోశమ

హాశరంబు పార్థు + నదియ చూవె

123

క. ఎద్దెసలం గనరుచులు స

ముద్దీ పము లగుచు నుండ • నుజ్జ్వల మగుస

య్యుద్ధాడగదాదండము

పెద్దయు నెడ మెచ్చి పట్టు • భీముఁడు పోరఁ.

124

— • అర్జునుఁ డుత్తరునకుఁ దన్నెఱింగించుట • —

వ. అని చెప్పి మఱియు బాణకృపాణతనుత్రాణాదు లగువివిధసాధనంబులు

వేటువేటు నిరూపించి గ్రక్కున నెఱింగించె నప్పుడు మూఢాత్ముం డగు

నయ్యుత్తరుండు పాండువోత్తము నెఱుంగఁగని నిట్లనియె. 125

క. ఈయెడ నిట్లమ్మహనీ

యాయుధములు వెట్టి యెచటి • కరిగిరి మనకొం

తేయులు బృహన్నలా తగ

నీయెఱిఁగినయంతవట్టు • నిక్కము సెపుమా.

126

వ. అని నన్నేహంబును సగౌరవంబును సవిషాదంబునుంగా మఱియును.

క. ఏ నమ్మహానుభావుల

మేనల్లుఁడ వార లార్య • మిత్రులు శత్రు

జ్ఞానాయకగర్వతమో

భానులు బంధుహితకార్య • సరతంత్రాత్ముల్.

128

తే. ఆయుధిష్ఠిరుఁ డెచ్చట • నడఁగియున్న

వాఁడొ భీమునిపార్థుని • వర్తనంబు

లెయ్యెడలనేమిచందంబు • లెయ్యె నక్క

టా విభాతృండ కవలెందు • డాఁగిరొక్కొ.

129

క. భూపాలవల్లభాజన

దీపిక యనఁ జాలుద్రౌప + దికి నెయ్యెడలం
దేపాటులు వాటిల్లెన్
కాపురుషులవలన నిట్టి + కాటియ వుట్టెన్.

130

క. కపటద్యూత మొనర్చిన

న్మపతియు దుర్యోధనాది + నీచుల్కవలఁ బా
టి పడియెఁ గడుఁ బెక్కిడుమల
రిపుమర్దనవిర్యభుజగ + రిష్టుం డయ్యుకా.

131

క. విసఁబడ రెచ్చోటను దమ

పినుతమహీరాజ్యమహిమ + విడిచి చనుట నే
మని వినియెదనో నీచే
ననుడు నతం డిట్టు లనియె + నాతనితోడన్.

132

వ. వారలకు వగవ వలవదు విధివశంబున వచ్చిన యాపదకు నోర్చి తాన
దప్పక వారును బాంచాలియు నొక్కటఁ బండ్రెండేండ్లు వనంబున వసి
యించి పదుమూఁ డగునేఁ డజ్ఞాతవానంబు సలుపవలయుట నిట వచ్చి
మనవీట₂ నవ్యాపన్నులై యున్నవారు వినుము వారి నెఱింగించెద. 133

క. కంకుఁడు ధర్మసుతుఁడు వల

లాంకుఁడు భీముఁడు కవలు + హయశిక్షకగో
కింకరులు సెప్పఁ దొడఁగితి
నింకఁ గొఱత వెట్ట నేల + యే నర్జునుఁడకా.

134

తే. అధిపసందన మాలిని + యనఁగఁ బరగు

కాంత ద్రౌపది దానికై + కాదె సింహ

బలునిఁ దమ్ముల గంధర్వ • పతులుసంపి

రనఁగఁ జంపె మహాగ్రత • ననిలసుతుఁడు

135

వ. అనిన విని భూమింజయుఁడు సంభ్రమాశ్చర్యనశయంబులు మనఁబున
ముప్పిరి గొనం దప్పక చూచి నవ్యసావికి పెడియు నిట్లనియె 136

క. చిరకీర్తిప్రియుఁ డగున

న్నరునకుఁ బది గలవు భవ్య • నామములు మనో

హరముగ నవి సెపుమా యొం

డరయక యే నమ్మెదను బృ • హన్నల నిన్నున్.

137

వ. అనుడు నతఁడు నస్మితాననుం డగుచు నర్జునుండు ఫల్గుసుండు
పార్థుండు కిశీటి శ్వేతవాహనుండు బీశత్సుండు విజయుండు జిష్ణుండు
సవ్యసాచి ధనంజయుండు ననునిని పడియును నాపే శ్చనవుడు నుత
రుండు పాడవమధ్యమున కిట్లనియె. 138

క. ఏమేమికతంబున నీ

నామంబులు సంభవితై • నరునకు నవి చే

తోమోదంబుగఁ జెప్పుము

నీమదిఁ దత్త్వవిధంబు • నిశ్చిక మేనిన్.

139

వ. అనుటయు నట్ల చేయుదు నని యతం డిట్లనియె.

140

ఆ. ధరణి యెల్ల గెలిచి • తగ ధనంబులు గొని

యునికి నే ధనంజ • యుండ నైతి

నెట్టివారి నైన • నెదిరినఁ బోర జ

యంబుఁ గొనుట విజయుఁ • డండ్రు నన్ను.

141

తే. తెలుపు లగు వాహనములు నా • తేర సమర
 భూములం దెప్పు నియతిమై • బూన్కిఁజేసి
 శ్వేతవాహననామవి • భ్యాతి నాకు
 సకలజనసమ్మతంబుగ • సంభవించె.

142

ర. రవి యుదయించినట్లు సమ • రంబున నాతలమీదఁ గాంతిమూ
 ర్తి వెలుఁగు నింద్రుఁ డిచ్చిన కి • రీట మభేద్యమహోగ్రసుస్థిర
 త్వవిభవరూఢిమై జనులు • దానన నన్నుఁ గిరీటినామసం
 స్తవనవిశేషపాత్రముగ • సమ్మతిఁ జేసిరి మాతస్యనందనా.

143

తే. వీరులకుఁ జూడ బీభత్స • విదము గలుగునట్టి
 కార్యంబు సే తకు • నెట్టినమర
 భంగులను డడఁబడక ² బీ • భత్స సేయ
 దాన బీభత్సుఁ డనునభి • దాన మయ్యె.

144

క. భండనమున నిరుగేలను
 గాండీవము దీవియ నేర్పు • గలిగిన నం దు
 ద్దండ మనుసవ్యకరము ప్ర
 చండతఁ బరఁగుడును సవ్య • సాచి యనంగఁ.

145

తే. ధరణి దుర్లభ మగునవ • చాతవర్ణ
 మారఁ గలుగుట నర్జునుఁ • డంద్రు నన్ను
 ఫల్గునాహ్వయ ముత్తర ఫల్గునీవి
 శిష్ట కాలసంజననతఁ • జేసి కలిగె.

146

1 చ. నియత మై.

2 'బీభత్సుఁ జేయ' అనియే ప్రతులన్నిటఁ జూపబడి.

క. అనిమొన మార్కొని వ్రణమే

గనుగొన ధర్మజునిమేన • గావింపగ న

య్యనిమిషులు జాల వెవ్వరు

జెనకిన బరిమార్తు గాన • జిమ్మడనై తిన్.

147

క. పృథ యనురు మదంబకు

బ్రథితంబై యునికిజేసి • పార్థుడ నై తిన్

వృథయుగ బలుకుదునే యవి

తథవచనుం దైనధర్మ • జనయుననుజుడన్.

148

వ ఈపదిపేళ్ళను నివి కారణంబులుగా బ్రకాశంబు లయ్యె సరలసురనిక
రంబులడ్డుపడినం బుండరీకాక్షసహాయుడ నై ఖండవం బేర్చినప్పుడు
మెచ్చి భద్రమూర్తులైనరుద్రవిరించులు సన్నిధిసేసినం బెర్చిది గన్న
పేదచందంబున సంభ్రమించునాకుం గరుణించి కృష్ణుడనునేకాదశ
నామంబును నప్రతిహతబాణంబులు నొసంగిరి వారలయనుమతి నిం
ద్రాదు లయినవిబుధులును వివిధంబు లగుదివ్యాస్త్రంబు లిచ్చిరి పదం
పది గీర్వాణులకు నోర్వరానియట్టివారి వరదానగర్వితుల నివాతకవచు
లనియెడదై తేయుల మాతలి సారథికంబగునైంద్రస్యందనం బెక్కి
యొక్కండనమూడుకోట్లనిర్జించితి దుర్జయులగుహిరణ్యపురనివాసుల
నటువదివేవుర దేవరాతుల వరాశితీరంబునం బరిమార్చితి నప్పుడు
ప్రీతుండై కదా గిరిభేది కిరీటం బొసంగె దేవసంఘంబు శంఖం బిచ్చె
నది గతంబుగా నప్పించంబు దేవదత్తం బనం బరగె మఱియు
నెయ్యెడల నెవ్వరు దొడరినం బోలెవోనిబలిమికలిమి వెలుంగుదు
గాంధారీనందనుడు గంధర్వరాజుచేతం బట్టువడినయప్పుడు పదునాలుగు
వేల గంధర్వుల జయించి యతని విడిపించితి నీ వోడకు మీకూడిన

కురుబలంబుల గెలిచి కర్ణగాంగేయకృపద్రోణద్రోణిదుర్యోధనులు గనుం
గొను చుండఁ గదుపులం గ్రమ్మఱించెద నని సత్వరంబుగాఁ జెప్పిన
విని యుత్తరుండు చిత్తంబున నద్భుతహర్షంబులు వొడువ మానుడిగ్గ
నుటికి సర్వాంగసంగతోర్వీతలం బగుదండప్రణామం బాచరించి చేతులు
మొగిచి నిలిచి యిట్లనియె.

149

—, ఉత్తరుఁడు బృహన్నల నర్జునుఁగా నెఱుంగుట . —

ఉ బాహుసమగ్రశత్రుమద • భంజనశౌర్య సమస్తలోక చే
తోహరమూర్తి నీ విటులు • దోచుట నాకుఁ బ్రసన్నవిస్ఫుర
ద్దేహముతోడ భాగ్యమయ • దేవత సన్నిధిసేత గాదె స
మ్రోహము వాసెఁ జిత్తము ప్రమోదరసత్వముఁ బొంది పొంగెడున్.

క. విన్నెఱుగక యే నేమే

నన్నపటుకు లెల్ల మఱచి • యాశ్రితరక్ష

సన్నద్ధభావ మేర్పడ

నన్నుం గృపఁజూడవే స • నాథుఁడ నగుదున్

151

క. అన వినుచుఁ దేరు డిగి గ్ర

క్కునఁ గొఁగిటఁ జేర్చె విరటు • కొడుకును గుంతి

తనయు డు నమ్మదమునఁ దన

కనుఁగవఁ గడునశ్రువారి • గడలుకొనంగన్,

152

వ ఇట్లు సమాళింగితుం డె.

153

చ. మనము కలంక దేతె రిపు • శుర్దన విక్రమ యెక్కు తేరు నీ

మనభుజశక్తిప్రాపున న • ఖండితశౌర్యమహోన్నతుండ నై

1 క. కనుఁగొనలను నశ్రు, గ. కనుగొవఁ బ్రమదాశ్రు.

యనిమొన సారథిత్వము మ • హత్త్వము వైరులు మెచ్చఁ జూపెదన్
ననుఁ బనిగొమ్ము లెమ్ము కురు • నాథు నదల్పు మరల్పు గోవులన్.

క. మనమునఁ గోరుదు నే న

రునునట సమరమున రథ్య • చోదరభావం

బునఁ బనిసేయవలయు నని

యనిశము విధికరుణ నాట • నది సిద్ధించెన్.

155

వ. అని పలుకునుత్తరు నత్యాదరంబునం జూచి నవ్యసాచి యతని కి
ట్లనియె.

156

మ. ప్రయ మక్షీణము నాకు నీదెస మదిన్ • భీత్తిప్రదోద్వేగసం

శయముల్ నేరఁగనీనునీకు ఘనర • కైకల్పనాబుద్ధిని

శ్చయసంపాదిని నాదుదృష్టి నినున • శ్వప్రవాతముం జోక గ

లియు రానీను దృణీకరింపు రిపుదో • ర్లీలాసముల్లాసమున్.

157

వ. అనిన విని భూమింజయుండు నవినయంబుగా ని ట్లనియె.

158

క. నిను నరునుం డని యెఱిం

గినయంతన బాసె నెల్ల • కిల్పిషములు నీ

తనువేల షండభావం

బునఁ బొందెనొ యెఱుఁగ వలయుఁ • బుంస్త్వాభరణా.

159

చ. అనవుడు నాతఁ డి ట్లను మ • దగ్రజుపంపున బ్రహ్మచర్యవ

ర్తనకయి పూర్వశాపవిహి • తంబగు యాపముఁ దాల్చి యేక హ

యనపరిపాలనీయ మగు • నట్టివ్రతంబు సమా ప్తిఁ బొందఁ జ

ల్పినజతనంబు లోటలకుఁ • బేడితనం బయితోఁచె నిమ్మొయిన్.

160

వ. అదియును నిట మీద లే దనివఁ బ్రమోదమానమానసుం డయి మత్స్య
సతిసూనుండు పాండుసూనున కి ట్లనియె. 161

అ. ఇట్లు దెలియఁ జెప్పు • తెల్ల నాదెసదయ
పెంపుతోడికూర్మి • పేర్మిఁ గాదె
యింక సురల కై న • శంకితునేభవ
ద్బాహువప్రగుప్తి • బలుపు గలుగ. 162

వ. నాకుం బని యెయ్యది పనుపు మనిన నతండును గాఁడీవంబునుగాంచన
పుణ్యంబు లగు బాణంబులతూణీరయుగళంబును మదీయతనుత్రాణ
కృపాణంబులును బుచ్చికొని తక్కినవాని నెప్పటిభంగిన కట్టిపెట్టి
రమ్మని నియోగించిన నాతండు నస్త్రేచేయుటయు నమ్మహాత్ముండు
నియతాత్ముం డయి యధిదేవతలకుం బ్రాణహిల్లి భక్తితోడ దివ్యకోదం
డాదు లగుసాధనంబులు గైకొని సవిశేషస్ఫూర్తి యగుమూర్తినత్యంత
దర్శనీయత్వంబు నొంది. 168

క. బలరిపుఁ డిచ్చినకుండల
ములు సుష్టిషంబుఁ జిత్త • మున భక్తిమెయిం
దలఁప నవి వచ్చె వెండ్రుక
త్తలలవడఁగాఁ బాచి ముడిచె • సమర దృఢముగఁ. 164

క. తలచుట్టు చుట్టెఁ గుండల
ములు పెట్టెను ద్రిండు గాఢ • ముగఁ గట్టెఁ గరం
బులవలయంబులు గనుఁగొని
యెలన వ్యోలయంగ నెక్కె • నే దెఱ రథముఁ. 165

1 క, బలము, 2 గ. 'బాణంబులపొదియుఁ దూణీరయుగళంబును'
అని పెక్కుప్రతుల పాఠము. 3 క గ. లలవడఁ బాచి ముడిపెట్టె.

వ. అట్టియెడ వరదానమహానుభావంబునంజేసి.

166

క. పెట్టక కట్టక మౌళిం

బుట్టినక్రియ దీధితులు న • భోభాగంబున్

ముట్టి వెలుంగఁగ నింద్రుని

పట్టికిరీటంబు వొలిచెఁ • బ్రస్ఫురితం బై .

167

వ ఇన్విధంబున సన్నద్ధుండై యతిరథశ్రేష్ఠుండు రథం బెక్కియం దాయు
రంబులు పదిలంబుగా నిడి తనుత్రాణతలత్రాణంబులు దార్చి కవదాన
లం బూని గాండీవంబుఁ బుచ్చికొని యెక్కువెట్టి ముష్టి నలవరించి
గుణధ్వని పేసిన.

168

తే. పక్షిమృగజాతు లెల్లను • బ్రహ్మసియిట్టు

నట్టుఁగలగొనఁజెదరె వృ • జ్జలియదరెఁ

గురుబలంబును బెదరెనం • బరముఁదళలు

దూరటిల్లంగఁదొడగెఁద • దారవముల.

169

వ. తదనంతరంబ యగ్ని దేవుం దలంచిన నతండును దనవరంబున
మున్న కలిగివిశ్వకర్మ నిర్మితంబును మాయామయంబును వానరాకా
రంబును నగుషహోగ్ర కేతనంబును దదాశ్రితంబులై నవికృతాభీనానా
విధభూతంబులనుం బుత్తెంచిన నుదాత్తచిత్తుం డయి యుత్తరుసింహ
పతాక శమీవృక్షంబునం బెట్టించి నిజధ్వజంబు రథంబునం గట్టించి
దివ్యంబు గావున దేవదత్తంబుచిత్తజత్వంబున సన్నిధి పేసిన సవిన
యంబుగాఁ గైకొనియె నక్కుమారుండును నాయితంబై నొగ లెక్కి
పగ్గంబు లమర్చికొని యగ్గలికతోడం దురంగంబులయంగంబులు దొడ
యుచు వాని జవసత్వంబులు వేలువేలు వర్ణించిన.

170

అర్జునుడు తరసారధికం బైన రథంబెక్కి దేవదత్తంబు
పూరించుట

చ. తద వగుదెంచె జమ్మికిఁ బ్ర • దక్షిణవృత్తిగఁ దేరు వోవని
మొద గలుగంగఁ బోయెఁ బసు • లిప్పుడ కూడుద మన్న నాతఁడు
వడపఁ దొడంగుడు మనము • న రణకౌతుక ముల్లసిల్లఁగాఁ
బిడుగులపిండు బిట్టలియు • పెల్లునఁ బార్థుడు శంఖ మొత్తినన్.

మ. కలఁగెం దోయధిసత్తకంబు గిరివ • ర్గం బెల్ల నూటాడె సం
చలతం బొందె వసుంధరావలయ మా • శాచక్ర మల్లాడెఁ గొం
దల మందెం ద్రిదశేంద్రుపట్టణము పా • తాశంబు ఘూర్జితై
కుల మయ్యెన్ గ్రహతారకాకులము సం • జ్ఞోభించె నవ్వేధయున్.

తే. అపుడు నిశ్చేష్టితంబులై • హయము లవనిఁ,
జాఁసకట్టుగఁబడియె మ • త్స్వక్షి తీశ
వందనుండునునొగలపై • మ్రందినట్లు
మ్రొగ్గతిలఁజాఁగిబలితంపు • మూర్చఁబొందె.

చ. కనుఁగొని పలునుండు దుర • గంబులవాగెలు వట్టి యెత్తిత
త్తనువులు నూల్కొనన్ నివిరి • తత్పరతం దగ మత్స్యభూమిభృ
త్తనయుని నూఁది పట్టి విక్ర • తం బగురూపము చక్కఁజేసి నె
మ్మన మొకభంగిఁ దేర్చి గరి • మంబుగఁ గొఁగిటఁ జేర్చి యిట్లనున్

తే. శంఖభేరీరవంబులు • సామజముల
బృంహితంబులు వింతలే • పృథుల సైన్య
పరియోదాత్తు లగునర • పాలసుతుల
తెలమిఁ బొందుము దీనికి • నింత యేల.

చ. అనవుడు మత్స్యరాజసుతులఁ • దాతని కిట్లనుఁ దొల్లి శంఖని
స్వనములు విందు భేరులర • వంబులు విందుఁ గరీంద్ర బృహింత
ధ్వనులును విందు లద్భుతవి • ధంబుగ నిట్లవి యెల్ల జిత్తమో
హన మొనరింపజాలునె మ • హనినదం బిది యోర్వ వచ్చునే. 176

చ. చెవు లవినెఁ దిశల్ దిరిగెఁ • జిత్తము నీ అప్రోయె నాకు నీ
రవమున నిమ్మహోగ్రకపి • రాజపతాకయుఁ జూడ్కిఁ జీకటుల్
గవియఁగఁ గ్రాలెడున్ భవద • ఖండితతేజము పర్వి యాత్మకున్
వివశతఁ జేయుచున్నయది • విహ్వలభావము మాన నేర్చునే 177

క. అన విని తగుమాటల నా
తనికొందలపాటు పాండు • తనయుండు క్రమం
బున డిందుపటిచి యరదము
సనఁగా నెఱిగించి పట్టె • శంఖము మఱియుఁ. 178

వ. ఇ తెఱంగున నయ్యు తరకుమారు ధీరుంగావిండికొని పాండవవీరుండు
రథనేమి నిస్వనజ్యానాదమేమిరం బగుశంఖారవంబు సెలంగ నడచు
సమయంబున నాచార్యుండు దుర్యోధనున కిట్లనియె 179

సీ. శ్రవణపుటంబులు • వ్రయ్యంగఁ దాకి సం
క్షోభంబు గావించె • గుణముమోత
బ్రహ్మాండభాండంబు • పగిలించి భూతని
శ్చైతన్య మొనరించె • శంఖరవము
గగనభాగం బెల్లఁ • గప్పి క్రాలుచు బెగ
డదరించె నుగ్రంపుఁ • బడగపటపు
మిఱుమిట్లు గొని చూడ్కి • పఱివోవ

వెలిగి పరిభ్రాంతి సేసెఁ గి • రీటకాంతి

1. పెరిగి దిగ్భ్రాంతి సేసెఁ గిరీట • కాంతింపు

తే. తెల్ల మిది గాండివంబును . దేవదత్త
మును గపిధ్వజమునువాస . పునివరమునఁ
గన్నమకుటంబు నగు వేట . కొన్నియైన
నుజ్వలాద్యుతభంగులై . యున్నెయిట్లు

ఉ. అచ్చెరు వై నవిక్రమము . నగ్గలికన్ సమరంబు గోరి యీ
వచ్చుచు నున్నవాఁడు బల . వద్రిపుభీషణ బాహుఁడైనవి
వ్వచ్చుఁడ యింక మిన్నక వి . వాదము సేసినఁ బోవ దియ్యెడం
బొచ్చెము లేనిబల్మగలఁ . బోరి కమర్చుము దర్ప మేర్పడఁ, 181

వ. అని కృపాశ్వత్థామాదియోధముఖ్యుల నవలోకించి 182

క. మనమొనల దుర్నిమిత్తము
లనేకములు పుట్టఁ దొడఁగె . నట్లగుట జయం
బనుమానం బొక కార్యము
వినుఁడా మీ తెల్లఁ జూడ . వెర వగునేవిన్. 182

ఉ. ముందర రాజుఁ బుచ్చి బల . ముల్ గలయంబడి గోవ్రజంబులఁ
దందడి వెట్ట కుండఁ బిఱుఁ . దన్ నడపింపఁగ బంచి గట్టిమై
నందఱు నింతకుఁ వెనుక . యై మొన లేర్చి చనంగ నెట్ట నం
క్రందనసూతి డగ్గటియె . గయ్యము సేయుట కప్పుడిమ్ముగున్.

వ. అనిన విని సుయోధనుండు భీష్మకృప కర్ణ వికర్ణలదెసం గనుంగొని
మున్న చెప్పితి న కాదె జూదంబునం బరాజయం బొంది పాండునంద
నులు పండ్రెండు వత్సరంబులు వనంబున బదమూఁడగునేఁడు జన
పదంబున మన మెఱుంగ కుండఁ జరియింపనుం బూని కాదెభూమి

వెలువడిరి యీపదుమూడవ యేటికొఱంత గలుగం బార్థుండు ద
 న్నెఱింగించికొనియెనేని నెప్పటియట్ల వన వాసంబునకుం జనవలయు
 నిది మనము మోహంబునం గానమి నొందె వారు లోభంబున వచ్చుట
 నొందె నగుంగావున నెక్కువదక్కువలు నిరూపించి భీష్ములు దీని
 నిశ్చయింపవర్హులు రి తయు తమిండకాక గాండీనియు నగుట మన
 కార్యంబు సఫలంబు సుశర్మ నక్కడ గోవులం బటం బనిచి యిక్కడ
 మనమును కనులం బట్టుట మత్స్యనగరంబున గొంతేయు లున్నవా
 రని శఙ్కించి వారలు గూయి పచ్చినం గనుటకుం గాదె యిట్లు నిశ్చ
 యించి చేసినపనికి నిపుడు విచారం బేల యని పనికి పెండియు
 నిట్లనియె.

185

ఉ. అర్జునుఁ డైన నేమి సుర • లైనను నే మగు విద్విష శ్చిర్రో
 పార్జిత మైనగోధనముఁ • బట్టితి మెవ్వరు వచ్చి రేని వి
 స్ఫూర్జితబాహుసంపదలు • సూపుద మొందొరు మీటి నిర్మలా
 త్యూర్జితకీర్తికారణర • జోద్ధతి వెల్వెలఁబాట నేటికిన్.

186

చ. మనసుల సూలుకొల్పి యను • మానము లెల్లను బాచి యేచి వా
 హనములు నాయుధంబులును • నాయిత మయ్యెడుభంగిఁ జేయుచున్
 మొనలకు హెచ్చుగా మనము • మున్ను గడంగినఁగక శత్రులం
 గనుఁగొని యిట్లు లొందొరు మొగంబులు సూచుచు నున్నఁబోవునే

దుర్యోధనుఁడు ద్రోణాచార్యుల నధిక్షేపి చుట

అ. హుల హేషితములు • ననుకూలవాయునం
 వసియింపను చారములును మనకు • జయముకలిమిఁ

1. క. వచ్చుట 2. జ చ్చిదోపార్జిత మైనగోగణము. 3. జ. నుబ్బుగా.
 4. క. నుండఁ బోలునే.

దెలుపుచున్నయవి యు • ధిష్ణిరానుజుఁ దొక్కఁ
దీబలంబు గెలువ • నెట్లు నేర్చు.

క. ఎవ్వరు వినివను దీనికి

సప్పుడు రని యెఱుఁగఁ డకట • నాయెదురెదురఁ.

వివ్వచ్చుఁ జూపి సేనలు

గ్రొవ్వఱుఁ బలుపలుకు లిట్లు • ద్రోణుఁడు పలికెఁ.

189

తే. రోష మొందెను రాజ్యాభి • లాష మొందె

గాక యీతనిరాకకుఁ • గారణంబు

పెఱ యెఱుంగమ యెదిరిని • బెద్దఁ జేసి

పూని వందివిధంబునఁ • బొగడనేల.

వ. ఆచార్యులై వారలు కార్యంబు దప్పులం గనియెడువారుగాన కయ్యంబు
తెఱంగు వారల నడుగ వలవదు బుద్ధిమంతు లిండ్లకడనుండి భోజనా
వసరంబుల నాయుధ శ్రమసమయంబుల నీతిశాస్త్రగోష్ఠికాలంబుల
నుచితాలాపంబులు పలుకుదురు గానిపోట్లాడెడువారు గారు వారిం గల
నం గలసి నిలువ నీక పిఱింది దెస నిలిపినను నాకు వారువిజయంబు
గోరుచుండుట లెస్సయినను విని యశ్వత్థామ యతని కిట్లనియె.

ఉ. కావలివారిఁ దోలి యెస • కంబున గోవులఁ బట్టికొంటి నం

చీవెడమాట లేఁ ధర • ణీశ్వర యింతకు మున్న వీటికిం

బోవవు శత్రునే పుడిపి • పోయెడువాడవు గావు నీవు నై

న్యావలి యైనఁ జేడ్చడక • యాతల కెయున లేదునేనియున్.

192

క. సమరమున గెల్చి యెరురా

జ్యము గొనియును సుజనుఁ డిట్టు + ¹లాడఁడు సిరిజూ
దమునఁ గొని రజ్జు తేటికి
సమయం బరుదెంచెఁ దొంటి + చందము గలదే,

193

ఉ. పాండవవీరులం గలన + బాహుబలంబున నోర్చియే సము
ద్దండత నీవు దొల్లిద్రుప + దక్షితిపాత్మజఁ గొల్వలోనికిం
దెం డని పుచ్చి తద్దెసకుఁ + దెచ్చుట పౌబలునీతిఁ గాదె యా
తండ మరల్చుఁగాక సము + దగ్రత వచ్చువిరోధి నిప్పుడు॥.

వ. అబ్బంగి నవమానింపంబడినవాఁడుగావునధార్తరాష్ట్రనీకులధూమకేతు
వగుకపికేతువు దోచె నీకు దుర్మదంబున ద్రోణాచార్యుల వదిక్షేపింప
వచ్చు సంతియు కాక దేవదానవుల కయినను దుర్జయుం డగునర్జునున
కుం దలసూప వచ్చునే నయవిక్రమంబుల నతిరోకుం డగునతని
నెవ్వరి కేనియుం బొగడ వలయు ననినం బుత్త్రనిర్విశేషుం డగునిజ
ప్రియశిష్యుని నగ్గించుట గురునకుం గొఱంతయె యింక సిగు మాలి
రణంబు సేసెనేనియుద్రోణుండ చేయుం గాని యే నిట్టిదాని కోర్వ
నదియునుంగాక.

క. ప్రళయాంతకుండు బడబా

నలమును మృత్యువును నెదిరి + నం గొఱతవడ॥
నిలిపినను నిలుపు మార్కొని
చెలఁగిన వరుశరము లనవ + శేషము సేయు॥.

అ. కుటిలబుద్ధు లిచటఁ + గొనవు నెట్టన ఘన
దోర్బలంబు మెఱసి + తోడరవలయు

నతఁడు గాండీవమున • నడ్డసాశులువై వఁ

డురుల నంపవాన • గురియుఁ గాని.

క. విను మట్టులుగా కున్నం

దనగోవులవెనుక మత్స్య • ధరణీశుఁడు వ

చ్చిన మార్కొందుము నరుఁడే

పున ముట్టిన నతనిసౌంతఁ • బోదుమె యధిపా,

వ. అనిన విని రాధేయుండు సక్రోధుం డై యోధవీరలోకంబు నాలోకించి

చ వడిగావి గోగణంబుఁ బోదు • వం బటతెంచితి రెల్లవారు ము

న్నొడఁబడి పాండునందనుల • యున్నెడ యిమ్మెయిఁ గాన వేఁడి యి

ప్పుడు నరుఁ గాంచి మీరతని • పోటు నుతించుచు భీతి నిట్లు వా

విడిచి యనేకభంగిఁ బృథి • వీఁపతి వీఱిఁడిఁ డేయు తొప్పునే.

చ. వెఱచితిరేవి నిల్వఁ దొక • వీరున కొక్కఁడ చాలుఁ గాక యెం

దఱు వలయుం గపిధ్వజము • దవ్వుల వ్రేల్మిడిఁ ద్రుంచివై చెదం

బటపెదఁ దత్పిశాచముల • భగ్నము సేసెదఁ దేరు సారథి

నెఱఁతులు నొంచెదం బొదులు • నించెద నర్జునుగాత్రశాలలోన్

క. జ్యాఘౌషం బతిభీషణం బయి దీశా • చక్రంబు నిండన్ శర

వ్యాఘాతంబున శాత్రవుండు వికల • స్వాంతుండు గా నారద

శ్లాఘాపాత్రము నై యనర్గళభుజా • సంరంభతన్ రౌద్రరే

ఘాఘోరాకృతి యేన చూపెద నశం • కం జూడుఁడి యేర్పడఁ.

క. క్రోధజ్వాలలు నిగుడ వి

రోధిబలేంధనముఁ బొదువు • క్రూరతమై దు

స్పాధ మగునర్జునాన్నిని

సాధించెద నేన పూని • శరవర్షమునఁగా.

203

వ. పాండవమధ్యముండు పదుమూఁడువత్సరంబులు పూఁచి పట్టి కయ్యంబు
నకువచ్చె నతనిలావును భీరంబును లోకంబునకు నెక్కి యున్నయవి
యేనును గురుసేన యందు శక్తిశౌర్యంబులు గలవాఁడనపోలె వర్తించె
దం గావున నేమిరువురము నొండొరులకు బాహుబలవిలాసంబును
విక్రమక్రీడాకౌశలంబును బ్రకటించుట యుచితంబు గాదె యని
వెండియు నిట్లనియె.

పీ. అనుదినంబును నంత • కంతకుఁ బెడిగెడి

యధిపతిమన్నన • యప్పు దీర్ప

నర్జును నోర్చెద • ననిలోన నే నని

యతనితోఁ బలికిన • ప్రతి నెఱవఁ

గరారునులయందు • ఘనుదెవ్వఁడగునొక్కొ

యనుజనంబులనంది • యంబుమాన్ప

జమదగ్నిసుతకృపా • శ్రయమునఁ బడసిన

విలువిద్యకలరూపు • వెలయఁజేయఁ

అ. గనుట నేడు పుణ్య • దిన మయ్యె నాకు మీ

కెల్లఁబోరు సూడ • నిష్టమేనిఁ

జూడుఁ డట్లుగాక • వేడుక లేదేని

నంతనమునఁ బనుల • జూడఁ బొందు.

204

వ. అనిన నమ్మాటలు విని కృపాచార్యుం డతని కిట్లనియె. 206

అ. కయ్యముక యెపుడుఁ • గాలుద్రవ్వదు కార్య
గతికిఁజొరపునీతి • యుతులు సమర
హత మసాధనముగ • నాడుదు రర్థసం
సిద్ధిఁ బొందు తెఱఁగు • సేయునెడల. 207

క. అగు దేశకాలబలయుత
ముగఁ జేసినపోర నర్థ • ములు మోఱకు లై
తెగఁబాటి తమ్ము నెదిరిని
వగవక తొడరుటలఁ గీడు • వర్తిల్లుఁ దుదిన్. 208

వ. అక్కిరీటి యొక్కరుండ కాఁడె యని తలంతుమేని. 209

సీ. శక్రాదీసురులతో • సంగ్రామ మొనరించి
ఖండవం బేర్చెనొ • క్కరుండ కాఁడె
యాదవబల మెల్ల • నాఁగఁద్రోచి సుభద్రఁ
గడిమిమైఁ దెచ్చెనొ • క్కరుండకాఁడె
దిగ్విజయంబునఁ • దేజంబు సేసె ని
క్కురువంశమునకు నొ • క్కరుండ కాఁడె
బలముతో గంధర్వ • పతి నోర్చి విడిపించెఁ
గౌరవేశ్వరుని నొ • క్కరుండ కాఁడె

అ. యని నివాతకవచు • లనుదానపుల నాతఁ
దొక్కరుండ కాఁడె • యుక్కు మడచె

నమరులకు నజేయు • లగుకాలకేయుల
నొక్కరుండ కాఁడె • యొడిచెఁ గర్ణ.

క. భూవరు లెల్లను నొక్కట
ద్రోవదిత్తె తొడరి యతని • తోఁ బెనఁగి కడుం
జేవ నెడి పోవునప్పుడు
నీ వచ్చటఁగలవా లేవా • నిక్కము నెపుమా.

211

క. కుంతీనందను లొక్కఁడొక్కఁడ రిపు • క్షోభంబు నంధిల్ల దు
ర్దాంతస్వైరపరాక్రమంబులు మహా • త్సహంబునం జేసి ర
త్యంతోదగ్రతఁ బల్కె దీ విచట బా • హశక్తి యిమ్మేదినీ
కాతుం డియ్యకొనంగఁ బూనితి వృథా • గర్వంబు నీ కేటికిన్.

తే. ఏచి మున్నీరు సేయిఁత • నీఁద నగ్ని
నులుక వాసుకికోటలు • వెలుకఁ గడఁగి
వట్టుగాదె రాధేయ నీ • వరుసునకుఁ
బోర నెక్కటి మార్కొనఁ • బూను టరయ.

క. బలుగాలిఁ బేర్చుదావా
నల మొక్కరుఁ డార్పఁ బోయి • నను దీటునె నీ
చల మడుగు సాహసమునం
గలదే మే లెట్లు నధిపుఁ • గావఁగ వలదే.

214

తే. కురువిభుండును భీష్ముండు • గురుఁడు గురుత
నూభవుండును నీవునే • నును గడంగి
కూడుకొనితాఁకుదముగాక • క్రీడితొడ
నొంటిమార్కొనవశమె ము • క్కంటితై న.

—• కర్ణుడు కృపాచార్యు నధిక్షేపించి పలుకుట •—

క. అని పలికిన సంరంభం

బున నినసుతుఁ డిట్టు లను రి • పులయెడఁ జిత్తం
బున నీవు ప్రేయము గలుగుటఁ
గనికని నినుఁ దోడు పిలువఁ • గాఁ బతి బేలే.

క. వీలినవానిధనంబులు

బాలురు బంధువులుఁ దారు • బ్రదికినదినముల్
ప్రవేలారిచి తిండ్రాతని
యోలము గని పదప భీతి • నొడుగుదురా జిన్.

27

క. జన్మములు సేయునెడఁ బ

క్వాన్మంబులు గుడుచు చుండు • మధిపతి నిన్నుఁ.
జన్నియ విడిచె రణముతఱి
మిన్నక కినువడక పొమ్ము • మీగృహమునకుఁ.

తే. ఏను విల్లందుకొనిన నీ • రేడుభువన

ములును వడవడవడఁకునా • యలఘుబాహు
బలముఁదలపక పలికితి • పార్థుఁ డనఁగ
నెంతవాఁడొక్కరధికున • కింత యేల.

వ. అనియె నితైఱంగున నందఱుఁ బలుకుపలుకు లెల్ల వినుచు గాంగే
యుండు కౌరవేశ్వరు నుద్దేశించి ధర్మార్థనంగతంబునునువిహితంబును
గానిట్లను ద్రోణాచార్యుండు నీతిపథంబునం బలికెనాచార్యతనయు

1. క. ప్రవేలడఁచె తిందు రాతనిః గ. మేలను చుఁ దిందు రాతనిః

జి, మే లని క్వాన్ తిండ్రాతని, 2, ఘ. చుండ నధిపతి

వచనంబు లుచితంబులు కృపాచార్యుండాడినచందంబును దెలుంగు వడి
యున్నయది మన్నన గలమానిసి యగుట నంగరాజునకు సంగరపాట
వంబుమాటలు దగుం గాక మాన్యుల నధఃకరింప దగునే యని
వెండియు.

అ. నేల ప్రొద్దెటింగి • చాలుమానిసి రణో
ద్యమ మొనర్చి కాక • తగినవారి
చెవికిఁ జేఁదు గాఁగ • నవమానవాక్యంబు
లుడుగ కిట్లు పలుకు • తొప్పు నెట్లు.

క. భీరము లావును¹ మిగులఁగ
వైరులు² దఱి యైనఁ దొడర • వచ్చినచోట³.
దూరమున వెరవుతోడివి
చారము గలుగు టిది దగదె • సద్బుద్ధులకు⁴.

222

అ. అరులగుణములై న • నగ్గింతు రెప్పుడుఁ
గలయ బెరసినపుడు • గలితనంబు
మెఱయుదురు మహాత్ము • లెఱుఁగఁడు తుదిమొద
లెట్టివారి నితఁడు • బెట్టుపలుకు.

వ. ఆచార్యులైనవారలు పూజావాక్యంబుల కర్తులు గాక గర్హించుటకు విష
యంబెయనుచుఁ గృపాశ్వత్థామలకరంబులకు నిజపాణిపుటంబులుసాఁచి
యిట్లనుఁ బని సాలినంత గల్గిదు వివ్వచ్చుండు వచ్చుచున్నవాఁడు విరో
ధంబునకు సమయంబుగాదు మన మందఱముం గూడికొని కయ్యంబు
పేయుదము బలవద్వ్యసనంబునందు భేదంబు గలుగుటొప్ప దని

1. క. జ. గలిగెడు. 2. క. పో తొడి. 3. క. సద్బుద్ధులకునున్.

4. జ. గలవ.

బుధులు నెప్పుదురు వేదంబు లొక్కవలనను ధనుర్వేదంబొక్క వల
నను గలమీయట్టిమహానుభావు లెందునుం గలరెకురుబలంబున కొకటి
పుట్టినం బ్రసిద్ధులరు గావున నది మీతలన నిలుచు నట్లగుటంజేసి.

క. క్షమియింప వలయు నొకఁ డెఱుఁ

గమి నెమే నన్న నంతఁ • గటకటఁబడ భూ

రమణుని కార్యస్థితి చి

త్తముల దెడ సేయునట్టి • తరమే మీరల్

225

వ. అనిన విని వార లి ట్లనిరి.

226

క. క్షమియింప నెవ్వరముభూ

రమణుని కార్యమున టవ్వ • రము ద్రోణులచి

త్తము శాంతి వొందఁజేయుట

మముఁ దెలుచుట యిట్టులేల • మాకొలఁదులకున్.

వ. అనిన విని గాంగేయకర్ణులం గూర్చికొని కురుపతి గురునిం బ్రార్థించి
యశ్వత్థామను వేడికొని కృపాచార్యులందేర్చినం బ్రసన్నుం డయి
యోధవీరులం గలయంగనుంగొని ద్రోణాచార్యుం డి ట్లనియె. 228

తే. అలుక భీష్మునిపలుకుల • యపుడ పోయె

మీఁది కార్యంబు నపుడు • మీర లింక

మోహసాహసములఁగురు • ముఖ్యు దెనకుఁ

గీడురాకుండఁ దగఁ బరి • కింపవలయు.

క. వానవనందనుఁ డెంతయు

గాసిలి యున్నాఁడు మనలఁ • గలి యించుకయుం

దా సైరణ సేయఁడు గను

మోసము లేకొక్క మొగిన • ముసరఁగవలయున్.

వ. అప్పుడు కురుపతి సమయకాలవిషయంబుగా నాడినమాటయుం గలదు
దాని నిరూపించి యున్నరూపు గాంగేయుండు సెప్ప నర్హుఁడనిన
నతండు దుర్యోధనున కిట్లనియె. 231

—* భీష్ముఁ డర్జునునజ్ఞాతవాసత్సరవ్యాప్తి నిష్కర్షించుట • —

సీ. రెండయేఁట నొ • క్కం దదిమాన మి

ఘైక్కినయన్నెల • విల్లఁ గూర్చి

కొనఁ బదుమూఁడు హ • యవములు దప్పక

నిన్నటితోడన • నిందె నింత

యెఱిఁగియ తమపూన్కి • యెల్లనుదీర్చితి

మని పొడసూపె వ • ర్జునుఁడు నేఁడు

పాండుపుత్త్రులు ధర్మ • పరులు ధర్మాత్మజుం

దేరి కధిష్ఠాత • వారు ధర్మ

తే. పథము దప్పుదు రే యన్ని • పాటు లట్లు

పడినవారలు దఱియంగఁ • బాట నేర్తు

రెట్లు దమకించి నీతివి • హీనవృత్తిఁ

దమకు నొకకీడు వచ్చుచి • ధంబు గాఁగ. 232

ఉ. అట్టిద యైన నాఁడ తఱి • యంబడి మూర్ఖుతనంబు సేయరే

నెట్టిన ధర్మపాశముల • నిల్చిరి కాలము వేచి యుండి రిం

కెట్టును వారు గొంత తమ • యే దెఱ సూపక మాన నేర్తురే

ముట్టఁగ వచ్చి రేని మన • ముం దగ నో ర్తముగాక దానికి॥.

ఉ. వచ్చినవాడు ఫల్గునుఁ డ • వశ్యము గెల్తు మనంగ రాదు రా
లచ్చికినై పెనంగినబ • లంబులు రెండును గెల్వ నేర్చునే
హెచ్చగుఁ గుం దగుం దొడరు • తెల్లవిధంబుల కోర్చు టట్లు గా
కిచ్చఁ దలంచి యొక్కమెయి • నిత్తఱి బొం దగుచేతయుం దగున్

వ. అనిన విని కురువతి దరహాసితవదనుం దగుచు నిట్లనియె.

అ. మనకుఁ బాండురాజ • తనయవర్గమునకు

నెట్లు వొందు గలుగు • నేను రాజ్య

భాగ మీను సమర • భంగిక విక్రమ

నిరతిఁ బూను టిదియ • విశ్వయంబు.

236

వ. అనిన నయ్యిరువురవచనంబు లాకర్ణించిగురుండిట్లనుఁగార్యగతియును
గయ్యంబు భంగియు భూపతికంటె మీగులం గనియెడువారు తేరయినను
నాయెఱింగిన యంత నొక్కతెఱంగు నెప్పెద నీబలంబున నాలవపాలు
గొని మహీపాలుండు సత్వరంబుగా ముందఱఁబోవవలయు నంతియసేన
తదనంతరంబకదుపులం బొదివికొని చన వలయుఁ దక్కటిసగంబుతో
మనము నిలిచి మోహరించి యల్లనల్లనరుగ వలయుఁ గవ్వడి యెయ్యె
డం గవినె నయ్యెడన తలపడ వలయు నిట్టైన మానవేశ్వరుండు సుర
క్షితంబుగానందడింబడక నడచు గోవులు నిన్నెలం గడచు మనమును
ధనంజయునకుం జాలినయప్పుడ యట దోడుపడ నెవ్వడు గలిగినను
వారికిం జాలి నిలుత మనిన విని సురనదీసూనుండు దానికియ్యకొని
రాజన్యునకు సైన్యంబుఁ బంచి యిచ్చిపుచ్చిపసులకుం దోడగుభాగంబు

1. క. గ. చ. జ. కోర్చుటట్లుగా కిచ్చఁ; ఖ. ఘ. కోర్చునట్లుగా కిచ్చఁ.

2. ఘ. నిన్నెలవు. కి. గ. జాలుద-జాలితి-జాలింత-మనిన.

నుం బించి యున్నంత వట్టుచతురంగంబుల నియతి సేసికొని యాచా
 క్యుండు వంపటను నాచార్యపుత్తుండు దాపటం గర్జుండు ముందట
 వికర్ణ దుశ్శాసన శకుని సైంధవ సోమదత్త బాహ్లిక భూరిశ్రవః
 ప్రభృతియోధవీరు లెల్ల నెడనెడం గలయ నిలుచునట్లుగా మోహరించి
 మహోత్సాహంబున సన్నాహ పౌందర్యంబు నొంది తాలధ్వజం
 బెత్తించి మెఱసితాను వెనుకయయి నడపించుచుండె నట్టిసమయంబున.

చ. అరుదుగ నిట్లు లొక్కనికి , సంతబలంబునకున్ మహోగ్రనం
 గర మగుడు మనం బతుల , కౌతుక మొంది కనుంగొనన్ సుతే
 శ్వరుడు సుదర్శనం బనఁ బ్ర • శంసకు నెక్కువిమానమెక్కి యం
 బరగతి వచ్చె దేవముని • పంక్తులు సిద్ధగణంబుఁ గొల్వఁగాన్. 238

వ. అద్వివ్యయావరత్నంబునందు. 239

తే. స్వర్గమున నున్నరాజులు • జక్రవర్తు
 లును యథోచితచ్ఛత్త్రంబు • లును విజార్హ
 చామరంబులుఁ జెలువొందఁ • జారులీలఁ
 గొలిచియుండిరి వేడ్కలు • గొవలునిగుడ. 240

క. పాండుమహీపాలుం డా
 ఖండలుచేరువన పెద్ద • గద్దీయ వమరీ
 మండలి విచోపు లిడఁగ
 నుండి కనుంగొనుచు నుండె • నుజ్జ్వలభంగి. 241

వ. అంత. 242

సీ. దేవదత్తాబీల • రావంబు వెసఁ గర్ణ
 ముల దీటుకొవ లేట • మొగము వడుచు

రథనేమిదళితధ • రాధాళి యంగంబు

లెల్లఁ గప్పఁగ వెలు • వెల్ల నగుచు

బహుళకపిధ్వజ • ప్రభలు లోచనములు

మిటుమిట్లు గొనఁ బర్వ • మెండుకొనుచు

నుదృటాకారస • ముద్ధతి మనము లు

త్తలపడఁ దోఁపంగఁ • దల్లడిలుచు

తే. నడచుకొరవరాజుసై • న్యంబుఁ గదీసెఁ

దీఁగ దిగిచినగతిఁ దన • తేరు మెలయ

రయముమైఁ జని ప్రళయభై • రవనహస్ర

గర్జనోదగ్రతరనుఁ • డరునుండు.

243

వ. ఇవిధంబునఁ గురుబలంబులఁ గ్రోశమాప్రంబునం గూడ ముట్టి

క్రీడి తల యై తి చూచి యు తరున కి ట్లనియె.

244

చ. ఇది యొక పెద్దగట్టిమొన • యీమొనముందట గోగణంబుతో

నదె యొకయల్పసైన్య మట • యాతల వేతొకకొంతసేన య

ల్లదె యిటు పంచి పెట్టఁ జను • నంతటిలోన వృథాభిమానదు

ర్మదబహుభాషి యైనకురు • రా జెచటం జనుచున్నవాఁడొకో. 245

క. అరయుదము గాని యిమ్మో

హరమునకును డాపలించి • యరదముఁ బో ని

మ్మురవడి నతనిక యుతీకెద

వరుదుగ నెబ్బంగి నెవ్వ • రడ్డం బైనన్.

246

1. చ. గర్జనోదగ్రతరనుఁ డగు • నరునుండు. 2 గ. మట • యావల

3. గ. 'జనె • నన్నిటిలోన.

ఉ. ఆతఁడు సిక్కెనేని బల • మంతయు విచ్చు మరల్పు వచ్చు గో
వ్రాతము వట్ల యైన సుక • రంబుగ నంతట నెల్లఁ దీటు నీ
యాతత సేనయం దతని • నారసి కానక యున్న వీరి ని
ట్టితల డించి యాకదుపు • నెయ్యఁగఁ బోదముగాక వ్రేల్చిడిన్. 247

క. విచ్చి చనకుండఁ బనులం
దెచ్చుట మునుమున్న వలయు • తెఱఁ గావనికిం
జొచ్చి యదీ చక్కఁబెట్టఁగ
నచ్చోటన దాయ మనకు • నగపడెడు బలే. 248

క. అనిన విని యు తరుం డ
మొనవలపటఁ బెట్టి యరద • మును బోవ గ వి
చ్చిన సరస కరిగి కవ్వడి
కను విచ్చి బలంబు నెల్లఁ • గలయఁగఁ జూచెన్. 249

వ. ఇట్లు గలయం గనుంగొని మధ్యదక్షిణవామాగ్రపశ్చిమోత్తరభాగంబుల
నిట్టిటి వారలు నడచుచున్నవా రని సారథిఁ నేర్పడం బలికి వీరలలో
నురగకేతనుండు లేఁ దతండు గోవులం గొనిపోవ నోపు నిరామిషం
బై నయీసేనతో నని సేయం బనిలేదు వీరలెయిది యడ్డపడి తదవు
సేయకుండునట్లుగా ముట్టికొని వసులం బెట్టించి దొరయును నెల
గడవం బోవక యుండఁ బొదువ వలయు నని చెప్పి యతని నద్దెనకుఁ
దేరు వటువం బనిచి గురుకృపగాంగేయులకుఁ జరణసమీపనలంబులం
బడ రెండును గర్ణాభ్యర్థప్రదేశంబులం జన రెండునుగా నాలుగేసి

1 చ. సుక • రం బగు. 2 గ. నిరామిషయైన.

3. 'నెల' అని పెక్కుప్రతుల లేదు.

యమ్ము లేసిన నాసవ్యసాచిం జూచి యాచార్యుండు పరిసరవర్తు లగు
నాస్తజవంబులతో నల్లన యర్జునుం డింత యొప్పియుండునేయని
యగించి వెండియు. 250

—• ద్రోణాచార్యః ధర్మనుం జూచి ప్రళంసించుట •—

మ. విలనద్గాండివచాలనోద్ధతి కన • ద్విద్యుల్లతా లీలగా
వలముస్ఫూరకపిధ్వజధ్వని సము • ద్యద్గర్జరచందంబుగా
జలదాకారత నొందెఁ దే రితఁడు ప • ర్జన్యాకృతిం బొల్పె దో
ర్మలతీవ్రారినిదామదుర్విషహగ • ర్వస్ఫూర్తి నిర్మూర్తిగాఁ. 251

వ. ఇప్పుడు నాకుఁ బ్రణామంబులుగాఁ బాదంబులమొదలం బడ రెం
డమ్ములేసిపెద్దకాలం బేనిఁ బసి యున్నవాఁడు గావునఁ గుశలప్రశ్నం
బుగాఁ జెవులు సోకి యంతోకములుగా రెం డమ్ము లేసె నని పలికి
వెండియు ని బ్రనియె. 252

క ఇదుమలఁ బదుమూఁ దేండ్లుం
బడి కడుఁ గోపించి వచ్చె • బలువిడి నీక
వ్వడిఁ దఱియ నుటికి వడి ని
ప్పుడ యమ్ముఱుప్రోవు నెల్లఁ • తొరిగొనెడు బలే. 253

తే. విపినవాసంబు నజ్ఞాత • విధమువర్త
నంబు గడపి నవాభ్యుద • యంబు నొంది
రాత్రిఁ బుచ్చి తోతెంచుమా • ర్తాండుమాడ్కిఁ
జూడ నుచ్చయిం దగుచు వ • ర్జునుఁడు వొలిచె. 254

వ. అనియోఁ గృపాచార్యభీష్ములు పార్థబాణపాతప్రకారంబులు ప్రణామ
కుశలప్రశ్నంబులుగా నంతరంగంబులం గనికొని సంతసిల్లిరి ధనంజ
యుండును దక్కినవారికి దుర్నిరీక్ష్యం దగుచు నమ్మోహరంబుదెస
ననాదరంబు పేసి గోవులపజ్జం బోవుచుండె నతనిం జూచి సురనదీ
సూనుండు కురువీరులతో నిట్లనియె. 255

క. చిరకాలమునకు గంటిమి
నరు నక్కట వీఁడు నజ్జ • నప్రియుఁడు సుహృ
త్పరతంత్రుఁడు బాంధవహితుఁ
డరిభీకరుఁ డిట్టివార • లవనిం గలరే. 256

క. మనచూడ్కికి ప్రేఁ గయి యీ
తనియతులితమూర్తియత్యు • దాత్తతఁ గడు నొ
ప్పినయది గంటిరె జగ మె
ల్లను నేలఁగఁ దగునముజ్జ్వ • లత యాహింపఁ. 257

క. వెనుకదెస వచ్చి కదిసియుఁ
దనరథము దొలంగనిచ్చి • తటియఁబడుట కొ
ల్లనితలఁపు గలిగి క్రేఁగం
టన మనలం చూచుచుం గ • దని యట నడచెఁ. 258

క. మొనఁ గలయఁ జూచి యారక
చను టధిపతి నరసి తా ని • చటఁ గానక యా
తనిపజ్జ నరుగుతెఱఁ గగు
ననుమానము లేదు క్రోధ • మగ్గలము మదిన్. 259

చ. మనకును గౌరవేంద్రునకు మధ్యముఁ జొచ్చెవయేని నాతఁ డ
 దునునకు నొంటి సొలఁ దని • రుద్రుఁడు నెక్కటి మార్కొనంగ లే,
 డనిన నొరుండు శక్తుఁడె ర . యంబు మెయిన్ మన మెల్ల నిప్పు దా
 తనికడ సేరఁగా జనుట • తప్పినఁ గార్యము దప్పు నెంతయున్.

ఆ. వాసవాత్మజుండు • వసుధేశనందను

ముట్టికొనిన నొకటి • వృత్తెనేని

మన ప్రయోజనంబు • మణియేమిపను లవి

యేటి కొండుధనము • లెల్ల నేల.

261

వ. అని పలికి బలంబుఁ బురికొల్పికొని యతండు రాజరక్షణతత్పరత్వం
 బున నరదంబు సత్వరంబుసేసిన సేనాపతిం గని పైనికనికాయంబులుం
 గడఁగి చనం దొడంగె నిప్పొట నమ్మేటిమోనయునువెసంబోవ గోవుల
 కావలిమూఁకయు వానిందటిమికొని యతిరయంబున నరుగం దానును
 గైలనఁ గ్రోశద్వయమాత్రంబు నడచి పురుహూత పుత్త్రుం డుత్త
 రున కిట్లనియె.

262

మ. ఇదె గోవర్గము సేరవచ్చితిమి పో • నిం కేల సైన్యంబులుం
 గదియన్ వే చనుదెంచె రెంటినడుము • గాఁ జొచ్చి యీవచ్చును
 న్మద వీరావలికిన్ భుజావిభవవి • న్యానంబు గాన్పించి మా
 న్నెద గర్వంబు మరల్చెదం బసుల నా • చేఁ జిక్కు రా జెమ్మెయిన్.

—• యుద్ధ రంభము •—

క. అనుటయు విరాటతనయుఁడు

మొన కడ్డముగాఁగఁ దూర్పు • మొగమై రథముం

1. గ నొంటిఁ జాలఁ దని. 2. గ, గెంపట, జ, గెలవిపట.

గొని కట్టెదిరికి బోయినఁ

దనమూపులు రెండు నపుడు • దలకుం గడవన్.

264

వ. తేరు సమ్ముఖంబు సేయించి పేరువాడి క్రీడి కరతలం బెత్తనిలునిలు
మని యదల్చిన ఘోషంబుతోడన వెడలునిశితశరపరంశరలదట్టంపుఁ
బటపుననంబరంబు నీరంద్రంబగుటయుఁ దదంధకారంబును భయతిమి
రంబునుం గవిసి గుండియ లవిసి కురుబలంబు లెదురు నడవను
మరలం బటవను మఱచి వెఱచఱచి హరితనయహస్తలాఘవప్రళస్తి
దక్కం దక్కినచేష్టలు తక్కియుండెనతండు గోవులవెనుకంబోవు
నల్పబలంబు బెరరి తూర్పుదెసకుంజెదరునట్లుగానరదంబుఁ బటపించి
తెఱపిసూపి వెలిచీర సారించి దేవదత్తంబు పూరించినం గేతుకపి
గర్జిలం దదీయభూతంబులార్వ మౌర్వీరవంబును రథనేమినినదంబును
బ్రతిపతాకినీతుములంబును గగనంబునం బొగడునమరులయెలుంగులును
నొక్కటఁ జెలంగ నముదితసాంద్రసంరావంబు రోదసీకుహరంబు
నిండిన నొండొండ మట్టలెత్తికొని నేల మట్టవియుచు నద్రువం
బసులు వెనం దిరిగి మన్ను వివ్వచ్చుండు వచ్చినజాడ గైకొని దక్షిణ
దిశకుఁ జెరలువొడుచుచుం దెరలం బాటిన.

265

క. గోవులతోఁ బొదువంబడి

పోవుచు నున్నట్టి గోప • పుంజంబు తదీ

యావసరంబున సరభన

మై వానిపిలుందఁ దిరిగి • యమ్మెయిఁ బఱచెన్.

266

1 గ. విలునారి. 2 జ. మంట.

3 క. దెరలువొడుచుచు, 4 గ పు జ ట. జెరలువొడుచుచు,

చ. జిఱలువొడుచుచు.

- ఆ. అప్పు తర్జునుండు • దప్పక చూచి యీ
బలము పసుల కడ్డ • పడక యుండ
నెడసొరంగవలయు • నిట యెయ్యకొను మని
పనిచె మత్స్యభూమి • పాలుసుతుని. 267
- క. పనిచిన నాతఁడు నమ్మెయి
జన నిచ్చె రథంబు గోప • సంఘముఁ దిర మై
కొనిపొండు పసులనోడక
యన్మితానెలుఁగించి వీటి • కై నూర్కొలిపెన్. 268
- వ. అట్టి సమయంబున. 269
- క. కరితురగనమితి గుర్కొని
కురువీరులమొనలు మొగులు • కొమరునఁ గవియన్
శరవేగంబున నరుఁ డు
ద్ధరమారుతచండభంగి • దోప దెరలెన్. 270
- క. కదిసిన బలములు విచ్చినఁ
గదుపులఁ జెదరంగనీక • గాండీవి వెనం
బొదివి యట కడపె నవియును
గొదగొవి తమపొలము సొచ్చె • గోపాలురతోన్. 271
- వ. అవి చెప్పిన విస్మయంబు నొంది 272
- ఆ. పసులు వట్టువడిన • పదపడి నరుఁ దెడ్డి
యాచరించె గౌర • వాధినాథుఁ

1. గ. తానెలుఁగిచ్చి, 2 గ. గుర్కొని. కురువీరులు మొగులగముల •
కొమరున, జ. గుర్కొని కురువీరులు మొగులు గవియు •
కొమరున.

దేమి సేసె బలము • లెట్లయ్యె భీష్మాది

వీరు లెవ్విధంబు • వార లైరి.

273

ప. అనవుడు.

274

మ. నవతాదూర పురాణతానుపగతా • నానాత్వ సంశోభితా

వివిధత్వావగమోజ్జ్వలా బహుకళా • విర్భావకాలీ సము

ద్భవరాహిత్యనిరూఢ సూక్ష్మతర ౨ సం • భాసా మహాస్థూలమూ

ర్తివిశేషా నిరుపాధికా గుణమయా • శైవర్రకా నిష్క్రియా. 275

క. అంతఃకరణచతుష్టయ

శాంతిసముద్యద్వివేక • సంపద్యేద్యా

చింతాతంతుత్రుటనా

త్యంతవిదగైకభజన • తత్పరహృద్యా.

276

మాలిని. ప్రణమదవశవిద్యా • ప్రౌఢిసంరూఢకాంతి

ప్రణుతచరణపద్మా • పద్మజాదిత్యసత్ప్

షణ్ణచతురదయావి • స్ఫూరితాలోక లోకా

పణనిపుణజనాంచ • దృక్తివిక్రీతమూర్తి.

277

గడ్వము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర (కొమ్మనామాత్యపుత్ర) బుధారాధన

విరాజి తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బయిన శ్రీమహాభారతం

జునవిరాటపర్వంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

1. గ. సంశోభితా. 2 జ. సం • భాసా, చ. సంభావా. 3. నిర్వర్రకా.

హరిహరనాథాయ నమః

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

విరాటపర్వము - పంచమాశ్వాసము

—ॐ—

సంపాదనచాతు

ర్యా పేవ్యవదారవింద • యోగికవిద్యో

ద్భాసితమతిమూర్తిమయా

వ్యాససమానైకరూప • హరిహరనాథా.

1

— అర్జునుఁ డుత్తరుసకుఁ గౌరవవీరుల వేటువేటు నిరూపించి చెప్పుట —

వ. దేవా వై శంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నవ్విధంబున విరోధి
వర్గంబుక్కు దక్కి వెక్కనపడి చూచుచుండ నిరర్గళభుజార్గళనంరంభ
విజృంభణంబు శోభిల్లఁ బసులంబెట్టించి యనతిదూరవర్తియగు కౌరవ
చక్రవర్తిదెసంగనుంగొని ధనంజయుండు భూమింజయు నక్కడఁ
దేరు వటుపం బనుప నప్పళించునప్పుడు కురువీరులుగూడుకొనిమూఁడు
వేలరథంబులతోడను గాంగేయకర్ణులొక్కొక్కరుండు వేయింటితోడను
దలకడచి రాజున కడ్డపడి కవ్వడిదిక్కు మొగంబుగాఁ దిరిగి రట్టియెడఁ
గదుపులు పట్టువడుటకు నిట్టూర్పు నిగిడించుచు మగిడి మనుజుపతియు
ననుజుసహితుండై సహస్ర స్యందనంబులతోడ వెన్నుదన్ని విలిచె

1. క గ జ. ద్భాసితమూర్తిమయా-సం-శ్రీ-సద్-వ్యాససమానైకరూపః

• ఘ. ద్భాసిత-మతి-గుణ-మూర్తిమయా-వ్యాససమానైకరూప.

క. శత్రుప్రకారనిపుణుం

డత్తవిదుడు దూరపాత • నాభీలుడు వ

ర్చస్త్రాసితరిపుడు ధను

శ్చాత్రపరిజ్ఞానమనుఁ డ • సదృశుడు శక్తిఁ.

6

ఉ. ఈతనితోడికయ్యమున • కియ్యకొనం దగ దేను దువ్వు

ద్యూతజయోద్ధతుం డగును • యోధనునిం బరిమార్పఁ బోవుచో

శాతశరోత్కరం బితఁడు • చక్కఁగ నేయునొ నన్ను నేయఁడో

చూతము యన ము న్ననికిఁ • జొచ్చినఁ జొత్తముగాక పిమ్మటన్. 7

క. గురుపుత్రుడు తేజోనిధి

సురాసురులకై నఁ దేటి • చూడ నరిది సం

గరమున నీతని నీశ్వర

వరజనితుడు మేటి కౌర • వవ్యాహమునన్,

8

క. ధైర్యధనుఁ డితఁడు ద్రోణా

చార్యుల కెశవచ్చుదిప్య • శరవిదుడు కృపా

చార్యుడు మత్పితృసఖుఁ డా

చార్యక మొనరించె మాకు • కైశవముతఁ.

9

తే. వీర లిరువురు మాన్యులు • వీరితోడి

కయ్యమున కిప్పు మన మంత • గాలుద్రవ్వ

వలవ దెచ్చోట నెదురుగా • మెలఁగి రచట

మనరథం బిల్లనల్లన • చన గ నిమ్ము.

10

కా. యోధాగ్రేసరుఁ డిద్దతేజుఁడు రణో • ద్యోగానురక్తుండు దు

స్పాధప్రక్రమబాహువీర్యుఁడు గురు • జ్ఞాపాలవల్లభ్యుల

! క. జయోన్నతుం డగు 2 గ. నీతం డీశ్వర.

క్షీధామాత్మఁడు జామదగ్న్యకలిత • శ్రేష్ఠాత్రవిద్యాధ్యుఁ డీ
రాధేయుం దొకచీరికిం గొనఁడు నీ • రవ్రాతముం బోదులన్. 11

క. శౌర్యాబోపంబున దో

ర్యీర్యంబున నత్రశత్రు • విత్త్వమునను మా
త్సర్యంబు సేయు నాకును
దుర్యోధనుఁ డెపుడుఁ ద న్నె • దురు సేయంగన్. 12

చ. అతిదృఢవేది పేచుగల • యట్టిమగండు రణంబు గల్గె నేఁ
డితనికి నాకుఁ దెల్లముగ • నిట్టియెడం బరికించి చూడుమీ
మతి గలఁగంగ నీక యను • మానము వాయఁగ నీవు సాయకో
ద్ధతిఁ బ్రకటించుచో బహువి • ధంబుల నిద్దఱతారతమ్యముల్. 13

క. ఈయెడ ననుఁ గని వారణ

సేయుదు నితఁ డగ్గ మైన • చిచ్చుఱపిడు గై
పోయి పయిఁ బడుదు నీ వర
వాయించుక లేక పఱప • వలయు రథంబున్. 14

ఉ. ఉగ్రుఁ డనూనమానమహి • మోన్నతచిత్తుఁ డజయ్యవిక్రమో
దగ్రుఁడు హస్తలాఘవన • మన్వీతుఁ డేయునెత్తన్ సమగ్రకో
పాగ్రహబుద్ధి మోదెన న • నార్యుఁడు గర్యమునందు ధారరా
ష్ట్రాగ్రజుఁ డీతనిం గదిసి • నప్పుడు పండువు నాకు నుత్తరా. 15

తే అరసికొని యెన్నిభఁగుల • నై వ నితని

తేరు మనబారి కగపడు • తెఱఁగు గాంచి
యడరిబాసఱయైయెవ్వ • రద్దపడిన

మొలుపుమొలుచిన చాడ్చునఁ • దటియఁజొరుము. 16

క అన్మత్పితామహం డతి
 విన్మయజననప్రతాప • విభవాగ్నిశిఖా
 భస్మీభూతప్రతిప
 క్షస్మయకాననుఁడు ప్రథమ • గణ్యుఁడు బుద్ధిఁ. 17

క. బహుమహితాయుధవిద్యా
 రహస్యసంవేది ధర్త • రాష్ట్రులకును మా
 కు హితంబి కోరు సముఁదై
 సహాయుఁ డగు వారలకు న • చటఁ దానునికిఁ. 18

క. వివిధము లగులక్ష్యంబులు
 నవలీలం దునియ నాట • నవియఁగ నేయున్
 భువనైకధన్వి నత్యు
 గ్రవిచేష్టితు నోర్చెఁ బరశు • రాముం బోరఁ. 19

క. శంతనునందనునరదము
 పొంతం బోవలవ దయక • పుట్టి యతఁడు భూ
 కాంతునకు సైన్యమునకుం
 జెంతలఁ జేరంగ నీక • సిలుగులఁ బెట్టున్. 20

వ. అని యిట్లు వేటువేటు చూపిత్రమంబున నేర్పడంజెప్పి సవ్యసాచి
 సమరోన్ముఖుం డగుసమయంబున నస్మితుండగుచు నశ్వత్థామ యవి
 తనయునవలోకించి యిట్లనియె. 21

క. నిను నీవ పొగడికొని పలి
 కినపలుకులు పెక్కు గలవు • క్రీడి యనికి వ

చ్చినవాఁ డిదె పులివలె మా

క్కొనరాదే కర్ణసేన • కుం బ్రియ మెసఁగఁ.

22

క. తలఁకు గల దేని శకునిం

ఖిలిచి విచారింపఁ బొమ్ము • పృథివీపతి నీ

తలన ¹ తనకార్యుద్ధం

బులమో పెక్కించె రిత్త • వోవునె నీకుఁ.

23

వ. అనిన విని యతండు క్రోధమూర్ఛమాన్ ² తారకుం డగుచు నిట్లనియె.

చ. తలఁకెడువానికిఁ ³ మగఁడ • తానఁచె నన్నడికించువాఁ డిసి

పలుకకుఁ ⁴ భీతున ట్లాదుఁగఁ • బాటునె సూరుఁడు నిన్ను నచ్చియే

కలనికి వచ్చితిన్ నరుఁడు • కాఁ డట వానవుఁ డైన నేమి నా

బలముఁ జలంబు నేరిమియు • బంటుతనంబును నీవ చూడుమి. 25

క. అని కడఁగునివసుతునకు

మ్మును ద్రోబుఁడు ద్రోణనంద • నుఁడుఁ గృపుఁడును కాం

తనవుఁడుఁ గడఁగుట దుర్యో

ధనుఁ డవలోకించి యత్యు • దగ్రతఁ గడఁగెన్.

26

వ. ఇవిధంబుననయ్యేపురుషౌరలును ధరణీశుండును నరభసంబుగా బరవ సంబు సేసిన దుశ్శాసన దుష్ప్రహారుర్ముఖప్రముఖనిఖిలకురు కుమార నికాయంబును శకుని సైంధవ ప్రభృతిబలదునివహంబును బాహ్లిక సోమదత్తాదిసామంతనికురుంబంబును మఱియునుం గలవివిధయోధ

1 క ఖ గ జ. మనకార్య. 2 గ. మానసుం డగుచు.

3 క. మగఁడు తానఁచె, గ. మగఁడఁదానఁచె. 4. భీరున.

వీరనిచయంబును నొక్కటఁ గరటిఘటాఘాటకధట్టరథయాథపదాతి
 వితతినంరంభకుంభతేనాసమూహసహితంబుగాఁద్రోచి వడచిన. 27

చ. ధరణి వడంకె ధూళి దివిఁ • దన్నిన భానుని గానరాద బం
 ధురవివిధప్రకారపటు • తూర్యరవంబులఁ బొంగె దిక్కు లా
 స్ఫురితమహాయుధోగ్రరుచి • పుంజవిజృంభణఘోర మయ్యె నం
 తరము సహస్రనేత్రముఖ • దైవతమండలదుర్నిరీక్ష మై. 28

—• అర్జునుఁడు కౌరవసైన్యంబుల నులుమాడుట •—

వ అట్టియెడ నుద్భటహాసోల్లాభాసురముఖుం డగుచు శతమఖతనయుండు.

చ. గుణమ న లస్తకంబునను • గోటియుగంబునఁ గేలఁ దార భీ
 షణమ న నుప్పతిల్లి రభ • సంబున రేగినమాడ్కిఁ దీవ్రమా
 ర్థణనికరంబు లొక్కట న • రాతిబలంబులఁ గప్ప గాండివ
 క్వణనము రోదసీకుహార • కర్పరముం బగిలింప నుగ్రతన్. 30

క. తలపడి తలమీతినకా

ల్బలములఁ బొడిపేయ మఱియుఁ • బైపైఁ బీనుం

గులఁద్రొక్కికొనుచు వెనముం

గలిమొనగవియుటయుఁ గడఁక • గడలుకొనంగఁ.

31

క. తన దృష్టియు ముష్టియుఁ దగు

ననువున మున్నెత్తియేయు • నతఁడప్పుడు డిం

చినకాయముల సపాటం

బునఁ బదియుఁ బదేను మచ్చి • పోయెం గోలల్.

32

చ. ఉడుగక వెండియుఁ నుభటు • లొక్క మొగిన్ వెన వంట దాకి క
వ్వడిపటుబాణభాస్వదని • నార్యసముద్భతిఁజేసి మంటలో
మిడుతలు సొచ్చిన ట్లయిన • మేటిమగల్ గని యీడఁబోక బ
ల్విడి మఱియుఁ వడిం బొదువఁప్రేమ్మిడిఁ ద్రుంచె నతండు ధోధుతోన్

తే. అంతకంతకుఁ గదిసి పై • న్యములు నుట్టు

ముట్టి శస్త్రాస్త్రసంచయ • మున నభంబు

దీటుకొనునట్లు సేయఁ గి • రీటి గాండి

వంబుపరిచాలనంబు దీ • వ్రంబు గాఁగ.

34

సీ. గోరఁ బోఁజినమాడ్కిఁ • గొన్నింటిఁ జక్కసాఁ

బాలుగా వ్రవయ్యలు • వాపి పాపి

బాటిన నటకన • భంగిఁ గొన్నింటిఁ దు

త్తువియలుగా వ్రవయ్యలు • త్రుంచి త్రుంచి

వెన అంపమున విడ్డ • వసిగఁ గొప్పిటి నిను

మంతలుగా నులు • మాడి యాడి

పనివడి తోలఁ గొ • ట్టినలీలఁ గొన్నింటిఁ

జిలునుగ్గుగాఁ బొడి • సేసి చేసి

తే. యడరిపొదివినబలమునా • నాయుధములఁ

బ్రతిహతంబులఁగావించె • చతిదయమున

నక్షతర్వజసూతహ • యత్వలసద

ఫల్గురథవల్గునుం దగు • ఫలునుండు.

35

క. ఆమెయిన వివిధవర్మ

స్తోమం బిలువుక్కు సేసి • నునిశితబాణో

మ. ఒకమాత్రన్ వితతప్రసారనిబిడా • త్యక్తగ్రాస్తనంతానముల్
 సకలానీకములందుఁ బర్వ నరుభా • స్వస్మార్తి శోభిల్లె దీ
 పికరాసంబులు లోక మంతటను వి • స్తీరంబులై యాగప
 ద్యకృతవ్యాపి వెలుంగ నొప్పెసఁగుమా • రాండున్ విడంబించుచున్.

క. నరు లొరులు దృశ్యములపైఁ
 బరఁగింపఁగఁజూడ్కు లెట్లు వడుఁ దప్పక య
 ప్పరుసున నరుఁ డేయునిశిత
 శరములు లక్ష్యములు దప్పి • చన వించుకయున్.

43

క. గజఘోటకరథసూత

ధ్వజకంకటయోధగాత్ర • తతియం దెచటన్
 విజయధనుర్ముక్తశర
 వ్రజములుదగవులంగఁ బడ క • వారణ నిగుడున్.

44

చ. కవదాన లేల పూనునొకా • కవ్వడి నా వల దుగ్రసంగరో
 త్పవమున సవ్యపాణి నస • సవ్యకరంబున మార్చిమార్చి గా
 డివము ధరింపఁగా శరప • టిష్ఠతయుం బొరిఁ జేయి మార్చి మా
 పువెరవుతోన వీడ్వడక • పొం దొడఁగూడెడు నెప్పు సూచినన్

45

క. సనువిషమవినిమ్నోన్నత

సమీపదూరస్థలములు • సదృశములు గఁ జి
 త్తముక్రియ నవిహతగతులను
 సమరమహింఁగీడిరథము • నను నవితథ మై

46

వ. వెండియు నతండు.

47

మ. బల మెల్లగా వెలు రెండుపాయలు గ శుం • భద్రేగుడై చొచ్చియా
వలగా నడ్డము వచ్చి నాలుపు గ దు • ర్వారోద్ధతిం బోయి మూ
లల నానాశకలాకృతిం బొరయ లీ • లాయానదుర్దాంతుడై
చలయబుట్ సని చించి చిక్కువటుచు • వై కల్యసంపాదియై

వ. ఇవిధంబున నంబుధిలోన మహామత్స్యంబు విహరించుచందంబునదదీయ
రథంబు గౌరవసైన్యంబునందు సంచరించునయ్యవసరంబున. 49

అ. తత్ప కేతనములు • రాజితశేఖరం

బులును రుచిరఘటి • కలును బార్థ
బాణనిహతిఁదునిసి • పడుఁ గౌరవులచేటు
దెలుప దుల్ల నుల్క • ములునుబోలె.

50

క. నరుభల్లంబుల నగ్రిమ.

చరణంబులుదెస్సి మ్రొగు • జవనాశ్వంబుల్
కరుణమెయి రాహుతులకున్
శరణం బగు మనుచు మ్రొక్కు • చందంబొందెన్.

51

క. దంతిహతానంతానము

కుంతీసుతనారసములఁ గూలినతటి న
త్యంతనిబిడాభ్రమున దివి
యెంతయు సొంపారుభంగి • నిల చెలు వొందెన్.

52

క. పలుపులుఁ గాండ్లుం బగ్గం

బులుఁ దనయప్తంబు లడరి • పొడిసేసిన వి

చృలవిడిఁ బాతెడురథ్యం

బుల నేయఁడు దివిజరాజ • పుత్తుఁడు గృవతోన్.

53

అ. అరునాప్రథఁడి • తాతపత్రధ్వజ

చామరములు గాలిఁ • జదల దూలం

జిహ్వాములవిభూతిఁ • జెందంగఁ గని యొప్పె

నన్ను రాదుచున్న • యట్ట లచట.

54

క. ఒకమఱి కిరీటి కట్టెడి

రికి నులుమునఁ బోయి రేని • రెండవమాఱి

య్యకొనుట కోర్వగ లేరె

రాకళ్లు గురురాజు సేన • యోధులతోన్.

55

సీ. మండితధ్వజదండ • మండలింబులఁ గిట్టి

విటతాటనంబుగా • విఱిచి విఱిచి

4: చటులఱురోద్భటా • శ్వశ్రేణిఁ బొడివి ర

యంబునఁ దునిమి తూ • లాడు యాడి

రాజితబహువిధ • రథసమూహముఁ జొచ్చి

గలిబిలి యగునట్లు • గలఁచి కలఁచి

మదభరభీషణ • మాతంగముల ముట్టి

చిందఱవందఱ చేసి చేసి

అ. పటుపదాతిచయము • పై రౌద్రరసమహో

గ్రముగ వడతి నేలఁ • జమరి చమరి

సవ్యసాచిబాణ • సంఘంబు మ త్తకుం
దాలఘోరశీలఁ • గేలి సలిపె.

58

ఉ శక్తితచిత్రసంగరవి • శేషములం బ్రతిహేతిఖండనా
దక్షతపెంపుసొంపునను • దైవబలంబున న త్తఱి నహ
స్రాక్షఃనూజసారధిర • థాశ్వచయధ్వజముల్ పరావ్రుశ
ప్రక్షతి లేక యొప్పెఁ గురు • సైన్యము వెక్కన మంది బెగ్గిలఁ.

క. తేజోధనఁ దగునరుఁడు

ద్రాజితగతి నడుమ మెఱసి • బడబాగ్ని దళం
బై జలనిధిఁ దెక్కొనియెడు
నోజం గురుబలముపేర్చి • యుడి పెఱ దోడ్తోఁ.

59

తే. కాలసక్వంబులై నలో • కముల జముఁడు

బారినమరెడుచాడ్పున • మారిమసఁగి
యుగ్రరూపుఁడై శౌర్యస • మగ్ర బాహు
సంపదుద్దాముఁడగుక్రీడి • సంపెరిపుల.

59

వ. అట్టియెడమున్ను తురంగమఖరామలందూలిన కెందూళియుం బై పయి
వెగయఁ బరబలంబు నెత్తుట జొత్తిల్లుచు నుచ్చిచనువివ్వచ్చునిశితశర
పరంపరలును నైనిక శరీరంబులపై నుడిసి తడిసి రుధిరశీకరనికరరవి
కిరణపరిణకంబగు నమీరణంబును ధారాశకరాశర క్తపరిషి క్తవిశ్వంభరా
భాగంబును గలయం గెంపుసొంపు సంపాదించియకాల సంధ్యనావ
హించినందడుచిత వ్యాపారపారగతంబులై పొడసూపిన యుడుగణంబు
లుంబోలెఁ బొలుచుధనంజయసాయకదళితకుంజరకుంభవిక్రీర్ణ మౌక్తిక

విసరంబులవలనను సముదీర్ణమదవేగదుర్నివారవారణ విదారణంబుల
గునర్జునాస్త్రపాతంబుల బెదరి తేంజైగయుట పొగలెగయుటయుం
బ్రతిభటబాణ ఘట్టనంబునం బాండవమధ్యమకాండప్రకాండంబుల నిబి
డజ్వాలలు నిగుడుట మంటయునుగా మూర్తం బగుతదీయక్రోధదవా
నలంబు ఛటచ్చటాశబ్దంబుల చాడ్చునంజెలంగుచున్న యుధిష్ఠిరానుజాత
నిష్ఠుర భల్లభజ్యమానబలవదరాతిఖరాస్థి నిస్వనంబులవలనను దొట్టి
తొట్టి యెడనెడ మడుపులు గట్టుశోణితంబు నీళ్లు నందుఁ బడి తేలాడు
వెలిగొడుగులు పుండరీకంబులును, వింజామరలు మరాళ పుంజంబును
నైకొలంకులచందంబు నొంద వాన్కితెఱఁగెడుకొదమతుమ్మెదపదుపుల
పగిదిఁ దొరఁగునాఖండలతనయఖండితపరవీరకాలాయనసారాచశతలం
బుల వలనను గిరీటీశర పాటవపరిస్ఫోటితరిపుకపాలగళితమస్త్రా
2 వలలపంకంబునను నలుదెసల నంతంతఁ గదియం జాఁగిపడి యున్న
కృతకరచరణంబులను వెదపదనికి రొంపి గలంచి వరుజులు పదిలం
బుగా నమర్చినకేదారంబు తెఱంగు దోచుటకు నీడై చతురహలికుండు
సలుపరువంపు మొలకలచెలువునఁ బెల్లుడుల్లుఫల్లునాకుగ సంతాడన
విక్రీరశత్రుశేఖరవజ్రవ్రజంబులవలనను సంగ్రామం బభిరామం బయ్యు
ను ఘోరప్రకారం బయ్యె నమ్మహాభయంకరసంకులసమరంబున. 60

చ. ఉఱక విరోధిసైన్యముల • నుక్కుమడంగఁగ నుల్లసదతిం
బఱప రథద్విపాశ్వములు • పాండవమధ్యము తేరువీధియం
దఱవఱ లై పడం గని భ • యంపడి యిద్దెనవచ్చె నేని న
తెఱఁ గయి పోమె యంచు నెడఁతెంపిగఁ గొందఱు 4 వాయఁబొఱఁగఁ

1. గ. కరిగెడు. 2. జ. పటలంబునను. 3. క. నెడతెంపుగఁ; ఘ. నెడ
త్రెవ్వఁగఁ. 4. గ. పాయివొఱఁగఁ.

క. వాలమ్ములు దాకి ధరన్

వ్రాణభటులఁ జూచియొడలు • వడఁకఁగ మేనుల్
దూలఁగఁ దముఁ దాకకయును

నాలము సాలించి కొందఱ • అవలఁ జనంగన్

62

తే. ప్రొద్దుగ్రుంకిన మఱి కాని • పోనఁదొక్కా

క్రీడియని కొందఱ తాజికి • నీడఁబోవ

బలము నెల్లను దెగటాఁట • బఱసి కాని

తక్కఁడెట్టులుననుచుఁగొం • దఱు చలింప.

63

క. తరతరమ ప్రజలఁ దునిమెదు

నరునప్పటియై తిక్కోలు • నకు సురవిద్యా

ధరభేదరులును భీతిం

తొరసిరి తమదెనకు నేమి • పుట్టునొ యనుచున్,

64

క. తమతమయొద్దిబలంబులు

క్రమవిరళము లైన దొరలు • గాండివిపై ను

గ్రముగఁ దఱుముటయు నాతఁడు

నమరోల్లాసమున దివ్య • శరతత్పరుడై.

65

సీ. ఆచార్యు డెబ్బది • యమ్ముల నాచార్య

పుత్రు నేడింటఁ గృ • పునిఁ బదింట

దుష్ప్రహుఁ బందెంట • దుష్కృపనునిఁ బది

యేనింట సౌబలు • నెనిమిదింట

నమరనదీసూను • నలువదింటను నేసి

రవిసుతురథ్యసా • రథుల నొంచి

వర్మమంతయుఁ ద్రుంచి • వైచి మర్మాస్థిబం

ధములు భేదించి ని • క్రమము నెఱపి

అ. యిట్లు దొరలు నొప్ప • నే దైఱఁ దనచేతి

కొలదిఁ నూపి క్రీడి • సెలఁగి దేవ

దత్తమొత్తుటయును • దత్తైస్యములు నెడ

విఱిగి పాఱి భీష్ము • మఱువు సొచ్చె.

66

క. గాంగేయుఁ డవష్టంభో

తుంగతనుం డగుచు నిట్లు • దూలినకురు సే

నాంగంబులఁ బురికొలిపి సు

నంగతములు సేసెనమర • సమ్ముఖములుగా.

67

వ. ఇట్లు భగ్నబలసమాశ్వాసనోద్భాసి యగుభీష్ముభుజబలంబుప్రాపున మా

తంగతురంగస్యందనసందోహంబులతో గుంభసంభవకృపాశ్వత్థామకర్ణ

వికర్ణ ప్రముఖః ఖిలయోధజనంబులు సుయోధనుముందటఁ బన్ని నిలి

చినఁ జూచి నవ్యసాచి ప్రత్యేకప్రథనకుతూహలాయత్తచిత్తుఁ డగుచు

నుత్తరున కిట్లనియె.

68

ఉ. కందము లప్పగించి తుర • గంబుల నించుక నిల్చు వైరిసే

నం దెలియంగఁ జూడుము ఘ • వప్రకరంబునుబోతఁ గాఱుకొం

చుం దట చై నదంతిభట • సుందరకేతనరాజిగ్రాలఁగా

ముందట నిల్వఁ గట్టెదిరి • మోహర మున్నవిధంబు గాఱితే.

69

అ కర్ణకేతనంబు • గ్రాలెడు నల్లదె
యాతఁ దాజికేళి • కౌతుకమునఁ
గడఁగి వచ్చుటయును • గలిగియున్నదిమున్న
తొడరవలయునతని • తోడమనము.

70

వ. అని మఱియును.

71

చ. రయమునఁ గిట్టియాతని ప • రాక్రమలీల యడంచి నొంచి దు
ర్జయుఁ డని నమ్మి యున్నకురు • రాజునకు వగ వుట్టఁ జేసెదఁ
హయములఁ బోవ ని మ్మనుడు • నాతఁడు నాతనిలావు నచ్చి ని
ర్భయమునఁ దేరు వోఁబఱపె • భాస్కరసూతికి సమ్ముఖమ్ముగఁ.

—• అర్జునుఁడు చిత్రాంగదప్రభృతికురుకుమారుల నిర్జించుట •—

జ. ఇవ్విధంబున వృషభంబున కాదికొనుబెబ్బులయునుంబోలె రాధేయు
దెస నడచు కవ్వడిం గని చిత్రాంగదుండును జిత్రరథుండును సంగ్రామ
జిత్తును దుష్ప్రహండును జిత్రసేనుండును వివింశతియును దుర్ముఖుం
డును దుర్జయుండును వికర్ణుండును శత్రుంతపుండును దుశ్శాసనుండును
లోనుగాఁ గల కురుకుమారవర్గంబు నిరర్గళప్రకారంబు లగు రథచిత్ర
ప్రచారంబులు మెఱయ మొనకుం దుకడచి చటుల పటుబాణవేణికా
వరంపరలు నిగుడు నొక్క పెట్ట కవిపిన నతండును గుణధ్వనితంత్రి
నాదంబుగా నావిండ్లవా రొత్తుకొలుగా గాండీవంబు వీణెగా వినోదంబు
సలిపె నట్టియెడ వికర్ణుండు.

73

క. తలమీటి విశితకరమం

దలిఁ గప్పెఁ బార్థ సుత్క • ట క్రోధములఁ

- విలు విలుగ నేసి యతనిం
దొలఁగంగా జేసె నరుఁడు • దోర్బలశీలఁ 74
- క. ఇంతయుఁ గనుఁగొనియును శ
త్రుంతపుఁ దోసరిల కాజి • దోహల మలరం
గొంతేయుతోడఁ దలపడి
వింత లయిన కూర్మనఖర • విశిఖము లేసెఁ 75
- వ. అరునుండును. 76
- క. సూతుఁ బదింటను నై దిట
నాతనియంగంబు నొంచి • యంక నిలువఱి 77
శాతఘనశరము వే కొని
యాతల వెడలంగ నేసి • యసువులఁ బాపెన్.
- తే. ఇట్లు శత్రుంతపునిఁ ద్రుంచి • యివ్వధమున
నొక్కఁ దొక్కఁడ తలపడు • టుడుపఁ దలఁచి
వివిధబాణపరంపర • వెల్లిగొలిపె
భయరసమువఱ్ఱు పెట్టునఁ • బగలు వాట 78
- క. అంగలు రథికులు పటవఁ గ
నిం దేటికి మున్ను వచ్చి • రిస్సీయని సం
క్రందనసుతు మార్కొనియెఁ ద
గం దెగి సంక్రామజిత్తు • గర్వోద్ధతుఁడై . 79
- క. తలపడి వాలమ్ములు పై
నల వేర్పడ నినుచుటయును • నలుక నోడమినం

దల దులిమివై చె నాతని

బలసూదనసూనుఁ దొక్క • పటుఖల్లమునన్.

80

తే. అపుడురాధేయుఁ డిమ్మెయి • ననుజుపాటుఁ

జూచి యేనుంగునకు సిగ్గు • సూపినట్లు

గవిసి హయముల మత్స్యభూ • కాంతుతనయు

నేసి పందెందుశరముల • నేసెనరుని.

81

ఉ. కేసరివిక్రముండు కపి • కేతనుఁ డత్తరి వై రిపీరసం

త్రాసకరప్రకార మగు • దర్ప మెలర్పఁగ బాణజాలవి

న్యాసమున్ వెసం బొదివె • నర్కసుతున్ గరుడుండు పాము ను

ద్వాసితపక్షఁ డై పొదువు • భంగి సురావలి పిచ్చలింపఁగన్.

82

క. ఇరువురు వీరులు నిట్లొం

దొరువులఁ దలపడుట సూచి • యుత్కట మగున

చెరువాటుఁ గౌతుకంబు న

తర నూరక యుండె నయ్యె • డం గురుసేనల్.

83

మ. ప్రళయాంబోధరము క్తసాంద్రవిసర • త్పాషాణవర్షంబు మి

క్కిలి యై కైలముఁ గప్పునట్లు నరున • క్షిణాత్తసంతాన మి

ట్టల మై కప్పినఁ దీవ్రమారుతము గా • ధవ్యాప్తిజీమూతమం

దతిఁబోలెఁ విరియించె భానుజుఁ డవ • స్థంబోజ్జ్వలాకారుఁడై.

84

క. విల్లును దానును శిఖ రా

జిల్లఁగ వెలుఁగొందువహ్ని • చెలువంబున శో

భిల్లుట గని కురునై న్యము

రెల్లను దూర్యములు మ్రోయ • నేడ్చెఁజెఁగెఁ.

85

క. రవితనయుబాణములు వా

సవనందనుఁ బొదివినపుడు • సంతోషముఁ ద

ద్వివిధాత్మము లాతనిపైఁ

గవియ విషాదంబు నొందుఁ • గౌరవసేనల్.

86

వ. ఇవ్విధంబున నేట్లాడుచుం గదిసి గాండీవి కర్జున కి ట్లనియె.

87

అ. సభలఁ బలుకు దీవు • సరిలేరు నా కని

యిదెరణంబు వచ్చె • నెల్లవారి

కెఱుఁగవచ్చు దీనఁ • బెఱచోట రజైన

యట్లు పూరగింప • నగునె యిచట.

88

క. మాటలు పె క్కాపితి వీ

పోటుమగలు వినఁగ నింక • బోవుట దగ దె

ప్పాట వది గాక తమ్ముని

పాటును గన్నారఁ గంటి • పాటకు మి.కళా.

8

అ. వలుకవచ్చుఁగాక • పలికినయట్టుల

చేయవచ్చు నెట్లు • దాయ యెందుఁ

బోయె దట్లుద్రుపద • పుత్రికఁ బఱుపంగ

గాంచి నగినఫలము • గందుఁ గాక.

90

క ఏ నపుడు ధర్మపాశ

ధీనుఁడ నై కోపమునకు • దీ కొనరింపం

గా నేరకున్న మెయిమెయిఁ

బోనయ్యెం గాక యింకఁ • బొమ్మా యిచటన్.

91

వ అవిన విని రాధేయుం డి ట్లనియె.

92

ఉ. అప్పుడు ధర్మహానికి భు , యంపడి నిల్చితివో కడంకతో
నిప్పుడు వచ్చినాడ విట • యెల్లను జేయుదుఁ గాక యన్నపై
దప్పు పుటించి నీవు నొక • తాలిమి గల్గినవాడ మై నెవం
బొప్పినఁ జెల్లె నీదునిలు • పోవును జాతము గాక యిచ్చటగా, 93

క. సమయంబు నడపినను రా
జ్యముభాగం బీరె యెట్లు • ననునాన నర
జ్యమున వసించితిగాక ని
జమునకు నీయందు దైర్య • సారము గలదే. 94

క. మును నీ వచట నచటఁ జే
సినబొటతనంబు లెల్లఁ • జెప్పఁగ విందుం
గనినఁ గదానమ్ముదు నవి
యనుమానము నాకు నీభ • యస్థితిఁ గనుటన్. 95

—• కర్ణార్జునులదండ్య యుద్ధము •—

న. అనుచు వాలమ్ములు గురిసిన నర్జునుండును బ్రీతుండై గాందీవవిక్షేప
క్షోభితః భోభాగుండగుచుం గానీనుపై నానావిశితవిశింబులు నినిచె నట్ల
య్యిరువురును దేవాసురసంగ్రామసాదృశ్యవిక్రమప్రక్రియం బొలిచి
రట్టినమయంబున. 96

క. రవిదీప్తులు సౌర నేతమిఁ
గవినెం జీకట్లు పవను • గమనం బడఁగెన్
వివిధాస్త్రంబుల నంబర
మవిరళముగఁ బొదుపఁబడుట • నద్భుతభంగిన్. 97

అ. అప్పుడు కర్ణసైన్య మమ • రాధిపనందనుఁ జూట్టు ముట్టఁ దే
రుప్పరవీధి మై వలయ • మొప్ప వెసం బఱపించి క్రీడి పెన్
గుప్పలుగా రథావలిని • మోటతతిం గరిరాజిఁ గూల్చుచుం
దప్పక భానుసూను మెయి • దాఁకఁగ నేయుచు నుల్లసిల్లినఁ. 98

వ. రాధేయుండును. 99

క. తఱిమి పయి నడరుటయు విలు
విలుగంగా నేసె నరుఁడు • విక్రమలీలం
గొఱతవడ నీక కరుఁడు
మెఱుఁగు లడరుశక్తి సురలు • మెచ్చఁగ వై చెఁ. 100

అ. వై చుటయును నవ్య • సాచియుఁ గౌరవుల్
విస్మయంబుతోడి • వెఱపు వొంద
నదికరయుము మెఱయ • నది పెక్కుదునియలు
చేసె నంతరముల • శితశరముల. 101

వ అట్టియెడ నినతనయు మన్నించుజోదులు దెగి పయిం బడినఁ గ్రోధా
రుణనయవప్లవితంబును దంతకౌంతి న్నబకితంబును గుంభస్థలఫలితం
బును నగుతదీయకరటిఘటావికటవిటపిపటలంబు నాత్మీయవిశిఖవ్యాపార
మహావాతంబునన్ బడలువడంగూల్చి చండమూర్తి దాల్చి శోభిల్లు
బీభత్సం గని యతండు బొమముడినెక్కొన వేఱొక్క విల్లెత్తికొవి.

క తురగముల నాలుగిట ను
త్తరు నాటిట నెనిమిదిట ర • థముఁ బదిటను వా
నరు నటువది శతముల వ
న్నరునంగంబులను బెలుచ • నాటఁగ నేసెన్. 102

ప. ఇ తైఱంగున.

104

సీ. రోషంబు భీషణ • రూప మై చెలు వొంద
 నతులకేతువు శిఖ • యై వెలుంగ
 శరజాలములు పటు • జ్వాలలై నిగుడ వ
 ర్కతనూభవోగ్రాగ్ని • ప్రజ్వరిల్లు
 నుద్ధతి పైపక • యుజ్వలదివ్యవ
 తాక మెఱుంగు గా • దశితధరణి
 రథనేమిరవము గ • ర్జనముగ శరపరం
 పరలుధారలు గాఁగఁ • బరఁగి యడరె

అ. నరునాంబుదం బ • వన్యసామాన్యన
 ముద్యమమున ముఖప • యోరుహముల
 కొంతి దఱిఁగి యపుడు • కొరవసేనాస
 రోవరంబు దీన • భావ మొంద.

105

క. వెండియు నుడుగక రవిసుతుఁ
 దొందొండ నిశాతసాయ • కోత్కరము నము
 ద్దండతఁ బై నించిన నా
 ఖండలనందనుఁడు గెంపు • గనుగవఁ గదురన్.

క. శిరము లలాటంబును గం
 ధరమును బాహువులు నురము • దండడి ప్రయ్యన్
 గిరిపైఁ బిడుగులు దొరఁగెడు
 పరుసువ దృఢదీప్తశాత • భల్లము లేసెన్.

క. అఱిముఱి నంగము లెల్లను
 నుఱుముగ ని ట్లడరునర్జు • నునియమ్ములకున్

వెఱచఱచి సూతపుత్రుడు

పఱచెఁ బుడమి యద్రువ మత్స్య • పఠిసుతుఁ డార్వణ, 108

వ. ఇట్లు కర్ణుండు గయ్యంబు విడిచి పాఠివఁ బార్థుండు దేవదత్తంబు
పూరించి యుత్తరున కిట్లనియె. 109

క. వీఁ దొకఁడు కురుబలంబున

వాడిమగం డనఁగఁ జాలు • వాఁ డిబ్బంగిం

బోడిమి సెడియెడు ద్రోణుల

వేడిమి యిట మనకు మునుము • విక్రమమునకుఁగా. 110

వ. అనుచు వీరానేశంబునఁ గౌరవానీకంబు నాలోకించునప్పు డుత్తరుండు,

ఉ. వెక్కసపాటు భీతియును • విహ్వలభావము నొంది యిట్లను
న్మిక్కిలి యైనశౌర్యమును • నిర్భరతేజము నంత కంత కి
ఘ్రేక్కుడులావుఁ జూచి మది • యెంతయు బెగ్గిలె మేను చేష్టలం
దక్కె నశక్య మింకిట ర • థవ్యవహారము నిర్వహింపఁగన్. 112

ఆ. పుట్టినంతనుండి • యిట్టివి యెన్నఁడుఁ

గాన నెందునట్లు • గాన చోద్య

మంది యంతరంగ • మవశతఁ బొందిన

కతన నింద్రియముల • కడఁక దక్కె. 113

తే. అనివఁ గొందొకన వ్యోల • యంగఁ జూచి

యింద్రనందనుఁ డాతని • కిట్లు లనియె

1 క. 'పుట్టినంతనుండి • యిట్టిది యెన్నఁడుఁ

జూడ నట్లుగాన • చోద్యమంది

యంతరంగ మిప్పు • డవశతఁ బొందిన'

నేను గలుగంగ నీ కేమి • యెలమి వాహ
నముల కుబ్బుగ నంచోద • నంబు సేయు.

114

క. అనుటయు నాతఁడు దగ సూ

క్కొనినం దా నుదితనినద • కోవండుం దె
యనితరసులభోద్యమమున
ధనంజయుం డిట్టు లను న • తనితో మఱియున్.

115

క. అరుణాశ్వంబులఁ బూనిన

యరదంబున వీడె నిడుపు • లగు చేతులు బం
ధురకంధరంబు వెడలుపు
టురమును నై ద్రోణుఁ డొప్పె • నుత్తర కంఠే.

వ. అనిచూపి వెండియు నిట్లనియె.

117

అ. నకల కురుకుమార • చాపశిక్షచార్యుఁ

డాజిదుస్పహాండు • సాంగవేద
వేది నీతిశాస్త్ర • విదుఁడు దివ్యాస్త్రకో
విదుఁడు సుజనహితుఁడు • విమలబుద్ధి.

వ. అవి యగ్గించి.

క. తనతవయుకంఠె నెమ్మన

మున నాకుం గూర్చు భావ • మున గురులకు మా
క్కొనియెదము రాచధర్మం
బునకీడునఁజేసి యింత • వుట్టఁగ వలసెన్.

120

చ. ఎదురుగఁ బోవనిమ్ము గద ♦ మీతనితేరికి వన్ననాతండుం
బదిలముతోడ రథ్యముం • షగ్గము లే దైట సూలుకొల్పి యు
న్మదగతి నట్లచేసిన న • మానుషవిక్రముఁ దైన ద్రోణుఁడుం
గదిసి యిభం బిభంబుఁ జెన • కం జనుదెంచివలీలవచ్చినఁ.

121

వ. నరుఁడు నమస్కరించి గురున కి ట్లనియె.

122

క. అడవులఁ బెద్దయుఁ గాలం

బిడుమలఁ గుడిచితిమి మాకు • నిది దటి యని యి

ప్పుడు వచ్చితిమి విపన్నుల

యెడఁ గృపసేయుటయ లెస్స ♦ యీ రలుగకుఁడీ.

123

—• అర్జునుఁడు ద్రోణాచార్యులతో యుద్ధంబు సేయుట •—

క. మును వెఱుతు నేయ మీరలు

నను నేసినఁ గాని యనుడు • నాకేశసుతుఁ

ధనురాచార్యుం డిరువది

సునిశితబాణముల నేసెఁ • జూపటు వొగడన్.

124

అ. అర్జునుండు వాని ♦ నన్నింటి నడుమన

తునియ నేయుటయును • ద్రోణుఁ డదరి

శతసహస్రసంఖ్య • శరములు గప్పిన

నతఁడు నతనిఁ గప్పెఁ • బ్రతిశరముల.

చ. అతిరథు లస్త్రశస్త్రవిదు • లద్భుతబాహుబలుల్ పరాక్రమో

రితయకు లిట్లు దాకి గురు • శిష్యులు గౌరవసేనలోనిభూ

పతిసుతకోటికిఁ వెఱుగు • పాటొనరించిరి బాణజాలనం

వృతగగనాంగణం బగున • వీనమహాహవ్యవిభ్రమంబునఁ.

125

వ అట్టియెడఁ గురుసై న్యంబుజనంబులు.

127

క. నరుఁ డొక్కరుండు దక్కఁగ

గురుఁడు గడగినపుడు మాటు • కొనఁ జొవధరుం

దొరుఁడు గలఁడె మఱి వేసకిన

హరుఁడు గలం డింకఁ గలుగు • ననరా డెందుఁ.

క. ద్రోణుఁడు రయమున నేసిన

బాణము లెడతెగక యొక్క • బాణమపోలేఁ

శ్రేణి యయి వోవఁ బార్థుఁడు

రేణువు గావించుఁ గంటి • రే చిత్రగతిన్.

129

క. గురుశరములు సితపక్ష

స్ఫురణంబున వంచపిఁడు • పొలుపు పహించెఁ

నరుబాణతతి మనావలి

కరణి మిగుల నొప్పె నల్ల • గలుల చెలువునన్.

130

వ. అనుచుం గనుంగొనుచుండ.

కా. శ్రావ్యం బై చెలఁగఁ గభీరమధుర • జ్ఞానాద ముద్దామవీ

రవ్యాపారసిరూఢతం బ్రతిశరా • రంభంబు మర్దించుచున్

సవ్యప్రౌఢిదృఢాపసవ్యగతి నా • శ్చర్యంబుగా నేయుచుఁ

దివ్యాస్త్రంబులఁ బోరి రిద్దఱును సా • దృశ్యం బదృశ్యంబుగఁ.

వ. ఇంద్రాగ్నివాయువరుణదై వత్యంబు లగుశరంబులు గుతుం డేసిన

నరుండును దత్తదేవతాకంబు లగునంబకంబులఁ బ్రతిహతంబులు

సేయుచువచ్చెనయ్యిరువురుఁ బెల్లెయుసాయకంబు లంతరిక్షంబున దలం

బై సంతమసంబు గలిగి యునికి నేబాణం బెక్కడఁ బాణుటయుం

దోషకుండె నట్టియెడఁ గుంభసంభవుబలంబునరథసంబుగా నతని
కడ్డంబు సొచ్చిన వివ్వచ్చుండు వ్రేల్మీడిం బొడిసేసి సకేయారంబు
లగు బాహుదండంబులను సకుండలంబు లగుకర్ణపాశంబులను సకిరీ
టంబు లగుశిరోభాగంబులను భూభాగం బలంకరించి యప్పు డావహిల్లిన
రుధిరసాగరంబునకు రత్నాకరత్వం బలవరించె నిట్లు దుర్జయుం డగు
నరుచుండు నైన్యంబు దైన్యంబు నొందించుచు నాచార్యునకు భరం
బుగ నేట్లాడు చున్నం జూచి యతండు విస్మితుండె . 133

క అరునుని నాహవంబున

నిర్జింఘ్ర నగునె పాల • నేత్రునకై నం

బర్జన్యసుతుఁడు శరవ

రోరితమూర్తి యగు టరయ • నుచితమకాదే . 134

వ అని మఱియును పగినపలుకుల నగ్గింప నిలింపనికరంబు.

తే. ఇంతప్రొద్దు కిరీటిక • టైదుర నిలువ

వెఱవ కున్నపు ద్రోణుండ • వింటివాఁడు

నల్లవో తనయున్నసే • వకు నొకండ

బలిమిఁ దలమీఱునే యిట్లు • విలువవలదె . 135

మ. అనుచుండం ద్రిదశేంద్రసూనుఁడు రయ్యిం • బత్యంతమోరంబుగా

మవశాతోజ్వలదుర్నివారవిలస • త్కాండంబులన్ ద్రోణువా

హనసూతధ్వజదేహముల్ వొదివె వి • ట్లస్త్రాబ్ధిని ర్మగ్నుఁజే

సిన హహనినదంబు లొక్కమొగిఁ బే • ర్చెన సర్వసైన్యంబులన్ .

క. ఈమెయి నిజజనకుభుజో

దామబలము దోడుతోడఁ • ధణుఁగుటయు రథ

స్తోమఁబుఁ దాను నశ్వ

త్తామ వెసం దాఁకెఁ బాండు • తనయునితోడఁ.

138

—• అర్జునుఁ డశ్వత్థామతో యుద్ధము సేయుట •—

చ. అతఁడును దీప్తబాణముల • నాతనిఁ గప్పుచు మాటుకొన్న నా
శతవ ఖవృతసంగరము • చందము దోఁచె వడిం జటచ్చటా
యితరపక్షపు వేణువుల • నేర్చుదవానలుఁమోఁతభంగి ది
త్తతిఁ బరఁగెఁ మహాద్భుతము కౌరవసేనకు నావహిల్లఁగన్.

139

వ. అట్టియెడ.

140

చ. ఉటక నిరుండు ద్రోణసుతు • యుగ్యములఁ వెసనొంచె నాతఁడు
దెలుపి యొకింత గాంచి ఘన • తీవ్రశరంబున నారిఁ ద్రుంచి క
నిజీపిసమాత్రలోన నత • నిం బటుబాణచతుష్కయుగ్మ మే
దైటఁ దొడి మౌర్విగ్రమ్మట ఘ • టించు నెడఁ వడి నేసి యార్చినఁ

క. కురుసేన లోన ని పై

వ్వరుఁ జేసిన వారు లే ర • వార్యభుజావి

స్ఫురణోదగ్రుండు గదే

గురుపుత్రుం డనుచు నమర • కోటి నుతించెన్.

142

చ. చిటునగ వొప్ప గాండివము • సెచ్చెర నజ్వము సేసి సేనలు
క్కుట రథసంబుమై వడరె • గవ్వడి ద్రోణీయు నీడఁబోక య
తటిఁ దలుమంగ నస్త్రములు • దందడి మార్కొని మండుచుండెఁ జి
చ్చటపిడుగుల్ వడిం దొరఁగు • చాడ్చున నంబరవీధి నుగ్రమై.

1. క. దార్కొని. 2. గ. 'జిచ్చుటపిడుగుల్ వడిందొరఁగు • చొ
ప్పున' అనియొక ప్రతిపాఠము.

వ. ఇవ్విధంబున ధనంజయుం ¹దేయవేగంబున సేయుటయు ద్రోణతన
యుతూజీరంబులు శరశూన్యంబు లయ్యెఁ దనతూజీరంబు లక్షయ
బాణంబు లగుటంజేసి యంతకంతకు నతిశయిల్లు పెల్లున నేయుచు నధి
కుం డగువప్పొండవమధ్యముం గనుంగొవి కృపాచార్యుండు చెంగటం
దల మీతిన. 144

—• అర్జునుఁడు కృపాచార్యునితో యుద్ధము సేయుట —

క. గురుపుత్రునిరథము విడిచి
సరభనముగ నందు సవ్య • సాచి గవియుడుం
దిరమై యాతఁడు శతశర
పరంపరలు గురిసె నుగ్ర • బంధుర ²గతులఁ. 145

వ. పొండుపుత్రుండును జిత్ర ³ప్రసవారంబుల మెఱయుచు.

క పటువిశిఖపం ⁴క్తి యత్యు
త్కటరయమున నిగుడఁ జేయఁ • గా నవ్విధ మూఁ
దుట యైనమందె దీప్తో
దృటభంగిఁ గృపాశలంబు • బలములు వొంగఁ. 147

వ. ఇట్లు ⁵మండిశిఖిఁబోలెడికనకలిప్తమన బాణంబు వనచర కేతువుందాఁ
కించి వేడిమి సూపి వివిధాస్త్రజ్వాలలు గవియించి దిక్కులు సెలంగ
నార్చినం గోపంబున నాటోపంబు మిగిలి బలసూదనసూనుండతవి కేత
నంబు దునిమి తరణికిరణాను కారపారంగతంబు లగునా చంబులు దదీ

---

1. క. 'ధనంజయురయంబు నెనయు వేగంబున నేయు ద్రోణ
తనయు' 2 క. భంగిన్ 3. గ. ప్రచారం 4. గ. యం దుత్కట.
5. చ 'మందెడు శిఖివోలె గనలి దీప్తమన'

యాంగంబుల నినుపం దొడంగిన రథ రక్షకు లగు చంద్రకేతుండును
జిత్రాశ్వుండును మణిమంతుడును మంజుమౌళియు హేమవర్మయును
సురభుండును సుషేణుండును నరిష్టుండును సుకేతుండును నుక్కు
మెఱయ నొక్కటం దాకిన.

ఆ. అన్నివెడదవాతి • యమ్ము లద్భుతముగ
నొక్కముష్టి దొడిగి • గ్రక్కనంగ
నతఁడు లీలఁ దునిమె • వందఱతలలును
ఘోరభంగి రక్త • దార లెగయ.

సీ. తునిమితోడనయొక్క • సునిశితశరమునఁ
గాడియు రెంట న • క్షములఁ ద్రుంచి
హరుల నాలిటఁ జంపి • యాలంపుగోలతో
నొగలు మూడమ్ముల • నుగ్గుసేసి
ధనువును సూతుని • తలయుఁ జెఱొక్కట
నఱకి లోచనముల • నవ్వు నెఱయఁ
గృపుని నాటొకించి • క్రీడితద్వక్షఃస్త
లంబునఁ గ్రూరభ • ల్లంబు నాట

ఆ. హతరథుండు నిపతి • తాశ్వుండు నంచిన్న
వాపుఁడును నికృత్త • సారథియును
నయ్య నొచ్చియును భు • జార్గనంరంభ
మతిశయిల్ల శక్తి • నతఁడు వైచె.

ఉ. మండుచు ²వచ్చుదానిఁ బది • మార్గణమొల్ గొని వేగ మొప్ప నా
ఖండలనందనుండు గడి • కండలు సేసినఁ జూచి యప్పుదా

తం దుడివోక లేక నమః దంబున బద్ధము భేటకంబు ను
ద్దండతఁ గొంచుఁ దేరు డిగి • తాఁ గవిసెన్ రయ ముల్లసిల్లఁగన్.

వ. ఇట్లు గవిసిన.

152

క. పలుకయు వాలును నింతిం

తలు దునియలు సేసె బాణ • తతిఁ బొందవుఁ డి

ట్టల మైనవెఱఁగుపాటున

నిలిచి కృపుఁడు ద్రోణపుత్రు • నిరథం బెక్కెన్.

153

అ. అప్పు డే పడంగి • యన్ని సేనలు భీష్ము

రథముపొంత కొడిఁగె • రాద్రరసవి

నోదియైనయర్జు • నుఁడు ధనుశ్చాలన

దీప్తమూర్తి యగుచుఁ • డిట్ట కుఱికె.

వ. ఇత్తెఱంగువ నుఱక తఱియ నుఱకిన.

155

క. బలములు దొరలుఁ బొదివి సం

కులయుద్ధము సేయఁ గ్రోధ • హిరకృతి యై

యిలఁ బ్రోవుగఁ జతురంగం

బుల వ్రేల్చిడిఁ బొందు రాజ • పుత్రుఁడు గూర్చెన్.

ఉ. చేతులతీఁట వో నిటలు • జడేవబలంబుల నుగ్గుసేసి మాం

సాతతపంక యై బహువి • దాయుధమీనము లొప్పఁ జామర

వ్రాతము సేనభంగిగ ని • రంతరవీరశిర్షస్పరోరుహ

స్థితవిభూతిఁ బొచ్చునది • సేసె రణస్థలియందు నెత్తుటన్.

157

తే. ఇట్లు కౌరవానీకంబు • నెల్లఁ గలఁచి

యాడి భీష్మునిదెన్ బోవు • క్రిడిఁ దాఁకె

గొండతోదాఁకుతగరును • ద్దండవృత్తి
దోఁస వృషసేనుఁడాహవ • దోహలమున.

158

వ. విజయుండును.

తే. భల్ల మొక్కట నాతని • విల్లు దునిమి
యెదునారసములు వక్ష • మాడ సేసె
వతఁడు పై రింపరానినొ • వ్వడరుటయును
బెగ్గలంబున వరదంబు • డిగిపాటె.

వ. అట్టియెడ దుక్కాసనశకునిదుర్ముఖవివింశతి వికర్ణులు దన్నుం బొదివి
కొనిన వారల రథతథ్య కేతువర్మంబులు జర్రరితంబులుగా నేసి గాసి
చేసిన నందఱుం గనుకనిఁబటవందొడంగినఁ బార్థుండును బ్రహ్మసోల్లాస
భాసియగుచు సుత్రుం గనుంగొని.

161

తే. కవకమయతాంకేతువు • గ్రాలఁ జిరత
టీల్లతాలీలఁ గలిగి శో • భిల్లునంబు
దంబువాడ్చున సురనదీ • తనయుఁ డున్న
వాఁడు సూచి తె మత్స్యభూ • వరతనూజ.

162

—• అర్జునుఁడు భీష్మునితో యుద్ధంబు సేయుట •—

క. బలువిడి మవదివ్యావ్రం
బులచవిసూపంగవలయుఁ • బో నిమ్ము రథం
బంసగతి నతనిదెన కని
పలికిన నతఁ డట్ల చేసెఁ • బరమప్రీతిగా.

ఉ. శాంతనవుండు నవ్వు నిజ • శంఖము కౌరవరాజసైన్యముల్
సంతస మంద నొత్తుచు న • సంభ్రమలీల నెదుర్కొనంగ దు
రాంతభుజాబలప్రకట • దర్ప మెలర్ప నరుండు నొత్తె ది
గ్ధంతినికాయకర్ణపుట • ¹దారుణవిత్తము దేవదత్తమున్.

164

తే. మలసి అంకెలు వైచుచు • మాటుకొనిన
వృషభములభంగి నక్కుగు • వృషభు లిట్లు
సమదగతిఁ జేరునెడఁ జూచి • రమరు లర్థి
ననిమిషత్వంబు దమ కప్పు • డచ్చుపడఁగ.

వ. ఇవిధంబునం గనుంగొనుచు వారలు దమలోన.

166

క. మనలను దానవులను గడ
చినయవి భుజభలము లస్త్ర • శిక్షావిధముల్
గొనియాడఁ గొలఁది గా²దీ
తని నాతఁడ యతని నితఁడ • తగుఁ జెనయంగన్.

167

సీ అనుచుండ సైన్యంబు • లార్పులుఁ బెడబొబ్బ
లును దూర్యనాదంబు • లుల్లసిల్లఁ
జేర్చి యొక్కుమ్మడి • భీష్ము నగ్గింపంగ
నతఁడు నిశాచిబా • ణాష్టకమునఁ
బడగపై హమమంతు • నొడలునుబహుశరం
బులనందుఁజెలఁగెడు • భూతములను
దశవిశిఖముల ర • థ్యములను సారథీ
నేనె వాసవియును • నెనక మెనఁగు

1 గ. దారుణవృత్తము. 2 శ దీతని కాతఁడ యతని నితఁడ • తగు.

తే నగ్గలిక గాడివంబుచ • క్రొక్కతిప్ర
కాళవహ్నిస్వరూపత • గలిగి విడుపు
తెఱపి గానంగరాకుండ • మెఱపియొప్పు
సాంద్రసాయకశతి నాక • సంబు గప్పె

168

తే. అర్జునుడు గవియించిన • యొప్ప మూడ
మంచుదళముగఁ గప్పిన • మారణాంశు
జాలముల వెన విరియించె • శాంతనవప
తంగుఁ డుద్దోతమానప్ర • తాపలీల.

169

క. అమరేంద్రతనయుఁ డుగ్రా
ప్రములు వడిం గురియ నడుమఁ • దరమిడి వానిం
దుమురుగఁ జేయుచు వచ్చెను
సమరోల్లాసంబు మెఱయ • శంతనసుతుఁడు.

170

క. అర్జునుడు దివ్యబాణ
స్ఫూర్తితదోశ్చక్తి దనకుఁ • జూపిన నతఁ డ
త్యూర్జితబలుఁ డై వియమో
పార్జితఘోరాప్రవితతిఁ • బ్రతిహతిఁ జేసెన్.

క. కవ్వడి యెమ్మెయి నేసిన
నవ్విధమున నాశతంబు • లన్నియు దొదొ
దవ్వులన నిలువరింపఁగ
వివ్వచ్చుడు గివిసి యేసె • విలు విలుగంగఁ.

172

మ తనకోదండము ఖండితం బగుడుఁ గ్రో • ధం బార మందాకినీ
తనయుం డప్పు సత్తా విలుంచనసము • ద్యత్కృసింహకృతిన్

1. కృష్ణుడు, జిష్ణుగణుడు విద్రువు, విద్రువు 2. గ. మూడు 3. చ. 'విలుంతున'

దను వొం దుద్దతలీల నెత్తికొని య • త్రుశేణీఁ బర్వించెన •
 రునుపైఁ దాకిరి చక్రరక్షకులు నా • రుప్త విధిగి ముట్టఁజూపఁతిగా •
 చ • విజయుఁడు వారి నెల్ల నొక • వ్రేల్మిడిఁ ద్రుంచియు భీష్ముసాయక
 వ్రజము నడంచియన్ రథము • వాజాల నొంచియు నాజి కేళియం
 దజితవిలాసముల్ మెఱయ • నప్పుడు విస్మయ మందు చుండెఁ గుం
 భజముఖయోధవీరతతి • ప్రస్తుత సేసిరి సిద్ధభేచరుల్. 174

క. కొందొకయెడఁ గని శాంతన

పుండాభండలతనూభ • పునిదామూఁ పు
 ద్దండభుజబలము మేఱయఁ బ్ర
 చండాస్త్రక్షతము సేసె • సరభనవృత్తిగా •

చ. కినుక మనంబునం గదిరి • క్రీడి పితామహువిల్లు వ్రేల్మిడిం
 దునిమి నితాంతగాఢరయ • దోర్విభవంబున నొందువిల్లు గై
 కొనియెడునందుసఁజా నినిచెఁ • గ్రూరశరంబు లురంబునందు గ్ర
 క్కున నతఁ దొల్లఁ బోయి రథ • కూబర మూతగ నిల్పె సోలుచున్.

క. కనుఁగొని సూతుం డరదముఁ

గొనిపోయెం దలఁగ నపుడు • కుంతీతనయుం
 దనిఁ దనివి ననక గుంపులు
 గొని యున్నెడ లరసెఁగలయఁ • గురుసైన్యమునగా •

వ. ఇట్లతై తి చూచి గాండీవంబు దొడవ గుణంబు సారించి కవదొనలు
 బిగియించి.

క. అచార్యసూర్యతనయకృ

పాచార్యప్రభృతిరథికు • లందఱు మ్రొదై

చూచుచు నుండఁగ నద్దెస

కేచి భుజాబలము మెఱయ • నింద్రజాల దరిగెన్.

179

వ అప్పు డశ్వత్థామ కర్ణున కి ట్లనియె.

180

అ. వీఁడె వచ్చుచున్న • వాఁడు పార్థుఁడు మన

మేమి సేయువార • మీవు దక్క

నొరులు నిలువరింప • నోపెడువారు లే

1 రోట లేక తాఁకి • యోర్వవలయు.

క. అని తనునుల్లస మాటకుఁ

గినిసి యినతనూజుఁ డేను • గ్రీడి నిచట మా

ర్కొన్నవీకఁ గన్నులారం

గనుఁగొనుమీ నిలిచి యనుచుఁ • గవిపెం బెలుచన్.

క దొరలును సుభటులుఁ గర్ణుని

యరదమునకు మున్న పొదివి • రర్జును నచటం

గరి 2 సొచ్చుతుంగమడువున

పరుసున మొన చాపకట్టు • వడియె నతనిచేన్.

తే. ఇవ్విధంబునఁ బోరెడు • నింద్రతనయు

నుక్కులావును నంతంత • కెక్కుడయ్యె

3 నలసి మేనులు దూలాడ • నిలిచి రంత

నంత వయోధముఖ్యులా • హవము దక్కి.

184

వ. అట్టియెడ నుత్తరుండు వరున కి ట్లనియె.

1 రో'రలేక' అని పెక్కు ప్రతులు. 2 గ సొచ్చినతుంగమడువు,
పరుసున. 3. సొలసి... దూఁగాడ.

చ. ఉడుకువ లేనికయ్యమున • కోర్వఁగ వచ్చునె నాకు డప్పి వు
 టైదు నొకమాటు నాగ్రహము • డింపవు నీవును జక్కు సేసి ప
 చ్చడి గలపంగ వెండియును • జండితనంబున వచ్చి వచ్చి పో
 రెడు మొనలింకఁ జాల నొన • రింప భవద్రథసూతకృత్యము॥. 186

వ. అనిన విని కవ్వడివప్పుచు నేనుగలుగ నీకునోహటింపనేల యంతియ
 వలసినం దురంగంబులఁ దోడు గడపెద నించుకసెరించి నిలువవలయు
 నెల్లపనులును జక్కవయ్యె రా జొక్కరుండు చొంత యాతం డభి
 మాని మనలం గని సరకుగొనండిప్పు డున్నచందంబు మనతోడం దల
 పడం గడంగుట దోచుచున్నయది తమ్ములు నా పృథ్వుతులు నిరు
 గెలంకుల నగ్గలికమెఱపి డగ్గటియున్నవారని కౌరవేశ్వరునిగట్టిమోహ
 రంబు సూపి యతనిం బురికొల్పి యద్దిక్కు దేరువోవ నిమ్మనుటయు
 నతండును దలకొనియట్ల చేయనడరి యెడ నెడనడ్డపడుకురువీరులం
 జిటునగవు ²గెడనిగుడ మెఱుంగువాలమ్ములఁ దొలంగ జడియుచుం
 గదిసివ నమ్మేదిసీవల్లభుండు.

—• అరునుఁడు దుర్యోధనునితో యుద్ధంబు సేయుట •—

క. పులి గోల వేసిన ట్టి
 టలపురయంబునఁ గడంగు • టయుఁ దద్వక్ష
 స్థలమునఁ గిరీటి రెం డ
 మ్ముల నాటఁగ నేసె బొమలు • ముడివడుచుండ॥.

క. క్షతములఁ బెల్లు దొరఁగుతో
 తీతధారలు మదముగా ³వి • నిర్గళకరియా

1 క. గన్నుం, 2 'నెడ' అని పెక్కు ప్రతుల లేదు.

3 క. వినిర్గత. అ. వినిద్రకరీంద్రాకృతి.

కృతిఁ గవిసి యతం దేసెను

శతమఖసుతుఫాలతలము • శాతశరమునఁ,

189

తే. ౧. ర కథారయు వెడలంగ • రశ్మి వెలుఁగఁ

బొలుచుబాలార్కు చాడ్చునఁ • జెలుపు మిగిలి

ఫలునుండు వ్రతాపసం • భరితమూర్తి

యగుచు శరకిరణంబులు • నిగుడఁ జేసె.

190

శా. వానిం దీవ్రశరంబులం దునిమి గ • ర్వంబెక్కి నానాప్రసం

తానంబుల్ గురిసెన్ సుయోధనుఁడు దు • ర్దాంశాకృతిన్ గోత్రభి

త్పూనుండుం బటుసాయకోత్కరమునం • జూపెన్ భుజాబోప.మి

ప్లేనుం గేనుఁగుఁ దాఁకునట్లు సమరం • బేపారఁగ నయ్యెడఁ.

తే. హ స్తిపురిఁ బేరు గల్గెమద • హ స్తి నెక్కి

శ్రాణుకావలిరథములు • గవియుదేర

నత్రగజముపైఁ బర్జన్యుఁ • దనఁగ వంప

వావ పరఁగ వికడుండు • వచ్చి తాతె.

ఉ. నీక నెదిర్చి యిట్లు కురు • వీరులకుం బ్రమదం బొనర్చుచుం

దాకినఁ గ్రోధవేగసము • దగ్రత నెట్టనిచొడ్కిఁ జూచి పే

రాకలితోడ నున్నజము • నాకృతి భీషణరేఖ యొప్పుఁగా

ప్రేకనినారసంబు దొడి • క్రీడి కరిన్ దృఢముష్టి నేసినఁ.

191

ఆ. ఫాలకుంభసంధిఁ • బడి వాలమునదెస

మచ్చిపోవుటయును • మర్వి యద్రువఁ

గూలె నగ్గజంబు • గులికచండాహతిఁ

బిడుమహానగంబు • భంగి దోఁప.

క. అరుణమణిమాళికావి

స్ఫురణంబున దంతితనువు • సూడఁగ నొప్పె

ధరణిఁ బడియున్న బహుముఖ

పరిగతదావాగ్నిఁ బొల్చు • పర్వతముక్రియ.

వ. ఇవ్విధంబున నేనుంగు పీనుం గైన వికర్ణుండు వెఱచఱచి పఱచి వివిం
శతిరథంబెక్కి నాలోనన యట్టినారాచంబున రారాజునురంబు నో నాట
నేసినఁ గరిండుండు పడుటయు నరేండుండు నొచ్చుటయుం గని
ఱిచ్చవడురథికుల వివ్వచ్చుం డనర్గళప్రసారంబగుమార్గజాసారంబున
ముంచిన వెగడుపడి విఱిగి పాఱి రి త్రైఱంగునఁ దనచుట్టును బయల్తె న
వయ్యురగ కేతనుండును మరలె విట్లు దొరయును విఱిగి కలను వాసి
కొల్పద్రోసిపోవుటయు నతిరథమహారథు లెల్లం జెల్లాచెద రగుటయుం
జూచినై న్యంబు బున్నవి యున్నచోటన తెరలి కనుకని॥ బలవం
దొడంగిన,

తే. యాథపతికోడిదంతిన • ముత్కరంబు

వెనుకఁ దగిలెడుసింగంబు • విధము దోఁప

నార్పునాదంబుగా నరుఁ • డంటఁ దాఁకె

రాజుఁ దారును బాఱెడు • రథికవరుల.

క. వెనుకొని కర్ణుని పెడతల

యును దుశ్శాసనునివీఁపు • నొక్కొక్కశరం

జన నేనె నప్పు డయ్యన

తనయుఁ డిట్లనియె నతిర • థశ్రేష్ఠుఁడతొన్.

ఆ. కూడి ముద్దఁ గ్రీడి • కురువంశమున కెల్ల

మూలకంద మీన్య • పాలుఁ డితని

నిచటఁ గాచికొనుట • యెల్లపౌరుషములుఁ

జేత నిలిచి లావు • సేయవలయు.

క. అన వినుచుఁ గురుపితామహుఁ

అర్జునుఁడ్రోణుఁడు ద్రోణపుత్రుఁ • డునుగృపుడును గ

ర్జునిమాట నరకు సేయక

చిమ్మ భుండఁగ దీనవృత్తి • జనపతి వలెకెన్.

200

ఈ. లోకంబుతోడివారుగ

మీళ్లు జనువయ్య మగఁటి • మికి గుఱి గాదే

నాకెడ రెనయెడం దగఁ

జేకొని యది మీరు చక్కఁ • జేయుట యరయన్.

వ. అనిన విని వారలు వెనుక యై యాశ్వాసవచనంబులు పలుకుచుం

బోవం బోవుచున్నయన్నరేండ్లు నెఱుంగెత్తిపిల్చి పార్థుఁడైట్లనియె.

—• అర్జునుఁడు దుర్యోధను నుపాలంబించుట •—

ఉ. క్షత్రియుఁ డోడునే తగగు • కౌరవరాజ్యయొకఁడ నేఁ బృథ

పుత్రులలోనఁ బిన్న నినుఁ • బోడికిఁ బిల్వఁగ మాని నాఁగ ని

ద్దాత్రిఁ బ్రసిద్ధికెక్కి బల • చర్పసమగ్రుఁడ వై ధనీవు నీ

మిత్రులుఁ గూడ నిట్లయిన • మెత్తురె వత్తురె కొల్వ భూభుజుల్.

సీ. ఏనుంగు వెక్కిరిపె • క్కేనుంగు లిరుగడ

రాఁ బురవీధులఁ • గ్రాలఁ గలదె

మణిమయం బైనభూ • షణజాలముల నొప్పి

యొద్దోంగంబున • నుండఁ గలదె

కర్పూరచందన • కసూరికాదుల

నింపు సొం పార భో • గింపఁ గలదె

యతిమనోహర లగు • చతురాంగనలతోడి

సంగతి వేడ్కలు • నటపఁ గలదె

తే. కయ్యముననోడ్చి పోయినఁ • గౌరవేంద్ర

వినుమునాబుద్ధిమరలి యీ • తనువువిడిచి

నుగతి వడయుము తొల్లింటి • చూట గలదె

జూద మిచ్చటనాడంగ • రాదుసుమ్ము.

204

వ. అని వెండియు.

205

క. నీయట్టివాఁడు నిస్సీ

పోయెడిదే యిట్లు వోకు • పోకు మనుడు భూ

నాయక్కుడు మరలి పటుకో

పాయ తతఁ ద్రొక్కఁబడ్డ • యహిగతిఁ గనిసెన్.

వ. ఇట్లు గవిసి రథంబులం గడచి కవ్వడికి దలపడియె భీష్మద్రోణాది

యోధవీరులు నొక్కుమ్మడి మగిడి యధిపతితోడన విగిడి క్రిడియర

దఁబుఁ బొదివిరి తక్కినబంబులు నంతకు మున్న కౌంతేయుడెన

మరలి చూచుచుం బాటు చువికింజేసి యేలినవాఁడటుముటయును దొరలు

దెగి తిరుగుటయుం గొని తెంపుసేసి కూడికొని రభసంబునర జాటుముట్టి

యతనిపైఁ గ్రందుకొన నడరె నివ్వధంబున వివిధవ్యాహంబు లగు
 బహుయోధయూధంబులుగురిసినయనేకౌత్రుశత్రుంబులు నానాప్రకారంబు
 అఁగుప్పఁగూరలుగాఁ దొరఁగినం బురిఁగినశౌర్యసంరంభంబునవిజృం
 భించి విజయుండాశ్చర్యధుర్యనిరతిశయరయభరితకరయుగళం డయి
 రథ్యసారథిస్వాంగంబులుగాచికొని తనతోడంబుట్టువులప్రతినలూహించి
 యొందుసేయనొల్లక సవరివారంబుగా ఛార్తరాష్ట్రుల భంగపెట్టందలంచి
 యుండ్ర దైవత్యంబును సత్యసంవాదనంబును నరాతి సైన్యదైన్య
 సంపాదనంబును నగుసమ్మోహనాత్రుంబుఁ బ్రయోగించిన. 207

అ. ఆయుధములు విడిచి • యుగముల్ సోలంగఁ

దలలు మెడలుఁజక్క • నిలువ కొటగ

నెల్లవారు నెఱుక • లెడలిచొక్కెక్కిని

ద్రాతిశయము గూరి • నట్లు లైరి

వ. అప్పుడు పాండవోత్తముండుత్తరమాటలు దలంచి యుత్తరుం గనుం
 గొని.

సీ. ఇక్కురుసైన్యంబు • సొక్కు దక్కకమున్న

గ్రక్కునఁజనుము రా • రాజు ద్రోణ

తనయుండుఁ జుట్టిన • తలచుట్లు నల్లని

యవి సూతపుత్రుశి • రోంబరంబు

పచ్చనియది కుంభ • భవకృపాచార్యుల

యష్టిషములు వెల్ల • లుఱక నీవు

దె మ్మింతవట్టును • దేవనదీసూనుఁ

డియ్యత్రమునకు మా • తెఱుగుఁ గాన

అ. యతఁడు దెలిసియుండు • నాతనిదెస వోకు

మనిన మత్స్యరాజ • తనయుఁ డెలమి

దొలఁక నొగలఁ బగ్గ • ములు గట్టి చవి వాని

నెల్లఁ దెచ్చియరద • మెక్కుటయును.

వ. ఈ రథబృందంబులయిఱకటంబు వెడలి నిలుత మని కదలివం గిరీటిం
దాకి గురుపితామహుండు శరవర్షంబులు గురిసిన.

క. ఆతనిరథ్యంబులఁ ద

త్పూతుని నొప్పించి సాంద్ర • సునిశితబాణ

వ్రాతంబు మేన నించిప్ప

తాతనయుఁడు నిలిపి వెడలె • దర్పజ్వలుఁడై.

వ. ఇవ్విధంబున నరదంబులయిఱకడంబు గడచి యెడ గలుగ నిలిచి
రాహునిగ్రహణిరాసభాసురం దగుభానుండునుంబోలెవెలుంగుచున్నంత
బలంబులు దెలిసిన.

అ. కౌరవేశ్వరుండు • గను విచ్చి దిక్కులు

గలయఁ జూచి పార్థుఁ • గాంచి కడఁగి

యడరఁజూచుటయును • నమరవదీసూనుఁ

దతవి కిట్టు లనియె • నల్లనగుచు.

క. ఇంత యెఱుంగవు పై న్యము

లింతవడిం దలలు చీర • లెఱుగక మోహ

క్రౌంతంబు లయ్యెఁ బని దెగుఁ

గొంతేయుఁడు సొరఁడుగాని • క్రౌర్యంబునకు॥

క. మెడ యొలుగఁ జేతికై దువు

వడ నిను నీ వెలుంగ కున్న • భంగి గనియుఁ గ

వ్వడి యూర కుండు నటె చె

ప్పెడుకొలఁదియె వానికరుణ • పెంపు కుమారా.

వ. అతఁడు మన ప్రాణంబులపై రానొల్లక నిలిచిన మన మింతట నిలు
చుట కార్యంబు.

ఉ. మోహనబాణపాతమున • ముదలచీర లెలుంగ కున్న యీ
బాహుబలంబుతోఁ గడఁగి • పార్థునిఁ దాకెడుబుద్ధి గ్రమ్మఱ
సాహసవృత్తిజేసి యవి • చారతఁ బోయితిమేని వాడు పూ
ర్ణాహుతి సేయఁదే మనల • నందఱ నొక్కట మార్గజాగ్నికి

వ. కావున.

క. మనదేశమునకుఁ బోదము

మన మల్లన తెరువు పట్టి • మత్స్యవిభువిగో

ధనముఁ గొవి యతఁడు ప్రీతిం

జనుఁగా కలు మనకు నంత • చల మేమిటికి

—• దుర్యోధనుఁడు పరాజితుం డై మరలి తనపురంబునకుఁ బోవుట

వ. అని చెప్పినపితామహుహితవచనంబు లాకర్ణించి సంగ్రామాతికామీ
యుం గోపాబోపఘూర్ణమానమానసుండు శకునమ్మావభేక్యతురీడు ని
ట్టూర్పు నిగిడించి యుద్రదేకంబు దక్కి నిలిచెం దక్కిటివారలు సూరితం
బగు నర్జునానలంబు వాలోకించి తార్తరప్రసృరక్షణతాత్పర్యంబున
శౌర్యంబు సాలించి భీష్ము వాక్యప్రకాశంబు సేసి రిట్లందఱు ముందర

దమవచ్చినవంకన తిరిగి యరుగుచున్నం గని కిరీటి శంఖరవజ్యానాదం
బులు సెలంగఁ గొందొకదప్పు వెన్నడిం దఱిమి బిరుదులతోడి గొడు
గులు షడియాలంబులతోడిసిదంబులును వై పించుకొని తృప్తిబొంది
మృతలువాడై యెల్లవారును వినం బెద్దయెలుంగునం బోయివచ్చెదనని
చెప్ప గాంగేయద్రోణకృపాచార్యులకుఁ బ్రణామబాణంబు లేసి వారి
వీడ్కొనినవాడై మిట్టకోలల రారాజుమకుటంబుమణులు దులిచి యత
నికిం జెప్పినవాడై యఖర్వబాహగర్వనిర్వహణంబుమెఱయ నప్పుడు
మధ్యందినమార్తాండప్రచండుం డగుచుండఁ గౌరవవీరు లతనిం దేఱి
చూడనుంజాలక చని రతండును జూపటం దోలి నిలిచిన మదపుతే
నుంగుచందంబున నిలిచి వీరాటతనయున కిట్లనియె.

ఆ. పసులు మరలెశత్రు • బలములా పీనుంగు

పెంబ లయ్యె రాజుఁ • బెద్దదొరలుఁ

జీర లొలువఁబడిరి • సి గ్గఱి బిరుదులు

వైచి రింక మగుడ • వలదె మనకు.

క. హయముల మరల్పు మీత

ల్లియు బంధులు నెడలు సంచ • తింప గుమరు గ

ట్టి యెదురుసూతురు వారికిఁ

క్షయముగ శీఘ్రమ్మునం బు • రికిఁ బోవలయున్.

వ. అనిశ నతండు రథంబు మగిడించినం జని చని

త్రేతాల్లు తక్కువవారలు • శలయఁ జెదరి

వెనుక్కఱిదిపోవునెడఁదన్నుఁ • గల్గెత్తయమునఁ

1 క. 'మదము నేమంగు' అనియె యన్నిప్రతులఁ జూపఁబడి.

బ్రాణదానంబు వేడినఁ • బార్థుడభయ
హస్తమిచ్చుచు దయపెను • పారఁబలుకు.

వ. ఇట్లు నానావిధదీనదశాదందహ్యమాను లగుకృపణులం దనకృపామృతం
బునం దడిపినం దేటివారు దీవించుచుం బ్రణమిల్లుచుం బొగడుచుం
బోవుచుండ ధనంజయుండు భూమింజయుం జూచి.

అ. కురుబలంబు గెలిచి • గోవుల గ్రమ్మఱ
దెచ్చుపెల్ల నీయు • దీర్ఘ బాహు
బలమకాఁగ నీవు • పలుకుము వెలిఁబుచ్చు
టుడుగు మధిపుపాల • నొండుదెఱఁగు.

క. అనవుడు నీదేసినయీ
పని వాచేఁ గాక యునికి • పతి యెఱుఁగఁటొకో
జనులు నిజము సేయుదురే
నిను నెఱిఁగింపకయ చెప్ప • నేర్తునె పొసఁగఁ.

వ. అని యుత్తరుండు మఱియును.

క. నీ వలచినయప్పుడ ధా
త్రీవల్లభుఁ డెఱుగునట్టి • తెఱఁగు నడపెదఁ
దెవేంద్రపుత్ర యే ననఁ
గ్గా₂ వేటొకపేరుగలదె • కార్యము నడపఁ.

వ. అనువచనంబు లియ్యకొనుచుం జని శమీవృక్షసమీపంబున నిల్చి గాండీ
వాదిసాధనంబులు పూర్వప్రకారంబున నిక్షేపింపనియోగించి కపిధ్వజ
దేవదత్తకిరీటాది దివ్యపరికరంబుల సవినయంబుగాఁ బ్రార్థించి యంత

ర్థానంబు సేయించి యెప్పటి సింహావతాక రథంబున బధింపం బనిచి
 విరాటతనయుండు నిజాయుధంబులు గైకొని రథికుం డయి పచ్చున
 నట్లుగాఁ జేసి తొంటిచందంబునం దలచీర యలవరించుకొని సారథి
 యై సవ్యసాచి నొగ లెక్కె నట్టిసమయంబునఁ బురందరాది బృంధార
 కులును దేవమునిసిద్ధగంధర్వాదులును బాండుప్రముఖరాజలోకంబును
 నాశ్చర్యహర్షాయ త్తచిత్తు లయి సమరవిషయంబు లయినమాట లాడుచు
 నిజనివాసంబుల కరిగి రిట నరుండు ను తరు నాలోకించి నీవిజయంబు
 పురంబున ఘోషింప గోపాలురం బుచ్చు మనిన నతం డది దెలుం
 గుగాఁ గైకొనియట్లచేయ నిట్లు నిగూఢంబుగాఁ బట్టణంబునకుం జను
 చుండవంతకు మున్న మత్యమహీవల్లభుం డాహవజయదర్శితవాహినీ
 పరివృతుం డై నగరంబు సొత్తెంచి.

231

తే. మందిరాభ్యంతరమున కా • వందలీలఁ

బాండుపుత్రులుఁ దక్కటి • బంధుజనులు

దానుఁ జని విప్రులును వని • తాజనంబు

సేవ లొలుక సింహాసనా • సీనుఁ డయ్యె.

232

వ. ఇవ్విధంబునం దనవిజయంబు గొనియాడ వచ్చినవారినెల్ల నభినందించి
 యుత్తరుం దెచ్చట నున్నవాఁ డని యడిగి వారలవలనం గురునాథుండు
 భీష్మద్రోణకర్ణకృపాశ్వత్థామాదియోధవీరులు బెరసినబలంబులతోడనడచి
 యుత్తరంబునఁ బసులంబట్టిన నతండు బృహన్నల సారథింగాఁగైకొని
 యొక్కరుండ కుయివోవుటవిని విషాదవేదనాదోదూయమానమానసుం
 డగుచు మంత్రులమొగంబు సూచి యిట్లనియె.

-విరాటఁ డుత్తరుఁడు కురుసైన్యంబు గెలువఁ బోవుట విని చింతించుట-

చ. అసమున మీఁ దెఱుంగక మ • హాగ్రహవృత్తిఁ గడంగి చెచ్చెరం
బసులకుఁ గూయిగాఁ జనియెఁ • బాపఁడు కౌరవసేన యేడ యొం
టి ననుట యేడ నా కిది గ • డిందివిచారము వుట్టె సైన్యముల్
వెనఁ జని తోడు గావలయు • వేగమ పంపుఁడు సాలునట్లుగఁ. 234

చ. అనుటయుఁ గంకుఁ డిట్లనియె • నక్కడ వచ్చి సుశర్మ యోడఁ గా
వున నిట వీరికిఁ జయ మ • వుకా వెఱ పేటికి నీకు నుత్తరుం
తని నొకరుండు నాకుము బృ • హన్నల సారథిగాన గెల్పు న
య్యనిమిషకోటి నైన నతఁ • డద్భుతవిక్రమజృంభణంబునఁ.

చ. అన వినుచుం గలంగుహృద • యంబునఁ దాపము నివ్వటిల్ల వి
ట్లను మఱియుఁ విరాటుఁడు ర • జావతియందుఁ ద్రిగ రసేనచే
ననయము నొచ్చినట్టి జను • లందఱుఁ దక్కఁగ నేటుఁ బోటుఁ దా
కని పునయోధకోటి చనఁ • గా వలయుఁ బలుమై రయంబునఁ.

క. చని యక్కుమారుఁ డే మ

య్యెనొ యత్తెఱఁగెఱిగి మనకు • నెయిదించుట పు

ట్టినకార్యమునకుఁ దగియెడు

పని యట విధి గెలువ వసమె • బ్రహ్మకునైనఁ.

237

వ. అనుచు నుత్తఃపడునయ్యవసరంబున నుత్తరుండు పుత్తెంచిన గోపా
లురు పఱతెంచి యతనిం గాంచి. 238

1 'డనాకుము' అని నాల్గు ప్రతులపాఠము. 2' అ. నాఁబెఁబోటు.

3 క. బలుపై, గ. బలమై. 4 జ. నగునె.

చ. కురుబలమున్ జయించి మన • గోవుల నెల్లను గ్రమ్మఱించి యు
త్తరుఁ డిదె తాను సూతుఁడు ను • దగ్రత వచ్చుచు నున్నవాఁడు త
త్తురగరథధ్వజాలి నొక • త్రుప్పుడు రాలదు మమ్ముఁ దిల్చి వే
పురి నెఱిఁగింపుఁడన్న నృప • పుంగవ వచ్చితి మేము నావుడున్.

తే. అంతరంగంబు నిండి రెం • డలువులందు
వెడలునఱతోషపూరంబు • విధము దోఁవఁ
గన్నుఁగవ సమ్మదాశ్రులు • గడలుకొనుచు
గండపులకాంకురములతోఁ • గ్రమ్ముదేర.

240

క. ఏమేమీ యని గోప

స్తోమముఁ బలుమాలు నడుగు • చుకా మెయి వొదలన్
భూమీకుఁ డపుడు మంత్రుల
మోములు గనుఁగొని సగర్వ • మున నిట్లనియెన్.

శా. వీటన్ వీధుల నెల్ల నేనుఁగులపై • విస్ఫారమంటాధ్వనిం
జాటం బంపుఁడు పేర్మి నుత్తరుజయా • శ్చర్యంబుఁ బుణ్యాంగనా
కోటిం బుచ్చుఁ డెదుర్కొనంగ మహిత • క్షోణీసుర వ్రాతమున్
మోచన్యందనవారణవ్రతతులం గూడన్ సతూర్యంబుగన్.

242

క. ఉత్తమ కన్యాజనములు

నుత్తరయును గంధమాల్య • యుక్తముగఁ గుమా
రోత్తము నెదుర్కొనం దగు
వత్తెఱఁగున సంఘటింపుఁ • డభిరామముగాన్.

243

వ. అని నియోగించి గోపాయరకుం గట్ట నిప్పించి కంకు నాలోకించి నెత్తం
బొకపలుక యాడుదమే యని యుబ్బుమైమాటగాఁ బలికిన నతండు

నీవు సుమాళంబున నున్నవాడవు నేడు నీతోడ నాడి జయింప రాదు
వెఱతు ననిన విరాటుండు నగుచుఁ దత్ప్రదేశంబున మెలంగు పైరం
ద్రం గనుంగొని సారెలా దెమ్మని పనిచి పలుక ముందటికిఁ దిగిచి
కొనుచు నిందు రమ్మనవుడుఁ బాండవాగ్రజుండు జూదంబాడుట యెంత
లెస్స యనుచుం జేరి యాడం దొడంగునప్పుడు మఱియు నిట్లనియె.

అ. జూద మాడి ధర్మ • సూనుండు రాజ్యంబు
ననుజులను బ్రయాంగ • నను బణంబు
గాఁగ నొడ్డియాడి • కాటియఁ బడఁడె య
ట్లగుట ధీనితోడి • యర్థి గీడు.

245

వ. అని పలికి యాడుచుండు సమయంబున.

మ. నరనాథుండు ప్రమోదనంపదుదీతో • స్నాదంబుమై నిట్లనుం
గురుసైన్యంబుల ముట్టి గెల్చి యెలమిన్ • గోవర్గముం దెచ్చె ను
త్తరుబాహుబలరశ్యేసారము లాదా • తంబుల్ గదే యెందు నె
వ్వరు నెక్కాలము నిట్లు సేసిరె కులై • శ్వర్యం బవార్యంబుగన్.

వ. అనిన విని కంకుం డతని కిట్లనియె.

చ. కురుపతిభీష్మకర్ణకృప • కుంభజముఖ్యమహోగ్రయోధవి
స్ఫురణము నోర్వఁ జాలి రణ • భూమి భుజాబల ముల్లసిల్ల మ
త్తరుడ జయించెనేని వసు • ధావరయింతటికంటె నింక న
చ్చెరువును గల్గనే ధరఁ • బ్రసిద్ధికి నెక్కఁడె యాతఁ దొక్కఁడున్.

తే. అనినఁ గటకటఁబడి యిట్లు • లాడు తెల్ల
నతనివిజయము సందియ • మనుటగాదె

యింతవట్టును సైరించి • తీవు గాన
యింక నీమాట లుడుగుము • కంకభట్ట.

వ. అనుచు విరాటుండు గటంబు లదరఁ గన్నులఁ గెంపు గదురఁ బలుక
చప్పు డగ్గలంబుగా నాడుచున్న సరకుసేయక యుధిష్ఠిరుండు వెండియు
నిట్లనియె. 251

చ. కురుబల మేల దైత్యసుర • కోటులు వచ్చిన గెల్వ రాదె యు
తరునకు నాబృహన్నల ర • ధంబుపయిం బరవాహినీభయం
కరభుజసారమున్ మెఱయఁ • గాఁ దటి గాంచితి నంచు విక్రమో
ద్ధరగతి నాజికేలినిర • తుండయి దుర్ధమలీల నుండఁగఁ. 252

వ. అనిన విని సక్రోధహస్తోల్లాసనికృతాననుం దై మత్స్యమహీనాదుండు.

ఉ. వింతలు సాల నీవలన • వింటిమి గావి ధరిత్రి నెందు నే
మింతకు మున్ను సారథుల • నెవ్వరిఁ జూడమె వైరివీరదు
ర్దంతభుజావలాస మల • రం దెగి పోదుల నత్రకత్రవి
క్రొంతిఁ గడంగువారి నని • కన్నుల నిప్పులు రాలుచుండఁగఁ. 254

క. నాకొడుకుపోటుమాటలు
నీ కేటికిఁ బొనఁగ నాడ • నేరవు మౌఠ్యో
ద్రేకములఁ బలుకుచుండుట
మాకు నహింసంగరాదు • మానుము విప్రాః. 255

క. అనినం జలమునఁ గుంతి
తనయాగ్రజాఁ డిట్టు లనియె • దరహాసం బా
ననమున ముసుఁగువడఁగ న
జననాయకుతోడ నిట్ల • శంకితభంగిన్. 256

ఉ. ఆహవకేశి వేడుక బృ • హన్నలచి త్తమునం దెలిర్చినన్
సాహసవృత్తి ను తరుని • సారథిగాఁ గొనిపోయి కౌరవ
వ్యూహము నోర్చి నీపసుల • నొక్కఁడుఁ దక్కక యుండ సత్వరో
త్సాహతఁ దెచ్చెఁ గా వలయుఁ • దప్పదు నాపలు కట్ల చూడుమీ.

క. అని యంతట నిలువక య

మ్మనుజేశ్వరుమొగముఁ జూచి • మఱియును నతఁ డి

ట్లనుఁ బురములోనఁజాటం

బనుపు బృహన్నల జయంబు • భవ్యవిచారా.

258

—• విరాటుండు కలకుని సారె గొని వ్రేయుట •—

ఆ. అనిన రౌద్రరసము • మనమున నడరంగఁ

బడగ యెత్తునురగ • పాలురేఖ

నెనయుచేతిసారె • గొనివ్రేసెఁ బత్తి పేడి

గడన యుడుగు మన్న • నుడుగ వనుచు

259

వ, ఇవ్విధంబున వ్రేటువడి యజాతశత్రుం డలుక గదురనిహృదయంబు
బాంచాలిదెసం జూడ్కి మలఁగ నూర కుడె నన్నారీరత్నంబును
రయంబునం జేరి వ్రేటుగంటిం దొరఁగురుధిరంబుఁ దన యుత్తరీయం
బున మెత్తన యొత్తి యచ్చేరువ నున్నకనకకలశజలంబులం గరత
లంబు దడిపికొని తుడుచునప్పుడు మత్స్యమహీవల్లభుం డీశోణితంబు
పై చీరం బట్టుటకు గతం జేమి యని తన్నడిగిన నతని కిట్లనియె.

1. క. దలిర్చినన్.

2. క. పాలరేఖ.

3. యన్న, గళను నుడుగు, నుడుగఁ దనుచు.

తే. విమలవంశంబునను బుణ్య • వృత్తమునను
వటలునీతనిర క్తంబు • వసుమతీశ
ధరణీపై నెన్నిబిందువుల్ • దొరగె నన్ని
వర్షములు గలు నిందనా • వర్షభయము.

వ అని చెప్పి యుత్తమద్విజలోహతపాతం బెట్లునుం గీడు గావున నీకు
నొకహాని పుట్టుటకుఁ జాలక యిబ్బంగిం జేసితి నని వెండియుఁ గొం
దొక కీలాంబుదొరఁగం దొరఁగం దుడుచు చుండె నంతనట యుత్తరు
నెదుర్కొనం బోయి,

262

క. మంగళతూర్యరవములు నె
లంగగ మౌక్తికవిమిశ్ర • లలితాక్షతవృ
ష్టిం గురిసేరి విప్రులుఁ బు
ణ్యాంగనలును భద్రవాక్చ • యంబులతోడఁ.

263

ఉ. అత్తఱిఁ గన్యకాజనన • హాసము దానును జేరి వేడ్కమై
నుత్తర చందనార్ద్రకుసు • మోత్కరమున్ నవరత్ననంచయో
దాత్తసువర్ణపుష్పములు • దందడిఁ జల్లెఁ గిరీటీమీఁద న
య్యుత్తరుపైఁ బ్రమోదకల • నోత్కటసంభ్రమసంభృతంబుగఁ.

ఉ. తక్కటివారలుం గవి ము • దం బల రారఁగఁ గొఁగిలించుచుఁ
మ్రొక్కుచు నాదటం దనదు • మోముపయిం దనివోనిచూడ్కులం
గ్రిక్కిఱియించుచుం బొదివి • గెల్పు నుతింపఁగ రాజపుత్రుఁ డ
య్యొక్కుడుమాట కోరువక • యిట్లును నర్హజనంబుతోఁ దగన్.

1 జ. వర్షములగు ననావృష్టి • వలనిభయము.

2 గ. యొక్కువమాట.

చ కురుబలముఁ జయించుటయు • గోవులఁ దెచ్చుటయున్ బృహస్పలా
 స్ఫురితభుజాబలంబునన • చూపె నిజం బిది నాక యేల యె
 వ్వరికిని నెవ్వరిం గెలువ • వచ్చున యిట్టిసహాయసంపదం
 బొరయక యున్నమీ కెఱుఁగఁ • బోలునె నాబ్రదు కెట్టిభంగియో. 266

వ. అని సారథ్యప్రశంసాప్రకారంబుగా నక్కుహారుం డత్యుపచారపచనం
 బుల చందంబున సంక్రందనందను నుతించుచు జనుదెంచి రాజమందిర
 ద్వారంబుఁ జేరునవసరంబునఁ బ్రతిహారి ససంభ్రమగతిం జని భూవ
 ల్లభునకుం బ్రణమిల్లి భూమింజయప్రవేశంబుతెఱంగు విన్నవించిన నా
 రథికసారథులం జూచువేడ్క మనంబు వేగిరపెచ్చెడు నయ్యిరువుర
 వియ్యెడకుం బయ్యవఁ దోడితెమ్మనువిభుని పలుకులా విని ధర్మతన
 యుండు పణిహరితో ని ట్లనియె. 267

క. ఇన్నెత్తురు గనుగొనిన బృ

హన్నల కోపించువన్ను • నతిభక్తిమెయిన్

మన్నించుఁ గాన రాజుల

దన్నువిచారింప కేమి • ధర్మ దలఁచునో. 268

వ. ఇది తెన్నగాఁ దుడుచునంతకుఁదదీయప్రవేశం బించుకవడి వారిం
 పుము పదంపడి రానిత్తు గాని యంతకు నుత్తరుం దొక్కరుండు
 వచ్చునట్లుగాఁ జేయుము.

క. అనితెప్పి హర్షసంభ్రమ

ముహ నజ్జననాయకుండు • మునుఁగుట నదియే

1 క ఖ. నెవ్విధిం గెలువవచ్చునె....బొరయఁగఁ గన్న, గమ. గెల్వ
 వచ్చునచెవారక....బొరయఁగఁ గన్న, 2 క. ధర్మ,

మని యడుగఁ దలంపమిదన

కను వైకార్యము ఘటించి • యతనిం బుచ్చెన్.

270

చ. అతఁడును బార్థు నిల్పి విస • యంబున నుత్తరుఁ దోడితెచ్చినం
బితృచరణాంబుజంబుఅకుఁ • బ్రీతిమెయిల్ల బ్రణమిల్లె నాతఁడా
పతియునుఁ జిక్కఁ జేర్చె గరు • పాతెడు మేనును హర్షబాష్పసం
ప్లుత మగునాననంబు నయి • పుత్రునిఁ బెద్దయుఁ బ్రొద్దు గొఁగిటఁ.

వ. ఇవ్విధంబున నాలింగింతుం డయి భూమింజయుండు పునఃపునఃప్రణా
మంబు సేసి కంకునిం గనుంగొని సగౌరవంబుగా వమన్కరించి
మొగంబు గంటి సూచి యిదియేమి యని యడిగిన.

272

క. ఏనీవిజయము వొగడఁగఁ

దానప్పుడు పేడిఁ బొగడె • దానం గోపం

బూనిన నైరింపక నా

చే నడిచితి సారె గొని వి • శృంఖలవృత్తిఁ.

273

క. అని పతి పలికిన విని నె

మృనమున భయనంభ్రమములు • మల్లడిగొన న

మృనుజేంద్రవందనుం డి

ట్లను నత్యాదరము మెఱయి • నాతనితోడన్.

274

తే. తప్పు సేసితి రిట్టులు • దగునెవీర

లేమిగతిఁ బల్కినను నది • యెల్ల మనము

గై గొనవలయుఁగాకిట్లు • గాదు గూడ

దని నిషేధించువొప్పునె • మనుజునాథ.

వ. అని మఱియును.

క. సవినయముగఁ బ్రార్థింపుఁడు

పవిత్రచారితులై న • పరమద్విజు లి

ట్లపమతులై కోపించిన

నవనీకుల కేల కల్లు • నాయువు సిరియున్.

277

వ. అనిన విని యమ్మాటలు పాటిగాఁ బట్టి విరాటుండు భయభక్తియుక్తం
బుగావేడికొనినం బాండవాగ్రజుండు నగుచు నాకు నలుక యొక్కడిది
యితండును గీడుతెరువువాఁడు గాఁ డిది యొకప్రొద్దు¹ కీడున నయ్యెం
గావి యని తాను రాజుదెసఁ బ్రసన్నుం డగుట దెలియునట్లుగా నుత్తరు
తోడం బలికిన నమ్మహివల్లభుండునంతసిల్లి తదవసరంబునఁ బ్రవేశించి
కాంచిన యాబృహన్నల నాదరించి నిటనందను నాలోకించి యిట్లనియె.

—, విరాటుఁ డుత్తరుని సమరప్రకారం బడుగుట. —

ఉ. ద్రోణుఁడు భీష్ముఁడుం గృపుఁడు • ద్రోణసుతుండును గర్జుఁడుం బశు
త్రాణ పరాయణత్వమున • దర్పనముజ్జ్వలభంగి నుల్లస
ద్బాణవరంపరల్ గురియఁ • బర్తిపుఁడు² వెను దన్ని చూడు న
క్షీణజవంబునం గవియు • సేనకు మార్కొన నగ్గలించితే. 278

ఉ. బాసట లేదు క్రొవ్వడర • బంటుతనంబునఁ దాకితేనియుం
బ్బాసినచోట వాయుఁ బెట • పట్టులవీరు అదగ్రవృత్తిమై
మూసికొనంగ వత్తు రొక • మోహర² మమ్ముల మ్రగ్గెనేని నా
సాసల నొక్కరుండ యను • నాగ్రహవృత్తి బలంబు పైఁబడున్.

అ ఒకఁడు పరశురాము • నోర్చిచవాడొక్క
రుండు ధనువునకు గు • రుండు దాన

హరువరమునఁ బుట్టి • యక్షిణబలవిక్ర
మముల నొక్కఁ డొప్పు • మాటు లేక.

281

ఉ. తక్కటివారలును సుతల • దైత్యుల నైనను తోర గెల్వవా
రక్కురుసేన మేటిమగ • లా ధృతరాష్ట్రతనూజు లాజి నొ
క్కొక్కఁడ ధాత్రి యంతయును • నోర్వఁగఁ జాలుదు దట్టివారి నీ
వెక్కటి దాకి నొవ్వకయు • నెమ్మొయి గెల్చితి నాకుఁ జెప్పుమా.

ఉ. గోవుల నెట్టు లాఁగితి వ • కుంతితవిక్రముఁ దైన రాజరా
జేవిధి మానభంగమున • కెల్లను నోర్చి పలాయమానుఁ దై
నీవిజయంబు సైఁచి ఘన • నిందకు నియ్యకొనంగఁ జాలెఁ బ
త్రా వెఱఁ గయ్యెడున్ రణవి • ధం బఖిలంబు నెఱుంగఁ జెప్పుమా.

చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లనియె • నక్కురుసేనల నేను గెల్వ గో
ధనమును నే మరల్చి మన • దై వబలంబునఁజేసి దేవసం
జనితుఁడు నాఁగ న్నర్హ మగు • చందమువాఁడు మహాత్ముఁ డొక్కఁడం
దని ననుఁ గాచెఁ గౌరవుల • నందఱు గెల్చె మరల్చె గోవులన్.

వ. అత్తెఱంగు వివరించి విన్నవించెద నవధరింపుము.

285

తే. ధూళిపెల్లుగ నెగయంగ • నేలగోడి
వడఁగఁ జనుమూఁక గని వడు • వడ వడంకి
పాటుదేరంగ నమ్మహా • భాగుఁ డప్పు
దోడ కోడకు మని నన్నుఁ • గూడవచ్చి.

286

వ. పట్టుకొని మగుడం గొనిపోయి రథంబుపై బెట్టిన నే నతనియాజ్ఞకు
మిగులకుండితి.

287

ఉ. కౌరవసేన గోగణముఁ • గైకొని పోవ నతండు ముట్టి యం
దారసి రాజుఁ గానక యు • పాంతమునం దొలఁగించి వేగ నా
తేరట దోలి యడ్డపడి • తీవ్రశరంబుల నబ్బలంబుదు
ర్వారరయంబు మాన్చి పకు • వర్గము నిద్దెన వెల్చె నార్చుచు॥

అ. చెదరకుండఁ బసులఁ • బొదివి యంచుకమేర
యిక్కడరుగుదెంచి • యెలమి ముగిడి
కడచిపోవుచున్న • కౌరవపతి ముట్ట
నడరినంత సేన • లతనిఁ గూడె.

288

మ. కురురాజు॥ నబలంబుగాఁ గవిసిన॥ • ఘోరాహవం బయ్యె నం
దరదంబుల్ నులు మయ్యె నశ్వములు ను • గ్గయ్యెం గరివ్రాతముల్
ధర దంతంబుల యాతఁగా నొటగె ను • ద్యద్బాహుదృప్యద్బాహో
త్కరముల్ దిట్టినయట్లు గూలెఁ గలయం • దద్బాహుపాతంబుల॥

క. శత్రుంతపాదు లగు నృప
పుత్రులుఁ బేరు గలయోధ • పుంగవులును ద
చ్చిత్రశరనిహతి సంగత
ధాత్రిఁ బడిరి వారి నెన్నఁ • దడ వై యుండు॥

289

తే. మొదలు దెరలివఁ గర్ణుండు • ముంచి తాఁక
వమ్మహావీరుఁ డాతని • తమ్ముఁ జంపి
హరుల నొప్పించి సూతు నో • నాడ నేసి
యంగముల బాణములు నించి • యతనిఁ బటపె.

290

క. గురుఁడు దలపడిన నతఁ డ

చ్చెరువుగ దివ్యాస్త్రవితతిఁ • జిక్కువఱిచి త

ద్వరసుతుఁడుఁ గృపుఁడుఁ దాకినఁ

దెరలిచి భీష్మునకుఁ గవిసె • దృఢరథసమునన్.

మ. అతనిం దీవ్రశరంబులం బొదివి నా • నాస్త్రంబు లేసెన్ నదీ

సుతుఁడుం దత్సమయంబునం గినిసి యా • శూరుండు చాపంబు ద్రుం

చి తదీయాంగము నొంచినన్ వివకుఁ డై • చేడ్చడ్డచో సూతుఁ డు

ద్గతిభీతిం దొలఁగంగఁ దోలె రథముం • దత్ప్రాణరక్షార్థి యై. 294

క. తమతమబలములతో ని

ట్లమితభుజావీర్యులై న • యారథికవరుల్

గ్రమమునఁ దలఁపడి యొడిన

నమరవిహారమునఁ దనివి • ననక యశండున్.

295

మ. ధరణీనాథుఁడు దానుఁ దమ్ములాను దు • ర్థాంతోద్దతిం గూడి మో

హర మత్యూర్జితభంగి నేర్చికొని యు • ద్యద్విక్రమం బొప్ప బం

ధురనంబరంభత నున్నఁ జూచి బలవ • ద్దోస్తంభలీలాభయం

తరరేఖావలమానచాపుఁ డయి వీఁ • కం దాకె నాసేనతోన్. 296

క. కౌరవపతియనుజన్ముల

దూరమునన్ విశిఖనిహతిఁ • దొలఁగ జడియుచుం

జేరి వికర్ణునికరి నొక

నారసమునఁ గూల్చి కదిన • వరపతి నొంచెన్.

297

తే. రాజు నొచ్చిన విటిగిరి • రథికవరులు

విభుడు దోడన తిరిగెన • వీక్షించుడు

దోలి చూచిక్కుమూకల • తోడ గూడ

నతని చవ్వల ² నడవికి • నడిచి మగిడె.

298

వ. ఇది యమ్మహపురుషచేసిన త్రివిధం బనిన విని యిచ్చెరువంది విరా
టుండు.

299

అ. ఆతఁ దెవ్వఁడొక్కొ • యమ్మహాత్మునిఁ గనుం

గొనఁగఁ గొఁగిలింప • వినయమొప్ప

నర్మపాద్యవిధుల • నర్పింప భక్తిసం

యక్తి నెపుడుఁ గొలిచి • యుండవలయు.

300

క. ఎచ్చోట నున్నవాఁ డతఁ

డిచ్చోటికి నేల రాఁదొ • యిప్పు డనుడుఁ దా

నచ్చట నంతర్హతుఁడై

యిచ్చఁ జనియెఁ దోచు నేటి • యెల్లిటిలోనఁ.

301

ఉ. దేవకుమారకుండ యగుఁ • దేజముచందము సూడ నాతఁ డీ

గోవులఁ గ్రమ్మఱించుటకుఁ • గూడినయంతియ కాదు నాకు సం

భావనసేయువత్సలత • భంగులఁ దా మనవంశ మంతయుం

గావను బ్రోవనుం దలఁపు • గల్గుట దెల్లము సేసె నెంతయుఁ. 302

వ. అని చెప్పి యుత్తరుం డతనిం బ్రమోదాయచిత్తుం జేసె నట్టిసమయం

బునఁ గొంతేయాగ్రజుండు ముఖప్రాంతంబు పై చీరచేటంగువల బొదివి

కొని ధనంజయునిఁ జక్కం జూడక యుండె విరాటుండు కిరీటిపరాక్ర

మంబు క్రమంబున నిట్లు దనతనయునివలన వినియునుం దెలియక
యెప్పటినుపుంసకత్వబుద్ధితోడన సంభావించి పోవం బనిచిన బృహన్నల
యును జతురంబుగాఁ బలికి తిదియతెఱంగు ధర్మనందనునకు నింతకు
మిక్కిలి యెఱింగింపకుండునది యని వైరాటితో నల్లనచెప్పుచుంజనియె
నజ్జననాయకుండును గంఠుని బొమ్మని యుచితపరివారవృతుం డయి
భూమింజయు నంతిపురంబునకుం దోడ్కొని యరగి సుధేష్టాసందర్శన
సమాచరణంబు నడపి యతం డడుగఁ ద్రిగర్తపతి నోర్చిన తెఱంగెఱిం
గించె నట నరుండు నాట్యశాలకుఁ బోయి.

303

—• అర్జునుఁ డుత్తరకు బొమ్మపొత్తికలుఁగా గురువీరుల
శిరోంబరంబు లిచ్చుట •—

తే, చెలులుఁ దానును నుత్తర • యెలమిఁ దన్నుఁ
గాంచుటయుఁ బ్రీతి యెసలార • గారవించి
బొమ్మపొత్తిక లడిగితి • కొమ్మ యింద
మసుచు నిచ్చెఁ దాఁ దెచ్చిన • యంబరములు.

304

వ. ఇన్విధంబునఁ గృతకృత్యం డయి యథాపూర్వంబుగా మజ్జనభోజనం
బులు నలిపి ధర్మతనయునివానంబునం దేకాంతస్థలంబునఁ దా రేవు
రును ద్రోపదియును గూడఁబడునట్టితెఱంగు సంఘటించి సమాగమ
నముచిత ప్రకారంబు నడపి గోగణనివృత్తనంబును రణప్రవృత్తనంబును
వనోన్మన్యవిదితం బైనయనంతరంబ యగ్రజు నుద్దేశించి బీభత్సండు
భీమసేనున కిట్లనియె.

305

క. మొగ మొప్పుదు వా దెన నీ
జగతీనాథునకు నే వి • చారించియును

దగ దీనికిఁ గారణ మిది

యగు నని యేర్పఱుప నేర • నయ్యెద నెట్లున్.

వ. అనిన విని యుద్దిష్టిరుం డతని కి ట్లనియె.

307

క. ఒండేమియు లేదు విరా

టుం డాత్మతనూజుఁ బొగడు • డును దుర్దమదో

ర్థండత గల్గుబృహన్నల

యుండఁ చొఱఁత యేమి పగఱ • నోర్చుట కంటిన్.

ఆ అనినఁ బేడిఁబొగడె • దని యవివేకి యై

కోప మడర సారె • గొని యతండు

ప్రేసె నెత్తు రపుడు • వెడలఁ బోయినఁ జీరఁ

గప్పికొంటి నీవు • గానకుండ.

309

క. అని చెప్పి గంటి సూపివ

ననిలతనూభవుఁడు గనలి • యాదుష్టాత్ముం

దనయాదిబందుహితముగ

ననిచెద జముప్రోలి కనియె • నంగము వొంగన్.

310

వ. కిరీటీయుం గోపించి.

క. తనకొలఁది యెఱుంగనియ

మ్మనుజాధము నిప్పుడ పట్టి • మర్దింపక త

క్కిన గాదు వీనిరాజ్యము

నిను నంతయుఁ జేరుఁ గా క • నియె ధర్మజుతోన్.

చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లు లను • నక్కట యింతకు ముంద రేమియున్

మనల నెఱుంగఁ డవ్విభుని • మాటునఁ బూనిన దీర్చికొంటి మా

తని కౌకయెగు సేత యుచి • తంబె యెఱింగెడునట్లు గాఁగఁ బో
యినఁ గనియె^గ దురుద్ధతి వ • హించినఁ జాతము గాక పిమ్మటన్.

వ. అని పలికి వారల్ కందు మాన్పి యిది యట్లు కాక యొండు దగునె
యనుచుఁ దక్కినవారిదెసయుం గనుంగొనిన నెల్లవారు నుపశమించిరి
తదనంతరంబ తమ్ము నెఱింగించు తెఱంగు దలపోసి వా రందఱు
విరాటుకౌలువుకూటంబునకుం బోయి బయలు మెఱసి యుండువాడుగా
నిశ్చయించి యారాత్రి గడపి వేగుటయుం గృతస్నాను లయి పాండు
సూనులు సమయవిహితాచారంబులు నడపి యుచితప్రకారంబువ. 314

క. తెలుపు లగుచీరలను బూఁ

తలఁ బువ్వుల నొప్పి రాజ • తనయానుగుణో
జ్వలమాననీయవేషము
లలవడఁ గూడుకొని నగరి • కరిగిరి ప్రీతిన్.

315

క. చని ధర్మసుతుఁడు సింహ

సనమున భీమాదు లాత్మ • సముచితరుచిరా
సనముల నభాస్థలిం గయి
కొని పంచాగ్నులునుబోలె • గూర్చున్నంతన్.

316

తే. వేడ్కఁదొడిపూసికట్టి య • వివరఱుఁ దుత్త
రుండు దోఁజనుదేరఁగొ • ల్వుండుబుద్ధి
నచటి కేతెంచి కని విస్మ • యంబు నొంది
యెల్లిదంబుగఁ దలఁచుచు • నిట్లు లవియె.

317

క. ఇదియేమి కంక నీ వు

న్మదవృత్తివు శంక దక్కి • నాగద్దియపైఁ

బదిలంబుగఁ గూర్చుండితి

వదియును గా కిపుడు దిగ వ • హంకారమునఁ.

318

వ. అనిన విని మందహాసంబు సేసి సంక్రందననందనుం డతని కిట్లనియె.

సీ. నడవిదీవియలు సేసె • నగరికి మాణిక్య

మకుటముల్ పూనిన • మనుజపతులఁ

దగునాజ్ఞసూయాణ • ముగ నొనరించె మం

చిగ నేలనాలుగు • చెఱఁగులకును

వీరైక్యజనుల స • చేతనత్యాగధ్వ

జములుగా నన్నిదే • శ ములఁ బె

దిక్కులన్నింటను • దెలుపారుపూత గా

వించె నుజ్జ్వలయశో • విభ్రమంబు

తే. రాజసూయాధ్వరప్రవ • ర్తకుఁడు నిత్య

సత్యభాషామహావ్రత • శాలి పాండు

రాజదుగ్ధపయోనిధి • రాజు ధర్మ

రాజ సుమ్ము మత్స్యవనీ • రమణ యితఁడు.

ఉ. ఈతఁ డజాత శత్రుఁడు మ • హిందగ దిగ్విజయంబు సేసె వి

ద్యాతిశయార్థి వాసవు మ • హాసన మైనను నెక్క వర్షుఁ డు

ద్వోతీతమూర్తి కౌరవకు • లోద్వహఁ డార్యవికాయసంతత

భ్యాతచరిత్రు డీచిఱుత • గద్దయకుం దగఁదే నరేశ్వరా.

321

—• అర్జునుఁడు విరాటునకుఁ ద మ్మెఱిగించుట •—

ప. అనిన విని యతండు విన్మయసంశయంబులు మనంబున బెనంగొన

నితండు ధర్మతనయుండయేని భీమార్జుననకులసహదేవులుం బాచా

లియు¹ వేరి యని యడిగినఁ గవ్వడి యిట్లనియె.

322

చ. వలలుఁ డనంగ నీ నగర • వంటలవాఁ డయి నిల్చి వేడ్కకుం
బులిఁ గరిఁ గేసరిం దొడరి • పోరఁగఁ బంచినఁ బోరు జెట్టిమ
ల్లల విఱుచుం గడంగి ప్రబ • లుం డనఁగాఁ జరియించు చుండు వి
చ్చలవిడి భీముఁ డీతఁ డవి • షహ్యాపరాక్రమదుర్దముం డని॥ 323

తే. బకమహాసురు నిర్జించి • బ్రాహ్మణులకుఁ
బ్రీతిఁ గావించెఁ గిమ్మీరు • పే రడంచి
వనము నిష్కంటకము సేసె • మను హిడింబుఁ
గూల్చి యాతనిచెలియలిఁ • గొనియె నితఁడు.

324

క. నీమెచ్చు వారువంటులఁ
దామచ్చిగ నరయు నిత్య • తాత్పర్యమున॥
దామగ్రంథి యనఁగ నొక
నామము ధరియించె నితఁడు • నకులాం డధిపా.

325

క. శత్రునృపకాలకూటము
మిత్రామృతవృష్టి బుధప • మీహిత సిద్ధి
క్షేత్రము సజ్జనసంస్తుతి
పాత్ర మితఁడు మాద్రితొలుత • పట్టి వరేంద్రా,

326

క. నీపాలికి వచ్చి నిఖిల
గోపాలకముఖ్యవృత్తిఁ గొలుపు వడసి తం
త్రీపాలుఁ డనఁగ మత్స్య
జ్ఞాపాలక మెఱఁగు వీడె • సహదేవుండు॥

327

క. సుకుమారమానసుఁడు గొం

తికిఁ బ్రాణము ప్రాణ మితఁడు : తేజోగణ్యుఁ

డకుటిలుఁడు రాజనీతి

ప్రకారసంవేది వంశ • పావనుఁడు నృపా.

328

వ. అని యిట్లు ధర్మజభీమనకులసహదేవులం గ్రమంబునం జూపి చెప్పి
మఱియు నిట్లనియె.

329

క. విను పైరంధ్రీవేషం

బున మాలిని యనఁగ బరఁగి • పూతచరిత్రం

బునఁ గేకయభూవరనం

దనకడ మెలఁగునతి ద్రుపద • తనయ మహీశా.

క. ఆచపలాక్షికిఁగా మన

కీచకు లందఱును రాత్రి • గీటడఁచె రహ

స్యోచిత విధమున గంధ

ర్వాచరణము పేర భీముఁ • దతిభీమమాగాఁ.

331

—• విరాటునకు భీముఁ డర్జును నెఱింగించుట •—

వ. అనియె నప్పుడు వృకోదరుండు.

332

సీ. షండరూపమునఁ బ్ర • చ్చన్నుఁ డై వచ్చి క

న్నియలకు నెల్లను • నృత్తగీత

వాద్యనైపుణ మన • వద్యశిక్షవిధి

నలవరించుచు బృహ • న్నల యనంగ

బరఁగునీతండు భీ • థత్పుండు సు మ్మని

చూపి యమ్మత్స్యరా • జానకుఁ జెప్పి

వెండియుఁ బలుకు నా • ఖండలు నోడించి

ఖండవ మేర్చె నా • తండు దన్ను

తే. గారవించిన నెక్కటి • కాలకేయ

వర్గములఁ బరిమార్చె ని • వాతకఃప

సంఘములనోర్చె గంధర్వ • సమితిగెలిచి

ధార్తరాష్ట్రాగ్రజుని చెఱఁ • దలిఁగె నితఁడు.

వ. అనిన విని యద్భుతరసాక్రాంతం బగునంతరంగంబునం గలుగునందే
హవేశంబువినయసంభ్రమంబుల నిగుడ నీ కునికిం జేసి చిక్కువడి
యున్ననిజజనకునకు నర్జునుం జూపి యుత్తరుం డిట్లనియె. 334

తే. ఈతఁ డింతకు మీకుఁ ద • న్నెఱుఁగఁ జెప్ప

వలవ దని నియమించినఁ • దెలియఁ బలుక

నలికి యొక దేవస్సభుం • డంటిఁ గాని

నిన్న యంతయుఁ దాఁ గదా • నిర్వహించె.

335

చ. ఒకరుఁడ తాను భీతి వెగ • దొందెడురెండవనన్ను నెట్లకే

లకుఁ దగఁ దేర్చునప్పుడు బ • లంబులతోఁ గుఱరాజు సూడ దా

నికి మది శంకలేమి మహా • నీయఃరాత్రముఁ దైనయాకిరీ

టికిఁ జనుఁగాక యిన్విధము • దెప్పర మన్యుల కోర్వ వచ్చునే.

చ తము నెఱిగింది యల్ల నుచి • తప్రియభావల నన్ను సూతకృ

త్యమునకుఁ జొన్న నేను బ్రమ • దంబున నప్పటి కియ్యకొంటిలో

కము సమరంబునట్ల యని • కయ్యముతీవ్రతకుం దగంగ ర

త్యములఁ జరింపఁజేత భర • మై తుదిఁ బల్కులు నోవాటించితిగా.

1 గ. దొందఁగ రెండవయేను, జ. దొందెడు రెండవయేను-నెట్లకేలకు

ననుఁ దేర్చు, 2 జ. వప్పని

క మొగ మోడఁ డితఁడు కౌరవ

జగతీశుఁడు విజిగినపుడు • జవమున వెనుకం

దగిలి యిది జూద మాడఁగ

నగునెడగా దఱుమ వలయు • నతనితోన్.

ఆ అనిన సతఁడు వెఱపు • వత్సాదరంబును

సంతసంబు మాన • సమున బెరయ

వవయవముల సంభ్ర • మావేశ మేర్పడ

గారవమున విజయుఁ • గొఁగిలించె.

339

క. వినయంబు మిగులఁ గుంతి

తనయాగ్రజు పాదపీఠ • తలమున ఫాలం

బును బొంకఁ జొఁగి మ్రొక్కియ

తని కౌఁగిలి వడసె నమ్మ • దము దళకొత్తన్.

340

ఆ. ప్రీతి నలుమడింప • భీమునిఁ గవల నా

లింగనంబు సేసి • యంగకములఁ

బులక లెఁగయఁ గేలు • దల మోడ్చి ధర్మజు

నాననమున దృష్టి యడర నిలిపె.

ఉ అత్తణి లేచి వచ్చి తన • యన్నలఁ దమ్ములఁ గానిపించె వ

య్యత్తరు నర్జునుండు దగ • వొందఁగ నప్పుడ పిల్వఁ బించె మా

తోస్యత్తముఁ దార్యమిత్రసచి • వోత్కరసోదరవర్గపుత్రకో

దాత్తభటాదియోగ్యుల ము • దంబునఁ బాండదర్శనార్థమై.

342

వ. ఇట్లు సమస్తజనసమేతంబుగాధర్మతనయ సేవాతత్పరుండై తదనుమతి

సముచితరుచిరాసనంబున నుండి విరాటుం డంతఃపురవర్తులం బిలిచి

యంతయు సుధేష్వ కెఱింగింపం బనిచి సాంఘాలిం దగిన తేజుంగున

గారవించునట్లుగా గావించె నట్టియెడ ధనంజయుం డి ట్లనియె. 343

తే. చాల దు స్తతమైన య • జ్ఞాతవాస
వత్సరంబు భవద్గర్భ • వాసగుప్తి
వలనఁ గడపితి మతి సుఖ • వాప్తచిత్త
వృత్తి నేము నిర్భయులమై • విందులట్ల. 344

వ. అనిన విని విరాటుం డతని కి ట్లనియె. 345

ఉ. ఏ నన వేఱ యొక్కఁడనె • యి ట్లనఁగాఁ దగునయ్య యిమ్మెయిం
గావన దేశవాసములఁ • గాఁతీయ కోర్చి యడంగి యుండి మీ
పూనిక దీర్చి మీ రెలమఁ • బొందుట యెల్లను బుణ్యదేవతా
నూనదయాసమ్మద్ది నను • నొందుఁ గాదె సురేంద్రనందనా. 346

వ. అని పలికి ధర్మనందనుం జూచి.

చ ధరణీయుఁ బట్టణంబు హయ • దంతి రథంబులు గోవులు భద్రో
త్కరము నమాత్యవర్గమును • గాఁ గలరాజ్య మితండ యేలు ని
ర్మరమున నేనుఁ బుత్రులును • బంధులుఁ దమ్ములుఁ గొల్చియుండెదం
గరిపురి కెత్తునట్టిపని • గల్గిన నోపినయంత సేసెదన్.

చ. అన విని యుత్తరుండు దగ • వజ్రనపాలకుతోడ ని ట్లను
న్మన కొక రాజ్యముం గలదె • నన్నును నిన్నును నిన్న మొన్న వీ
రనితరసాధ్యశత్రువిజ • యంబునఁ గాచినయప్పు గల్గఁ జే
సినయది దక్క దాని మఱి • సెప్పఁగ నేటికి నింతవింతగన్. 349

వ. అది సిద్ధం బట్ల చెల్లం గాక యింతుక విశేషంబు గలదు వినుము.

చ. సవినయవృత్తిఁ గొల్వమిట • చన్నదినంబుల వీరు నీలు పైఁ
గవిన విప్పులట్ల యది • కం బగు తేజము దోఁప కున్కి న

ట్టివిధము సావరాధతను • డెందము లూటటఁ బొంది యుండ నే
రవు మన కట్లుగాన తగఁ • బ్రార్థన సేయుట యుక్త మిత్తఱిన్.

వ అదియునుం గాక.

352

క ధన వర్గంబులు వీ రి

చ్చినయవి యట్లుగుట వేడ్క • సేయవు తగ నూ
తన మగుకానిక యీవల
యును వే తో డెరఁ బనువు • ముత్తరఁ బ్రీతిన్.

వ. అనిన విని మత్స్యమహీవల్లభుండు మనం బలర మంత్రుల మొగంబు
సూచి కుమారిక నలంకరించుకొని తెం డని నియోగించిన వారును బ్ర
యంబునంజని తత్కార్యశ్రవణసంప్రీత యగు సుధేష్ఠుసుమతంబున.

క. పదనికి రాఁ బులు గడిగిన

మదనాస్త్రములేఖ గలిగి • మానినిమెయి చె

న్నొదవఁ గయిసేసి రప్పుడు

ముదితాజనములు ప్రమోద • మున లలితముగఁ.

355

—• విరాటునిమంత్రు లుత్తరను పొందవులయొద్దకుఁ దోడ్తెచ్చుట •—

వ. ఇట్లు శృంగారంబుసేసినయమ్ముద్దియకు ముక్తాఫరప్రాలంబమాలికల
తోడి గొడుగులువట్టించి యత్యాదరంబున నయ్యమాత్యులుదోడ్తెర్థారా
ధరనికరమనోహర యగుఁజర్జన్యలక్ష్మియుంబోలె వచ్చు చున్నం గని
విరాటుండెదురుబోయి పురోహతులును బంధుజనంబులుం దానునుం
బొదివిగొని పాండవాగ్రజునగ్రభాగంబునకుం దెచ్చి యచ్చెలువ నిలిపి
సరివారంబుగా దండప్రజాపంబుసేసి చేతులు మొగిచ్చి యిట్లనియె.

తని కొకయెగు సేత యుచి • తంబె యెఱింగెడునట్లు గాఁగఁ బో
యినఁ గనియె ॥ దురుద్ధతి వ • హించినఁ జాతము గాక విమ్మటన్.

వ. అని పలికి వారల్కకందు మాన్పి యిది యట్లు కాక యొండు దగువె
యనుచుఁ దక్కినవారిదెసయుం గనుంగొనిన నెల్లవారు నుపశమించిరి
తదనంతరంబ తమ్ము నెఱింగించు తెఱంగు దలపోసి వా రందఱు
విరాటకొలుపుకూటంబునకుం బోయి బయలు మెఱసి యుండువాడుగా
నిశ్చయించి యారాత్రి గడపి వేగుటయుం గృతస్నానంబు లయి పాండు
సూనులు సమయవిహితాచారంబులు నడపి యుచితప్రకారంబున. 314

క. తెలుపు లగుచీరలను బూఁ

తలఁ బువ్వుల నొప్పి రాజ • తనయానుగుణో
జ్వలమాననీయవేషము
లలవడఁ గూడుకొని నగరి • కరిగిరి ప్రీతిన్.

315

క. చని ధర్మసుతుఁడు సింహః

సనమున భీమాదు లాత్మ • సముచితరుచిరా
సనముల నభాస్థలిం గయి
కొని పంచాగ్నులునుబోలెఁ • గూర్చున్నంతన్.

316

తే. వేడ్కఁదొడిపూసికట్టి య • విర్రఱుఁ డుత్త
రుండు దోఁజనుదేరఁగొ • ల్బుండుబుద్ధి
నచటి కేతెంచి కని విన్న • యంబు నొంది
యెల్లిదంబుగఁ దలఁచుచు • నిట్లు లనియె.

317

క. ఇదియేమి కంక నీ పు

స్మదవృత్తిపు శంక దక్కి • నాగద్దియపైఁ

బదిలంబుగఁ గూర్చుండితి

వదియును గా కిపుడు దిగ వ • హంకారమునఁ.

318

వ. అనిన విని మందహాసంబు నేసి సంక్రందనసందనుం డతవి కిట్లనియె.

సీ. నడవిదీవియలు నేసె • నగరికి మాణిక్య

మకుటముల్ పూనిన • మనుజపతులఁ

దగునాజసూయాణ • ముగ నొనరించె మం

చిగ నేలనాలుగు • చెఱఁగులకును

శీత్రార్థిజనుల స • చేతనత్యాగధ్వ

జములుగా నన్నిదే • శ ములఁ బఱపె

దిక్కులన్నింటను • దెలుపారుపూత గా

వించె నుజ్జ్వలయశో • విభ్రమంబు

తే. రాజసూయాధ్వరప్రవ • ర్తకుఁడు నిత్య

సత్యభాషామహావ్రత • శాలి పాండు

రాజదుగ్ధపయోనిధి • రాజు ధర్మ

రాజు సుమ్ము మత్స్యవనీ • రమణ యితఁడు.

ఉ. ఈతఁ డజాత శత్రుఁడు మ • హిందగ దిగ్విజయంబు నేసె వి

ద్యాతిశయార్థి వాసపు మ • హసన మైనను నెక్క నర్హుఁ డు

ద్వ్యోతితమూర్తి కౌరవకు • లోద్వహఁ డార్యవికాయసంతత

ఖ్యాతచరిత్రు డీచిఱుత • గద్దియకుం దగఁదే వరేశ్వరా.

321

—• అర్జునుఁడు విరాటునకుఁ ద మ్మెఱిగించుట •—

వ. అనిన విని యతండు విన్మయసంశయంబులు మనంబున బెనంగొన

నితండు ధర్మతనయుండయేవి భీష్మార్జుననకులసహదేవులుం బాచా

లియు₁ వేరి యని యడిగినఁ గవ్వడి యిట్లనియె.

322

చ. వఁలుఁ డనంగ నీ నగర • వంటలవాఁ డయి నిల్చి వేడ్కకుం
బులిఁ గరిఁ గేసరిం దొడరి • పోరఁగఁ బంచినఁ బోరు జెట్టిమ
ల్లల విఱుచుం గడంగి ప్రబ • లుం డనఁగాఁ జరియించు చుండు వి
చ్చలవిడి భీముఁ డీతఁ డవి • షహ్యాపరాక్రమదుర్దముం డని॥ 323

తే. బకమహాసురు నిర్జించి • బ్రాహ్మణులకుఁ
బ్రీతిఁ గావించెఁ గిమ్మీరు • పే రడంచి
వనము నిష్కంటకము సేసె • మను హిడింబుఁ
గూల్చి యాతనిచెలియలిఁ • గొనియె నితఁడు.

324

క. నీమెచ్చు వారువంటలఁ
దా₂మచ్చిగ నరయు నిత్య • తాత్పర్యమున॥
దామగ్రంథి యనఁగ నొక
నామము ధరియించె నితఁడు • నకుఱుం డధిపా.

325

క. శత్రునృపకాలకూటము
మిత్రామృతవృష్టి బుధప • మీహిత₃ సిద్ధి
క్షేత్రము సజ్జనసంస్తుతి
పాత్ర మితఁడు మాద్రితొలుత • పట్టి నరేంద్రా,

326

క. నీపాఠకి వచ్చి నిఖిల
గోపాలకముఖ్యవృత్తిఁ గొలుపు వడసి తం
త్రీపాలుఁ డనఁగ మత్స్య
జ్మృపాలక మెఱఁగు వీఁడె • సహదేవుండు॥

327

క సుకుమారమానసుఁడు గౌం

తికిఁ బ్రాణము ప్రాణ మితఁడు • తేజోగణ్యుల

దకుటిలుఁడు రాజనీతి

ప్రకారసంవేది 'వంశ • పావనుఁడు నృపా.

328

వ. అని యిట్లు ధర్మజభీమనకులసహదేవులం గ్రమంబునం జూపి చెప్పి
మఱియు ని ట్లనియె.

329

క. విను సై రంధ్రీవేషం

బువ మాలిని యనఁగ బరఁగి • పూతచరిత్రం

బునఁ గేకయభూవరనం

దనకడ మెలఁగునతి ద్రుపద • తనయ మహీశా.

క. ఆచపలాక్షికిఁగా మన

కీచకు లందఱును రాత్రి • గీటడఁచె రహ

స్యోచిత విధమున గంధ

ర్వాచరణము పేర భీముఁ • డతిభీమముగాఁ.

331

—• విరాటునకు భీముఁ డర్జును నెఱింగించుట •—

వ. అవియె నప్పుడు వృకోవరుండు.

332

సీ. కుండరూపమునఁ బ్ర • చ్చన్నుఁ దై వచ్చి క

న్నియలకు నెల్లను • నృత్తగీత

వాద్యనైపుణ మన • వద్యశిక్షావిధి

నలవరించుచు బృహ • న్నల యనంగ

బరఁగునీతండు బీ • భత్తుండు సు మ్మని

చూపి యమ్మత్స్యరా • జానకుఁ జెప్పి

వెండియుఁ బలుకు నా • ఖండలు నోడించి

ఖండవ మేర్పె నా • తండు దన్ను

తే. గారవించిన నెక్కటి • కాలకేయ

వర్గములఁ బరిమార్చె ని • వాతకవచ

సంఘములనోర్చె గంధర్వ • సమితిగెలిచి

ధార్తరాష్ట్రాగ్రజుని చెఱఁ • దలిఁగె నితఁడు.

వ. అనిన విని యద్భుతరసాక్రాంతం బగునంతరంగంబునం గలుగునందే
హావేశంబువివరయసంభ్రమంబుల నిగుడ నీ కునికిం జేసి చిక్కువడి
యున్ననిజజనకునకు నర్జునుం జూపి యుత్తరుం డిట్లనియె. 334

తే. ఈతఁ డింతకు మీకుఁ ద • న్నెఱుఁగఁ జెప్ప

వలవ దని నియమించినఁ • దెలియఁ బలుక

నలికి యొక దేవస్సభుం • దంటిఁ గాని

నిన్న యంతయుఁ దాఁ గదా • నిర్వహించె.

335

చ. ఒకరుఁడ తాను భీతి వెగ • దొందెడురెండవనన్ను నెట్టకే

లకుఁ దగఁ దేర్చునప్పుడు బ • లంబులతోఁ గురురాజు సూడ దా

నికి మది శంకలేమి మహా • నీయసరాక్రముఁ దెనయాకిరీ

టికిఁ జనుఁగాక యిన్విధము • దెస్సర మన్యుల కోర్వ వచ్చునే.

చ తము నెఱిగించి యల్ల నుచి • తప్రియభావల నన్ను సూతకృ

త్యమునకుఁ జొన్న నేను బ్రమ • దంబున నప్పటి కియ్యకొంటిలో

కము సమరంబునట్ల యని • కయ్యముతీవ్రతకుం దగంగ ర

థ్యములఁ జరింపఁజేత భర • మై తుదిఁ బల్కఱు నోహటించితిగా.

1 గ. దొందఁగ రెండవయేను, జ. దొందెడు రెండవయేను-నెట్టకేలకు
ననుఁ దేర్చు, 2 జ. నప్పని

క మొగ మోడఁ దీతఁడు కౌరవ

జగతీకుఁడు విజిగినపుడు • జవమున వెనుకం

దగిలి యిది జూద మాడఁగ

నగునెడగా దఱుమ వలయు • నతనితోన్.

ఆ అనిన సెఁఁడు వెఱపు • నత్యాదరంబును

సంతసంబు మాన • సమున బెరయ

నవయవముల సంభ్ర • మావేశ మేర్పడ

గారవమున విజయుఁ • గొఁగిలించె.

339

క. వినయంబు మిగులఁ గుంతి

తనయాగ్రజు పాదపీఠ • తలమున పాలం

బును బొంకఁ జాఁగి మ్రొక్కియ

తని కౌఁగిలి వడసె సమ్మ • దము దళుకొత్తన్.

340

ఆ. ప్రీతి నలుమడింప • భీమునిఁ గవల నా

లింగనంబు సేసి • యంగకములఁ

బులక లెఱయఁ గేలు • దల మోడ్చి ధర్మజు

నాననమున దృష్టి యడర నిలిపె.

ఉ. అత్తటి లేచి వచ్చి తన • యన్నలఁ దమ్ములఁ గానిపించె న

య్యుత్తరు నర్జునుండు దగ • వొందఁగ నప్పుడ పిల్వఁ బంచె మా

తోన్సొత్తముఁ దార్యమిత్రనచి • వోత్కరసోదగవర్గపుత్రకో

దాత్తభటాదియోగ్యుల ము • దంబునఁ బాండదర్శనార్థమై.

342

వ. ఇట్లు సమస్తజనసమేతంబుగాధర్మతనయ సేవాతత్పరుండై తదనుమతి

సముచితరుచిరాసనంబున నుండి విరాటుం దంతఃపురవర్తులం బిలిచి

యంతయు సుధేష్ణ కెఱింగింపం బనిచి పాంఛాలిం, దగిన తేఱుంగున

గారవించునట్లుగా గావించె నట్టియెడ ధనంజయుం డిట్లనియె. 343

తే. చాల దుస్తరమైన య • జ్ఞాతవాస
వత్పరంబు భవద్గర్భ • వాసగుప్తి
వలనఁ గడపితి మతి సుఖ • వాస్తవిత
వృత్తి నేము నిర్భయులమై • విందులట్ల. 344

వ. అనిన విని విరాటుం డతని కిట్లనియె. 345

ఉ. ఏ నన వేట యొక్కఁడనె • యిట్లనఁగాఁ దగునయ్య యిమ్మెయిం
గానన దేశవాసములఁ • గాతీయ కోర్చి యడంగి యుండి మీ
పూనిక దీర్చి మీ రెలమఁ • బొందుట యెల్లను బుణ్యదేవతా
నూనదయాసమ్మద్ది నను • నొందుచు గాదె సురేంద్రనందనా. 346

వ. అని పలికి ధర్మవందనుం జూచి.

చ. ధరణీయుఁ బట్టణంబు హయ • దంతి రథంబులు గోవులుకా భద్రో
త్కరము నమాత్యవర్గమును • గాఁ గలరాజ్య మితండ యేలు ని
ర్భరమున నేనుఁ బుత్రులును • బంధులుఁ దమ్ములుఁ గొల్చియుండెదం
గరిపురి కెత్తునట్టిపని • గల్గిన నోపినయంత సేనెదకా.

చ. అన విని యుత్తరుండు దగ • నజ్ఞనపాలకుతోడ నిట్లను
న్మన కొక రాజ్యముం గలదె • నన్నును నిన్నును నిన్న మొన్న వీ
రవితరసాధ్యశత్రువిజ • యంబునఁ గాచినయప్పు గల్గఁ జే
సినయది దక్క దాని మఱి • నెప్పఁగ నేటికి నింతవింతగకా. 347

వ. అది సిద్ధం బట్ల చెల్లం గాక యింతుక విశేషంబు గలదు వినుము,

చ. సవినయవృత్తిఁ గొల్వమిట • చన్నదినంబుల వీరు నీటు పైఁ
గవిన నిప్పులట్ల యది • కం బగు తేజము దోప కున్ని న

ట్టివిధము సావరాధతను • దెందము లూటఁ బొంది యుండ నే
రవు మన కట్లుగాన తగఁ • బ్రార్థన సేయుట యుక్త మిత్తఱిన్.

వ అదియునుం గాక.

352

క ధన వర్గంబులు వీ రి

చ్చినయవి యట్లుగుట వేడ్క • సేయవు తగ నూ

తన మగుకానిక యీవల

యును వే తోడైరఁ బనుపు • ముత్తరఁ బ్రీతిన్.

వ. అనిన విని మత్స్యమహీవల్లభుండు మనం బలర మంత్రుల మొగంబు
సూచి కుచూరిక నలంకరించుకొని తెం డని నియోగించిన వారును బ్ర
యంబునంజని తత్కార్యశ్రవణసంప్రీత యగు సుధేష్ణునుమతంబున.

క. పదనికి రాఁ బులుగడిగిన

మదనాస్త్రములేఱ గలిగి • మానినిమెయి చె

న్నొదవఁ గయిసేసి రప్పుడు

ముదితాజనములు ప్రమోద • మున లలితముగఁ.

355

—• విరాటునిమంత్రులు తరను బాండవులయొద్దకుఁ దోడైచ్చుట •—

వ. ఇట్లు శృంగారంబుసేసినయమ్ముద్దియకు ముక్తాఫరప్రాలంబమాలికల
తోడి గొడుగులువట్టించి యత్యాదదంబున నయ్యమాత్యులుదోడైర్థారా
ధరనికరమనోహర యగుపర్జన్యలక్ష్మియుంబోలె వచ్చు చున్నం గని
విరాటుండెదురుపోయి పురోహతులును బంధుజనంబులుం దానునుం
బొదివిగొవి పాండవాగ్రజునగ్రభాగంబునకుం దెచ్చి యచ్చెలువ నిలిపి
నపరివారంబుగా దండప్రణామంబుసేసి చేతులు మొగిడ్చి యిట్లనియె.

చో నొకయింత సేపు నెడ • సొచ్చుట కోర్వక యుండ నున్నయ
మూనినియుం గుమారుడును • మరవికారము లంకురింపఁగఁ, 393

వ. అన్యోన్యవలోకనంబు సేయునప్పుడు.

పీ. వరుచాడ్కి ముద్దయ • వందనంబుపై బాటి
తివుటమై సునుఁగాంతి • తీపుఁగోలు

సుందరీరత్నంబు • చూపు మనోరము

నడుగులయొప్పుపై • నల్లనడరుఁ

బితివిలోకనములు • పడఁతుకమైదీవఁ

కాలయంగఁ బలుమఱు • మెలఁగుచుండు

వెలఁదికటాక్షముల్ • విభునిపై గ్రమమున

నెగసిమోమునఁజోకి • మగిడివచ్చు

తే. నొందొరువులలేజెమటల • నూన్మివేఁగ

పడినచాడ్పున నవయవ • భంగులందుఁ

దగిల్చి మఱుపునఁ దడయని • ద్దఱవికాల

నయనదీప్తులు నెఱుకువ • బయలుపఱఁగ. 395

వ. తదనంతరంబ.

396

తే. ఒందొరులదోయికుల నిను • పొందఁ జేయు

నక్షత్రప్రకరంబు ల • న్యోన్యమప్త

కములఁబోసిది మందార • కల్పలతలు

విరులుగమియనొందొకటిపైఁ • గురియునట్లు.

చ. లలితతనూవితాసముల , లజ్జకతంబునఁజేసి మున్ను వి
 చ్చరివిడిఁ బట్టఁగా వెరవు . సాలక యోరలు వాఱుచూపుల
 లలిఁ దలఁబ్రాలు వోయునెడ . లం దగవొందిన నూలుకొల్పి యి
 మ్ములఁ బచరింతు రొందొరుల . మోహనమూర్తులపై వధూవరుల్.

తే. చి తమున గాఢరాగంబు . చేతకిజాసు
 తెఱఁగు రోప గంపారెడు . తిఁగబోడి
 మృదులపాణిఁ గుమారుండు . మెలపుమైగ
 హించెఁ బల్లవాలంబిమ . తేభలీల.

వ. ఇట్లు పాణిగ్రహణం బాచరించి.

400

క. పెనుఁగుదుట నిడినచూతం
 బును నవమాలికయుఁబోలెఁ . బొలు పొంది రతం
 డును నమ్మగ్ధయు నేకా
 సనమున నున్నపుడు నూత్న . సౌభాగ్యమునన్.

401

సీ. కోర్కెలు గెడఁగూడు కొని పార మెయిన
 చిత్తంబు లూటట . జిగుళు లొత్త
 బులకాంకురములకు . దలతాకుడై యరు
 మేనను మవ్వంబు . మిగిలి పొదలఁ
 దటి వేచి చనఁబోయి . తడఁబడి మార్గతి
 వడిచూపు లాదట . బయలుపలువఁ
 జెమటలతావులు . తమలోనఁ గలసి వే
 తొక్కసౌరభము నై . చొక్కుపేయ

1 క. బరఁగింతు, 2. మెయింగఁ జిత్తంబు 3 దలతాకుడై ... మేనున,
 4 గ మార్పడి, 5. మార్గడి, 6 గ బయలుపడఁగ,

తే గాఢసంస్పర్శభంగులు • గల్గునట్టి
హోమసమయకృత్యంబుల • నొదవి సౌఖ్య
రసమ్ము పెన్నిట్టపొరిఁ బొరి • గ్రమ్ముదేర
సమ్మదాంబుధిఁ దేలిరి • సతియుఁ బతియు.

వ. ఇవిధంబున వివాహంబు నిర్వహించి మత్స్యమహీనాథుండు మణిభూ
షణంబులు రుచిరాంబరంబులుఁ కర్పూరాదిసుగంధద్రవ్యంబులుఁ తాం
బూలంబులతోడిపల్లెరంబులఁ బచరించి పాండవులకు వాసుదేవపూర్వ
కంబుగాఁ బురోహితప్రకరంబు నకుం గట్ట నిచ్చి యాజ్ఞసేనీసుభద్రలకు
ననురూపాభరణపరిధానంబు లంతఃపురవర్తులై నయర్హ జనంబులచేతం
బుచ్చి సౌభద్రునకు భద్రసామజనప్రతియును లోకోత్తరతురంగదళస
హస్రంబును సలక్షణగోపంచలక్షయు రథంబులు రెండువేలును దాసదా
సీజనంబు లక్షయు మణియు నానాప్రకారంబు లగుధనంబులు వరణం
బిచ్చె నమ్మహానీయ మహోత్సవంబు మంగళసంవిధానసావధాన
పుణ్యాంగవలవలనను నృత్తగీతాదివైచిత్ర్యమనోహరవారనారీజనంబుల
వలననువినూత్నరత్నమయభూషణాద్విదీప్తవేషవిరాజమానులగుకుమా
రులచతురపరిహాసాదివిలాసంబులవలనను బ్రభూతవిభవవిభ్రాజితు లగు
రాజసూనులమాననీయగరిమలలితవిహారవిశేషంబులవలనను బాంచాల
యాదవకేకయాది బాంధవమహితమహిమోచితసంచరణంబులవలనను
నావందనిష్ఠుండిపాండునందనసౌహార్ద్రంబువలనను మత్స్యమనుజపతి
మందిరంబు పరమసంపదృశితం బై యుండె ననిచెప్పిన విని వైశం
పాయనునితో జనమేజయుండు.

403

క. కుంతీనందను లట్ల
త్యంతవిభవ మెనఁగఁ బరిణ • యము సేసి సుహృ

! పెన్నింట 2 గ. దీప్తివిశేషవిధా, 3 జ. నగరభా.

త్పంకోషోజ్జ్వలు లై తన

నంతర మెబ్బింగి నడచి • రసపుడుఁ బ్రీతిఁ.

404

చ. అమృతమయాత్మ భక్తి₁సుగ • మానుభవోజ్జ్వలదివ్యవర్త్మ₂ష

ద్భుమయగతానుభావ పురుష • త్రయత్వావివృతస్వభావ వి

ర్యమహృదయైకవాస ముని • రంజననిత్యవిలాసదోషనం

గమవినికర్తనా పరమ • గౌరవదుర్యపదప్రవర్తనా.

404

క. దుర్వహపటుతాపత్రయ

నిర్వాపణకరణబోధ • నిర్మలజనహృ

త్పర్వాచరణ మహాసుర

గర్వాపహరత్వసంప్ర • కాశై కరణా.

406

మాలిని. నిగమకుసుమగంధో • న్మేషభూతాభిధానా

సగుణవిగుణలీలా • సౌమ్యసాక్షిత్వనానా

జగదవన్తవిధానా • నైర్యదతాపదానా

నగ్నశరదినివాసా • నంద₇సంస్తూయమానా.

407

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర₁ కొమ్మనామాత్యపుత్ర₂ బుధారాధన

విరాజి తిక్త₃నసోమయాజిప్రణీతం బయిన శ్రీమహాభారతంబున

విరాటపర్వమునందు సర్వంబును బంచమశ్వాసము.

408

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతమునందలి విరాటపర్వము సమాప్తము.

1 క. నిగమా, 2 గ. వృతనిస్వభావ, 3 చ. గర్వాపహరత్వ సంప్ర •

కాశనమూర్తి, జ. గర్వహరణ తత్త్వసంప్ర • కాశన కరుణా, 4 క.

స్వామ్య, గ. సామ్య, 5 అ. పిధాన, 6 గ జ ధరణనివా, 7 గ సం

ధార్యమాణా.

శ్రీహయగ్రీవా య నమః
శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

టి ప్ప ణి

విరాటపర్వము - తృతీయాశ్వాసము

1. శ్రీత్వశివాత్వాలంబన . . . హరిహరనాథా ! అను ఆశ్వాసాది పద్యమునఁ గవిబ్రహ్మయు ఉభయకవిమిత్రుఁడు నగుశ్రీతిక్కయజ్ఞు ననుస్తదోపనివారకంబును శుభదాయకంబు నగుశ్రీకారంబును దొలుతఁ బ్రయోగించి పాఠకలూకమునకు శుభఫలంపర నాకాంక్షిరిచుచుఁ గృతిపతి యగుశ్రీహరిహరనాథుని సరిబోధించు చున్నాఁడు.

శ్రీత్వ = శ్రీకబ్జప్రవృత్తినిమిత్త శ్రయణీయత్వరూప శ్రీదేవీ ధర్మము, శివాత్వ = మంగళప్రదత్వరూప శివాబ్జ ప్రవృత్తినిమిత్త పార్వతీధర్మము ఇవియే ఆలంబన = బట్టుగాఁ గల, తత్త్వ = శ్రీ వ్యక్తులయొక్క శ్రీయన గౌరవాబరణు చేల్వలయొక్క యనిభావము. ఆశ్లేష = కాఁగిలింతలచే, ఆత్మ = పొందఁ బడిన, శబలతా = చిత్రవర్ణ ముతో, సంగత = కూడినవాఁడా ! కర్పత్వ = (పాలన) కర్తృత్వము, అదిక = సంహారక ర్పత్వము మొదలగు, లీలా = విలాసములచే, ఆత్మ = పొందఁబడిన, మహాత్వ = మహిమయు, అహంకారభావ = అహంకార తత్త్వమును గలవాఁడా !

హరిహరనాథా = హరిహర స్నకూర్షణదవగు ఓదేవా ! అని యీ సంబోధనముల కర్థము.

ఈ పద్యములలోని నాల్గవపాదమునఁ బ్రాసలూఁ బడినను మాత్వా. . అనుభోటఁ గలతకారము ద్వితకారము గనుక ప్రాసఃసర్వేషు చైః ఏవ

2. మహానవ = వంటయిల్లు (వృ) దుహాత్ × అనన్ — శకటమువలె
మహాపకారక మైనది. మహాచ్ఛబ్దమునకు ఆ కారము, అనన్
శబ్దమునకు టచ్ (అ) వ్యాకరణ కార్యములు వచ్చినవి.
యాజ్ఞనీని = ద్రోపది (వృ) యజ్ఞనీనుని (ద్రువదుని) కూతురు.

3. $\psi_{\text{max}} = \psi_0$,

4. కోలదివియలు = వెలుతురు కట్టెల దివిటీలు. ఉల్కాః అని మూలము.

7. వినుమానపుఁ బీనుఁగులు = అశ్చర్యకరము లైన శవములు.
 అక్కినిమనంబు = మూర్ఖునిచిత్తము.

11. కనవి = శలవించి

16. ఆంధ్ర, రాగ, పట్టుడు = పశ్చిమ శ్రీమణి పుడించినవాడు.

17. ఇందు ద్రాపదిః వేసిన-నిత్యశుచి, పుణ్యశీం, ఉపాత్త, అను
విశేషణములు సాభిప్రాయము లగుటచే పరికరాలంకారము -
లక్షణము.

అలంకారః పరికరః సామిప్రాయే విశేషణే-చంద్రాలాకము. కరదీప,
నికాయము = (3) కాగడాలు సమూహము

- 16 ఈజఃఖి=ఈ కులటఁ ఈరంగుటాలు) హస్తాంత్రము మనః
 శుక్లతే కీచకో మాతః అని సంస్కృతభారతము. మూల
 ములో అపతీ అని ఉండుటచే కులట యనయర్థము వ్రాయఁ
 బడినది. ఉపకీచకల దృష్టిలో వైరంద్రి యట్లే గోచరింపవచ్చు.

18. విత్తవనము = వర్షకారు. అతిరావము = వర్షధ్వని,

19. అనదన్ = దిక్కులేనిదానన, ఆలికయ్య = భార్యమొక,
20. ఈ పద్యమునందలి ఓజయ ! ఓజయంత ! ఓవిజయాభిధాన !
 ఓజయత్సేన ! ఓజయద్బలా ! అను సంభోధనములు వరుసగా
 ధర్మజ, భీమా, ర్జున, నకుల సహదేవులకు గుప్తనామములు,
 వానికిఁజేర్చిన విశేషణములు ఈవిషయమును స్ఫూరింపఁ జేయు
 చున్నవి. జయో జయఃతో విజయో జయత్సేనో జయద్బలాః
 అని మూలము | అనతివైరి = శత్రువులచే నమస్కరింపఁ బడిన
 వాఁడా ! దుర్మాన, విఘ్నార్జునానరిపు మర్దన = దుఃపాంశా
 రముచేఁ గన్నులు తిరుగు శత్రువులను మర్దించువాఁడా ! విరోధి,
 కాహు, బల, జృంభణ, భంజన ! = శత్రువుల భుజబలము,
 యొక్క యతిశయమును భంగము చేయు వాఁడా,
21. తొడఁగినపని = ప్రారంభించిన కార్యము, (పాఠాంతరము)
 తొడరిన పని = ప్రాప్తించినపని, వైపస్వసుని = యమధర్మ
 రాజును, కడిమిమైన్ = పోషకముతో, ప్రేక్షిడిన్ = చిటిఁ లో
 తమకింది = త్వరపడి,
22. పవహన, తనూజాఁడు = వాయువు తుఁడు (భీమాఁడు) అయి
 తము, వి = తయారై వంటలవాని వేషము మార్చి గంధర్వుల
 వేషమును ధరించి సిద్ధమై
- వప్రలంఘనము = ప్రాకారము దాటుటను, గుప్తమాగన్ =
 చాటుగా,
23. శశేరభూమి = స్మశానభూమి, ఉన్నత, అవనీజంబు =
 పాద వైనచెట్టు, భుజశిఖరంబునయందు = మూపుమీఁద,
24. వికట = వంకర యైన, భూకటి = కమబొమ ముడిచేత,
 ఘోర = భయంకర మైన, ఫాలభాగ = నొసట, కలిత =
 కూడిన, స్వేద = చెమటచే, ఉద్భటుండన్ = అధికఁడును,
 చిట్టించిన కమబొమముడిచే భీకర మగునొసట చెమటబొట్లతో

నిండినవాఁడని భావము. చలత్, వికృత, ఓవృద్ధ్యయ్యుఁడున్ =
కదలు చున్నట్టియు, మార్పుచెందిన పెదవులజంట గలవాఁడును,
వికృత $\times$ ఓవృత్త = వికృతోవృత్త-పరరూపసంధి సమాసమున అకార
మునకు ఓతు, ఓవృత్త, శబ్దములు పర మగునపుడు వికల్పముగా
పరరూప సంధి వచ్చును.

ప్రమర్దన, దశా, అవిర్భావ, సంభావిత, అంగకుఁడున్ = సంహారా
వస్థావిర్భావమునకు ఊహింపఁ బడిన దేహము గలవాఁడును,
చిత్త, విదాహ, దోహల, సమగ్ర, శ్రోధ, వేగుండున్ = మన
స్సును మిగుల దహింపఁజేయు నుత్సాహము గలనిందుకోపోద్రేకము
కలవాఁడును, ఒక విధ్యంసకుఁడు = బీముఁడు,

కుంభత్ $\times$ మూర్తి, విన్మూర్తితోన్ = ప్రకాశమాన మగు శరీరము
యొక్క విజృంభణముతో,

ఈపద్యము సమాసబహుళము అత్యుత్కటపదభూయిష్ఠము నై
ఓజఃకాంతిమతీ గౌడియా అను వామనాచార్యసూక్తికి లక్ష్యమై
తాత్కాలికభీమ భీకరాకారమును బాతకుల కనులముందు గోచ
రింపఁ జేయుచు నిమిత్తమున కలంకారభూతమై కవి వ్యవభుజ
మహాకావ్య మనియు అన్న శ్రీ నన్నయభట్టారకుని భారత
ప్రశంసను స్మృతికిఁ దెచ్చుచున్నది.

27. బెగడు = భయము,

31. పారువునన్ = ప్రక్కన-రూపాంతరము)

34. కుంతీనందన = పాండవులయొక్క, కాంతా = ప్రియరా
అగు ద్రౌపదియొక్క, చింతా = దుఃఖ మనెడు, మహత్, అంధ
కారముతో, = వెనుచీకటితో, సంతమపంబు కటికి చీకటి,

44. వచ్చితి $\times$ అమ్మ = వచ్చితమ్మ. సూ|| మధ్యమపురుషే కారమునకు
సంధి నిత్యము.

జనునిన్ = యమధర్మరాజును,

విశ్వర్యము సమృద్ధిగా వర్ణించుటచే ఉదాత్తాలంకారము. ఈ సందర్భమున మూలములో నింత హెచ్చుగాఁ గనిపింపదు.

97. ఊత్రసమగ్రులు = శౌర్యముతో నిండినవారు.

ఆర్య, సుశ, గౌరవ, దీప్తులు = పెద్దలచేఁ బొగడఁబడిన గౌరవము లేజము గలవారు లేదా గౌరవముచేఁ బ్రకాశించువారు. వర్ణనీయ, సాభాత్రులు = వర్ణింపఁ దగిన మంచి సోదరభావము గలవారు.

ఉదాత్త, దైవ, బల, భవ్యులు = గొప్ప దైవబలముచే శ్రేయము గలవారు, పృథాపుత్రులు = కుంతీసుతులు (పాండవులు) ఇందలి విశేషణములు పాండవుల నాపదలు పొందిన వనుటను రూఢిచేయుచున్నవి.

ఇందు ప్రాసస్థానములొని ఊత్త్ర, పుత్త్ర, శబ్దములు ద్విత్వకారములుగాన సాక్షాత్త, ధాతీ శబ్దములనుగూడ వైకల్పిక ద్విత్వముచే ద్విత్వకారములఁ గావించుకొని ప్రాసదోషమును వాతించుకొనవలెను. ఈయూ క్వాసములొని మొదటి పద్యమును జూడుఁడు.

102 భవ్యనిభూతిము = మేలగు సంపద లేదా మంచి యైశ్వర్యమూ అష్టలింగము = తొట్టుపాటులేని అంతరింద్రియ నిగ్రహము ఆక్షిణ పుణ్యాదోహులుఁడు = తరిగని పుణ్యకార్యములందు ఆదరము గలవాఁడు,

116 అంధతమన, గూఢవృత్తిన్ = కటికచీకటియందు రహస్య. వర్తనముతో (అంధ × తమము = (అంధతమసము)

118. భండనము = యుద్ధము,

119. సప్తాంగము = రాజ్యము (స్వామి అమాత్య, సుహృత్, భాగ, రాష్ట్ర, ధర్మ, బలములు.

125 వెన్నడి = వెంటాడి (వెన్నాడి-రూపాంతరము)

130. జోడు = కవచము, పక్కర = గుఱ్ఱములొనగు వానియంగి
కైదువు = ఆయుధము, దిరుదురివణంబు = సామర్థ్య చిహ్న
మగు భూషణంబు, సవరణంబులన్ = వాహనాద్యలంకార
ములను, అక్కజంబుగాన్ = ఆశ్చర్యముగా, ఆపోఽశనంబు
(ఆపః X అశనంబు) భోజన ప్రారంభమున మంత్ర పూర్వక
ముగాఁజేయు జలపానము. తరిషేచనము.

145. లోకస్తుత్య = వీరలోకముచే స్తుతింపఁ దగిన, - విభూతిష్ =
విశ్వర్యముచే, అన్య = శత్రువులయొక్క, పృతనా = నేనను,
బంటాక = గోచివేయునట్టి, బాహు, బల, శ్రీ = భుజపరా
క్రమ సంపద, కల్మిన్ = కలిగియుండుటచేత, రథదంతి . . .
విభ్రమంబునన్ = రథములు, ఏనుఁగులు, గుఱ్ఱములు, కాలు
బలములు, వీని పంక్తులచేత అతిశయించిన, నేనయొక్క కల్ప
నృక్ష పతాకా విలాసముతో,

146 సముజ్జ్వల = ప్రకాశించుచున్న, హేమవర్మ = బంగారు కవచము
నుండి, నిర్భాత = బయలు విడలిన,
రుచిచ్ఛటా = కాంతిపుంజములయొక్క,
పటల = నమూనాముచే, రంజిత = పూయఁబడిన
హేతి = కత్తులచే, మహోగ్ర = మిక్కిలి భీరమగు,
వైమ్యఁడు = నేన గలవాఁడు.

156 గంధదంతావళ కర్ణమారుతహతిన్ = మదపుటేనుగుల చెవులచే
గలిగిన గాడ్పుల తాఁకిడిచేత, తురగఖుర X ఉద్దూత, ధూళి =
గుఱ్ఱముల గిట్టలచేత, రేగఁ గొట్టఁ బడిన దుమ్ము,

229. కంధరములు = కంఠములు. అతిపక్వ, తాల, మధగ, ఫల, ఆఫీ,
బంధురతన్ = మిక్కిలి పండిన అందములగు తాటిపండ్ల పంక్తు
లట్లు దట్టముగా

230. అక్కజనుగు కడిమి = అచ్చెరువగు నగాక్రమము

231. చెలికేన్ = మిత్రునకు, ఎడరు = ఆశయ.

232. దేవనితందినీజన = అప్పరః కాంతలతో. సదృశ = సమాన
అగు, మృగాక్షులు = లేడికన్నులవంటి కన్నులుగల స్త్రీలు.

237. } ఈ భయ కవిమిత్రులగు శ్రీ తిక్కయజ్వగారు ఈ మూఁడు
238. } పద్యములతో ఆశ్వాసాంతమున ఆంధ్యానుప్రాసములతో
239. } కృతిపతియగు శ్రీహరిహరినాథుని సంబోధించుచున్నారు.

237. విసిరస్త, సమస్తవికార ! = పోయిన సమస్త వికారములు
గలవాఁడా ! నిర్వికారుఁడా ! యనిభాషము.

పట్ ప్రమాణ పరమదూర ! = ఆటు ప్రమాణములకును
దవ్వన నున్నవాఁడా ! ఏ ప్రమాణమునకును అందనివాఁడా !
యని తాత్పర్యము. పట్ ప్రమాణములు. 1. ప్రత్యక్షము
2 అనుమానము 3 ఉపమానము 4 కాబ్దుము 5 అర్థావత్తి 6 అను
పలబ్ధి.

కాంతిపరమహాత్మ సంసరణదూర ! = కాంతిపరులగు మహాత్ములకు
సంసార వారాశితీరము వంటవాఁడా !

238. విజ్ఞాన . . . హంస ! విజ్ఞానరసమును అనందరసమును తెలిసిన
జ్ఞానులయొక్క హృదయపద్మములను వికసింపజేయు సూర్యుని
వంటివాఁడా !

139. త్రిజగత్ . . . ప్రమాదా ! = మూఁడులోకములను రక్షిం
చుట యనెడు నిత్యక్రీడవలన ఉదయించుచున్న అనందము
గలవాఁడా !

ఈయాశ్వాసాంత సంబుద్ధులన్నియు హరిహరులకు సమన్వ
యించుకొనవలెను.

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః
శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

టిప్పణి

విరాటపర్వము-చతుర్థాశ్వాసము

1. ౪|| శ్రీమదరేఖ . . . హరిహరనాథా !

శ్రీ మదరేఖ ! లక్ష్మీసంబంధములగు శస్త్రారేఖలు గలవాఁడా!
(హరిపరమున) శ్రీ మదరేఖ i = పార్వతీసంబంధి హరి
రేఖలు గలవాఁడా ! యని హరిపరమున ఆర్థము.

విషాదవిరామా ! = భక్తుల దుఃఖమును బోగొట్టువాఁడా !

హిత . . . నివాస ! = హితమును దృఢమును అగు కాంతిభర
ముతో నిండిన నివృత్త మర్థింకఁబడిన వివిధవికారములు గల
పజ్జులయొక్క మనస్సే నివాసముగాఁ గలవాఁడా ! అని
యౌభయత్ర ఆర్థము సమానము.

3. రీష్మాచార్య . . . సంఘోద్భటము x వి =

భీష్ముఁడు ద్రోణాచార్యుఁడు కర్ణుఁడు మొదలుగాగల యోధ
సమూహముతో అధికమై,

ఈ సమాసములోని ఆచార్య శబ్దము ధనురాచార్యుఁడగు ద్రోణ
పాతకముగా కాడఁబడినది, పూర్వపదముతోఁ జేర్చుకొని
యన్వయింపరాదు,

4. మ్రుక్కడిమూఁకలు = అల్పములగు సేనలు - శరాసారమునబోధి
కాణముల భారావర్షముచేత (జడివానచేలి)

జెగ్గరించి భయపడి,

గవాధ్యక్షుండు = గోపులమీది యధికారి, గొ X అధ్యక్షుండు =
గవాధ్యక్షుండు, గొశబ్దమునకు అవకాశము.

6. దృఢతమత్రాణము = గట్టి కవచము,

ఉగ్రచాప = భయంకరమైన విల్లు, బాణ, పూర్ణ, తూర్ణ =
బాణములతో నిండిన యంబులపొది, ఘనగదా = పెద్దగదా,
అసి = బిడ్డము, తోమర = ఇనుపగుదియ; చక్రాదులు =
చక్రము మొదలగునవి,

7. కాతర పరిరక్షకుండు = భయపడిన వారిని రక్షించువాడు.

8. అగ్నించుటయున్ = స్తుతించుటయు,

దర్శోద్ధతి = గర్వాతిశయము

15. సడిసన్నయే దైత = ప్రసిద్ధిగలకేగము.

18. ఆలి = శరిహాసము

26. అసదుకాదీగ = సన్నని తీగరంటి నడుము.

కాను X తీగ = కాదీగ.

కర్ణభూషణ మాక్తిక ప్రభాదోలనము = చెవి కమ్మలలాఁ
జెక్కిన ముత్యాలకాంతుల యూగుటలు.

27. ఇంద్రేయవసుకు మూలము - తిన్న క్షకాగార మరాళపక్షా శత
ప్రవాహ మేష మివాన్వపద్యత||

32. మత్తకుండాలంబునుబోలి = మడించిన యేనుగురలి.

34. మైశులువు = కవచము, తొడి = తొడిగి,

పెంపు = అతిశయము, లావు = బలము, కరవు = ఉపాయము.

39; ఒలువలు = వ్యత్యసములు (వికృతము)

అబలాజనమున్ = స్త్రీ జనమును

40. హృద్యోవాతంబు = ఘనోహరమును ఉత్తమమును

కంటము = కవచము చిడిముడి = తొట్టు - కలఁత.

42. సిడము = ధ్వజము, గోచయము = ఆలయంద

45. కాంచన, జాల = బంగారపువలచేర, అలంకృత = అలంకరింపఁ
బడిన, చంచల తనులీల = ఒప్పిదమగు శరీరివిలాసము, జప
సాశ్వములక = వడిగల గుఱ్ఱములను, నుణిమయ = మణివికారమగు,
వంచాననకేతువు = సింగపు టెక్కెమును

47. తదంబరములలోన్ = వారి వస్త్రములలో, చిత్రవర్ణ భానుర
ములు = పెక్కురంగులతోఁ బ్రకాశించు ననియు, తరము =
మేలు,

49. నిరర్గళః పరాక్రమండు = అడ్డులేని బలము గలవాఁడు,
వల్లదశ్వంబు = దొడుదీయు గుఱ్ఱములుగల,

50 ఎడలు = శ్రదేశములు, ఆకు జొంపంబుల = ఆకుల గుబుకల;
పలయోక్కిరమున్ = చిగురుటాకుల మొత్తముల, శ్రేణి
సేటున్ = పరిహసింపఁగా, తావులు = తావులు,

51. గరుపాటివ మేనుసం = గగుర్పొడిచిన శరీరమును, తలఁకు
మనము = తలఁత చెందిన మనస్సును, తేచ్చవడిన చూపును =
చేష్టలుచేరి చూపును (దృష్టియు)

52: భీష్మద్రోణ . . . ఆభీలంబు, భీష్ముఁడు, ద్రోణుఁడు, కృపా
చార్యుఁడు, మొదలుగాఁగల విలుకాండ్ర సమూహముచే
భీకరమును, దుర్యోధన . . . అకీర్ణంబు = దుర్యోధనఁడనెడు
గ్రీష్మకాలమునందలి సూర్యునియొక్క సమర్థమగు శ్రతాప
మరెడు అతః సమూహముతో న్యాపించినదియు, శస్త్రాస్త్ర . . .
అత్యుగ్రంబు, శస్త్రముల ఆస్త్రముల సమూహముల వేడిమిచేఁ
బ్రకాశించుచున్న శాల్గవిధములగు (శౌర్యముతో) వెలుగు
బలముతో మిక్కిలి భయంకరమును, ఉదగ్రధ్వజా . . . ఆకలి
తంబు = ఉన్నతములగు ధ్వజముల దీప్తులతోఁ గూడినదియు,

ఈ పద్యము అబలాజనము ముందఁ జిట్లు ప్రగల్భములాడి కారవ
నేనను చూచినంతనే కాళ్ళుచేతులు చల్లఁబడిన యుత్తర

కుమారుని పితృకీతనమును ప్రపంచమునకుఁ జాటుచుఁ బద్యమున
వర్ణింపఁబడిన భీష్మద్రోణాది ధర్మనికరముల యజయ్యతను
నిరూపించుచు, ఇట్టి వీరాతివీరులగు కారవయోధుల నెల్లఁ
బేడిరూపమున చూగుపడియున్న యర్జునుఁడు, ఎవరిసాయము
లేకుండఁగ నే యే కాకియై జయించుటచేత తజ్జయాన్నాయకో
త్కర్షవర్ణనం చ ధివోతినః ఆన్న ఆచార్య దండివాక్యమును
స్మృతికిఁ దెచ్చుచు విజయవి జగదేక వీరత్వమును స్ఫుటీకరించు
చున్నది. వేయేల ? యీ యుత్తర గోగ్రహణము భారతయుద్ధ
పరిణాసానమును సూచించుచున్నది ఈ ఘట్టమున సమగ్ర
కావ్యగుణోపేతముగా నీ పద్యమును జేరించి సహృదయ
హృదయముల నార్పించివ ఉభయ కవిమిత్రుల నిరుపమాన
ప్రతిభకు జోహారులు.

58 దంతి, తుంగ, సద్భట, కదంబమున్ = ఏనుగుల, గుఱ్ఱముల,
మంచి కాల్పలముల, గుంపులను,

59. వసులదయ్య మేలుఁగుఁ బడఁకుల పంతోప
మేల, నాకు, పనికిఁ బాల నేను-ఇందులకు సంస్కృతమూలము.

శ్లో॥ కామం మరఁతు మత్స్యసాం భూయాంః కురవో ధనమ్
ప్రహసంతు చ మాం నాగోన్య నరా వాఽపి బృహన్నతే !
సంగ్రామే న చ కార్యం మే గ వో గచ్ఛంతు చాపిమే॥

78 శరి = సేన, సైవ్యవిస్ఫురణము = సేనయొక్క విజృంభణము

81. నాతోడి ప్రేమడిన్ = నామీది ప్రేమచేత
సమాసంబునఁ జేరి, తోడ, వలన లకిత్వంబగు అను సూత్రము
చేతతోడ కిత్వము వచ్చినది.

83. చిచ్చుఱపిడుగు = అగ్నిపిడుగు (మిక్కిలి కాఠింపునది)

86-87-88 పద్యములలోఁ గారవసేనలోఁ బొడమిన ఉత్పా
తంబులు వివరింపఁ బడినవి.